

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

UNUTULMUŞ HİKÂYELERİYLE SİYAH
KADINLARIN TOPLUMDA GÖRÜNÜR OLMA
ÇABASI: *GİZLİ FİGÜRLER* ESERİNDE SİYAH
FEMİNİZM VE KESİŞİMSELLİK

KÜBRA BATU

İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

MART 2026

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

UNUTULMUŞ HİKÂYELERİYLE SİYAH KADINLARIN TOPLUMDA İGÖRÜNÜR OLMA
ÇABASI: *GİZLİ FİGÜRLER* ESERİNDE SİYAH FEMİNİZM VE KESİŞİMSELLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
KÜBRA BATU

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖMER AYTAÇ AYKAÇ

VAN – 2026

KABUL VE ONAY

Kübra BATU tarafından hazırlanan “ Unutulmuş Hikâyeleriyle Siyah Kadınların Toplumda Görünür Olma Çabası: Gizli Figürler Eserinde Siyah Feminizm ve Kesişimsellik ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ömer Aytaç AYKAÇ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan: Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULUCAN Bingöl Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Tez Savunma Tarihi: 24/03/2026	
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç Dr. Ercan ÇALIŞ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (24/03/2026)

Kübra BATU

Yüksek Lisans Tezi
Kübra BATU
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MART, 2026

**UNUTULMUŞ HİKÂYELERİYLE SİYAH KADINLARIN TOPLUMDA
GÖRÜNÜR OLMA ÇABASI: *GİZLİ FİGÜRLER* ESERİNDE SİYAH
FEMİNİZM VE KESİŞİMSELLİK**

ÖZET

İrk, toplumsal cinsiyet ve sınıf gibi sosyal kategorilerin birbirleriyle ve bu kategorilerin işlediği kurumsal ve hukuki yapılarla birlikte kesişimi, görünürlük, tanınma, direnç ve hareketlilik açısından eşit olmayan koşullar üretir. Bu kesişimler bazı özneler için geçici avantajlar yaratabilse de, diğerleri için genellikle kalıcı eşitsizlikle sonuçlanır. Bu çalışmanın amacı, baskı biçimlerini sıralamak veya dezavantajlılar hiyerarşisi oluşturmak değil, yaşamları bu sosyal güçlerin birleşimiyle şekillenen siyah kadınların spesifik yaşamış deneyimlerine dikkat çekmektir. Bu tez Margot Lee Shetterly'nin *Gizli Figürler* (2016) adlı eserini, Siyah feminist teori ve kesişimsellik kavramı çerçevesinde, yirminci yüzyılın ortalarında NASA'da çalışan siyah kadın matematikçilerin entelektüel emeğini, duygusal disiplinini ve kolektif direnişini görünür kılan kültürel bir anlatı olarak analiz etmektedir. Çalışma, metne sadece tarihsel bir anlatı olarak yaklaşmak yerine, *Gizli Figürler*'i siyah feminist teorinin ve kesişimselliğin gündelik pratik aracılığıyla yürürlüğe konulduğu bir alan olarak okumaktadır. Analiz, ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıfın kurumsal ortamlarda mekânsal ayrışmayı, mesleki hareketliliği ve duygusal hayatta kalmayı şekillendirerek ayırık olarak değil, ilişkisel olarak işlediğini göstermektedir. Tez, sıradan rutinlere, paylaşılan emeğe ve kademeli ilerlemeye odaklanarak, ilerlemenin ani bir dönüşüm olarak değil, kolektif bir birikim olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Nihayetinde, bu çalışma *Gizli Figürler*'in, siyah kadınların bilgi üretimini merkeze alarak ve mükemmelliğin kendisini bir direniş biçimi olarak yeniden çerçeveleyerek baskın tarihsel anlatılara meydan okuduğunu savunmaktadır. Kesişimsel ve siyah feminist bir okuma aracılığıyla, bu tez, bilgi üretiminde görünürlük, hafıza ve adaleti yeniden düşünmeye yönelik süregelen çabalara katkıda bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Gizli Figürler*, İrk, Kesişimsellik, Sınıf, Siyah Feminizm

Sayfa Sayısı: vii+72

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ömer Aytaç AYKAÇ

M.A. Thesis
Kübra BATU
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
MARCH, 2026

**THE STRUGGLE OF BLACK WOMEN FOR VISIBILITY IN SOCIETY
THROUGH THEIR FORGOTTEN STORIES: BLACK FEMINISM AND
INTERSECTIONALITY IN *HIDDEN FIGURES***

ABSTRACT

The intersection of social categories such as race, gender, and class, together with the institutional and legal structures through which they operate, produces uneven conditions of visibility, recognition, resistance and mobility. While these intersections may generate temporary advantage for some subjects, they often result in persistent inequality for others. The purpose of this study is not to rank forms of oppression or construct a hierarchy of people with disadvantage, but to draw attention to the specific lived experiences of black women whose lives are shaped by the convergence of these social forces. Within the framework of black feminist theory and the concept of intersectionality, this thesis analyzes Margot Lee Shetterly's *Hidden Figures* (2016) as a cultural narrative that makes visible the intellectual labor, emotional discipline, and collective resilience of black women mathematicians working at NASA during the mid-twentieth century. Rather than approaching the text solely as a historical narration, the study reads *Hidden Figures* as a site where black feminist theory is enacted through everyday practice. The analysis demonstrates how race, gender, and class operate not in an isolated manner but relationally, shaping spatial segregation, professional mobility, and emotional survival within institutional settings. By focusing on ordinary routines, shared labor, and gradual advancement, the thesis shows that progress emerges not as sudden transformation but as collective accumulation. Ultimately, this study argues that *Hidden Figures* challenges dominant historical narratives by centering black women's knowledge production and reframing excellence itself as a form of resistance. Through an intersectional and black feminist reading, the thesis contributes to ongoing efforts to rethink visibility, memory, and justice in the production of knowledge.

Key Words: Black Feminism, Class, *Hidden Figures*, Intersectionality, Race

Quantity of Page: vii+72

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Ömer Aytaç AYKAÇ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ	1
1. SİYAH FEMİNİZM.....	4
1.1. Siyah Feminizmin Ortaya Çıkışı ve Genel İlkeleri.....	4
1.2. Güç ve Direniş	10
2. KESİŞİMSELLİK.....	15
2.1. Kesişimselliğin Ortaya Çıkışı	15
2.2. Sistemik Ayrımcılığın Kesişen Boyutları	22
3. MARGOT LEE SHETTERLY & GİZLİ FIGÜRLER	27
3.1. Langley'nin Kızı: Shetterly.....	27
3.2. <i>Gizli Figürler</i> 'de Siyah Feminizm Ve Kesişimsellik	36
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA	69
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamalarıyla aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklama

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
FEPC	:	Adil İstihdam Uygulamaları Komitesi
NACW	:	Ulusal Renkli Kadınlar Birliği
NACA	:	Ulusal Havacılık Danışma Komitesi
NASA	:	Ulusal Havacılık ve Uzay Ajansı
s.y	:	Sayfa yok
t.y	:	Tarih yok

ÖNSÖZ

Bu tez, tarihin tozlu arşivlerinde hapsolmuş ve gün ışığına çıkmayı bekleyen kadınların izini sürme çabasının bir ürünüdür. Margot Lee Shetterly'nin *Hidden Figures* eserini okuduğum andan itibaren, bu hikâyenin sıradan bir başarı öyküsü olmadığını, epistemik silinmeye karşı verilen entelektüel bir direniş olduğunu fark ettim. Bu çalışmadaki temel motivasyonum; NASA'nın gizli figürleri olarak kalmış Katherine Johnson, Dorothy Vaughan ve Mary Jackson gibi isimlerin gerçekleştirdiği devrimin, siyah feminizm ve kesişimsellik çerçevesinde yeniden okunması gerektiğini akademik dünyaya hatırlatmaktır.

Shetterly'nin gizli değil, aslında görülmemiş/görölmek istenmemiş olarak nitelediğı bu yaşamlar; ırk, sınıf ve cinsiyetin kesişim noktasında önlerine çıkan beton tavanları dehalarıyla nasıl deldiklerini bize gösterdi. Siyah bir kadın olmanın aynı anda hem görünmez hem de fazlasıyla görünür olduğı o paradoksu göstermeye çalışmak, araştırmamın kalbini oluşturdu.

Bu meşakkatli süreçte desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ömer Aytaç AYKAÇ'a şükranlarımı sunarım. Tez savunmamda yaptıkları titiz yönlendirmeleri için jüride bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR ve Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULUCAN'a teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca beni destekleyen, kendi ayaklarım üzerinde durmamı sağlayan ve başaracağıma dair inancını hiçbir zaman yitirmeyen sevgili aileme sonsuz teşekkür borçluyum. Özellikle bu süreçte desteğini esirgemeyen, çalışmalarımı yürütebilmem için kızımla ilgilenen değerli ablacığım Leyla KAN'a her ihtiyacında yanımda olduğı için teşekkür ederim. Son olarak fikir ve tavsiyeleriyle her daim zihnimi tazeleyen ve hep yanımda olan sevgili eşim Heval BATU'ya yürekten teşekkür ederim.

2026

Kübra BATU

GİRİŞ

Bu tez, Margot Lee Shetterly'nin *Gizli Figürler* (2016) adlı eserinin analizi aracılığıyla siyah feminizm ve kesişimsellik arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu iki entelektüel geleneğin, Amerika Birleşik Devletleri uzay programına katkıları tarihsel olarak göz ardı edilmiş siyah kadınların yaşanmış deneyimlerini, emeğini ve direncini nasıl yansıttığını araştırmaktadır. Bu çalışma, siyah feminizm ve kesişimselliği soyut çerçeveler olarak ele almak yerine, onlara yaşanmış mücadeleye kök salmış düşünce sistemleri olarak yaklaşmakta ve gündelik kurumsal yaşamda görünürlük, tanınma ve adalet sorularını nasıl açıklığa kavuşturduklarını göstermektedir.

Siyah feminist düşünce, hem genellikle beyaz kadınların deneyimlerini merkeze alan ana akım feminizmin hem de toplumsal cinsiyeti sıklıkla marjinalleştiren ırkçılık karşıtı hareketlerin dışlayıcılıklarına bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Anna Julia Cooper, Ida B. Wells ve Sojourner Truth gibi erken dönem figürlerden, bell hooks, Angela Y. Davis, Audre Lorde ve Patricia Hill Collins gibi daha sonraki yazarlara kadar, siyah feminist düşünürler ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf ve iktidarın birbirinden ayrık olarak anlaşılamayacağını istikrarlı bir şekilde savunmuşlardır. Bu geleneğin merkezinde, siyah kadınların yalnızca bilginin nesnesi olmadıkları; gündelik deneyimlerinin eleştirel bakış açısı ürettiği yönündeki ısrar yer almaktadır. Patricia Hill Collins'in *Black Feminist Thought* (2000a) adlı eseri, bu literatürde temel bir metin olarak yer almakta, tahakküm matrisi ve siyah kadınların öz-tanımlaması gibi kavramları, gücün nasıl işlediğini anlamak için temel araçlar olarak sunmaktadır. Benzer şekilde, Angela Y. Davis'in *Women, Race, and Class* (1983) kitabı, siyah kadınların emeğini daha geniş ırksal kapitalizm tarihi içine yerleştirmekte, toplumsal cinsiyet baskısının ekonomik sömürden bağımsız ele alınamayacağını göstermektedir. bell hooks'un çalışmaları, özellikle *Feminist Theory: From Margin to Center* (1984) ve *Teaching to Transgress* (1994), marjinalliği bir eksiklik alanı yerine, bilgi, direnç ve ahlaki gelişimin bir alanı olarak ele alarak siyah feminist düşünceyi daha da genişletmektedir. Kimberlé Crenshaw'ın *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex* (1989) ve *Mapping the Margins* (1991) başlıklı makalelerinde tanıttığı kesişimsellik kavramı, doğrudan bu entelektüel gelenek üzerine inşa edilmiştir. Crenshaw, hukuki ve sosyal sistemlerin genellikle ırk ve toplumsal cinsiyeti ayrı kategoriler olarak ele aldığını, bunun da ayrımcılığı konu alan çerçeveler içinde siyah kadınları görünmez kıldığını göstermiştir. Kesişimsellik bu nedenle, güç sistemlerinin

nasıl birlikte işlediğini, yalnızca dışlanmayı değil, aynı zamanda dahil edilme şartlarını da nasıl şekillendirdiğini anlamak için bir yöntem sunar. Daha sonraki akademisyenler bu çerçeveyi genişletmiş ve tartışmış hem analitik gücünü hem de nasıl kurumsallaştığını ifade etmişlerdir.

Bu akademik çalışmalar bütünü içinde, *Gizli Figürler* kendine özgü bir konuma sahiptir. Kitap, unutulmuş figürlerin tarihsel olarak hatırlanması ve bu figürlere ve onların temsil yükünü taşıdıkları öteki siyah kadınlara bir nevi iadeitibar şeklinde tartışılmış olsa da çok az çalışma kitabı siyah feminist ve kesişimsel dinamikleri aktif olarak sahneleyen bir anlatı olarak incelemiştir. Shetterly'nin Katherine Johnson, Dorothy Vaughan, Mary Jackson ve diğer meslektaşlarının hikâyelerini konu alan anlatısı, profesyonel başarının ırksal ve toplumsal cinsiyet açısından eşit olmayan yapılar içinde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Onların bilimsel emeği, duygusal disiplini ve kolektif sorumluluğu, eylemliliklerini teorik olmayan bir dille ifade etmelerine rağmen, siyah feminist ve kesişimsel teorisyenler tarafından tanımlanan koşulların çoğunu yansıtmaktadır.

Bu tezin amacı bu nedenle iki yönlüdür. Birincisi, siyah feminizmi ve kesişimselliği, feminist, eleştirel ırk ve sosyal teorideki temel katkıları kullanarak tarihsel ve entelektüel bağlamlarına oturtmaktır. İkincisi ise, teori ve yaşanmış deneyimin anlatı biçiminde nasıl birleştiğini göstermek için bu çerçeveleri *Gizli Figürler*'e uygulamaktır. Bu çalışma, eseri derinlemesine okuyarak, iş rutinleri, mekânsal hareket ve duygusal kısıtlama gibi gündelik pratiklerin, siyah kadınların emeğine dayanan ancak tanınmalarını sınırlayan kurumlar içinde nasıl direnç ve öz tanımlama biçimleri olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Metodolojik olarak, tez nitel ve yorumlayıcı bir yaklaşım benimsemekte, metinsel analizi ilgili teorik literatürle olan etkileşimle birleştirmektedir. Hem teorik metinler hem de Shetterly'nin anlatısı, sosyal gerçeklikleri yansıtan ve şekillendiren kültürel bilgi biçimleri olarak ele alınmaktadır. ABD tarihine dayansa da çalışma kesişimselliğin küresel dolaşımı ve akademik ve kurumsal bağlamlardaki değişen anlamları hakkındaki daha geniş tartışmalara da yer vermektedir.

Tez üç bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölüm, siyah feminist düşüncenin ortaya çıkışını ve temel ilkelerini, iktidar, dayanıklılık, direniş ve kolektif bilgiye odaklanarak izlemektedir. İkinci bölüm, kesişimselliğin gelişimini, entelektüel tarihsel

doğrusunu ve temel teorik tartışmalarını incelemektedir. Üçüncü bölüm, bu gelenekleri *Gizli Figürler*'in derinlemesine bir analizi aracılığıyla bir araya getirerek, siyah feminist ve kesişimsel bakış açılarının gündelik kurumsal ortamlarda nasıl yaşandığını, müzakere edildiğini ve somutlaştırıldığını göstermektedir. Sonuç, bulguları yansıtarak, teori ve anlatı arasındaki bu diyalogun tanınma, hareketlilik ve eşitsizlik anlayışımızı nasıl derinleştirdiğini ele almaktadır.

1. SİYAH FEMİNİZM

1.1. Siyah Feminizmin Ortaya Çıkışı ve Genel İlkeleri

Siyah feminizm hem ırkçılıkla hem de cinsiyetçilikle yüzleşen siyah kadınların günlük deneyimleri, aktivizmi ve entelektüel çalışmalarıyla şekillenerek yaklaşık iki yüzyıl boyunca aşamalı olarak ortaya çıktı. Geçmiş 19. yüzyıla ve hatta kölelik dönemine kadar gözlemlenebilir. Sojourner Truth, Harriet Tubman ve Maria W. Stewart gibi isimler, siyah kadınların benzersiz mücadeleleri ilgili olarak cesurca konuştular ve ırk ile toplumsal cinsiyet baskısı arasında derin bir bağlantı olduğunu savundular.

Siyah feminist bir bakış açısıyla kamuoyu önünde etkili açıklamalar yapan ilk aktivistlerden biri, daha önce köleleştirilmiş bir Afrikalı Amerikalı kadın olan Sojourner Truth'du. Truth, 1851 yılında Akron, Ohio'daki Kadın Hakları Kongresi'nde, elit beyaz kadınlar ile işçi sınıfından siyahi kadınlara yönelik muameledeki farklılıkları öne çıkardığı, ünlü 'Ben Kadın Değil Miyim?' ('Ain't I a Woman?') başlıklı bir konuşma yaptı. (Weida, t.y. para: 1)

Truth'un bu konuşması ve hitabeti öylesine güçlüydü ki sadece konuşmaya şahit olanları değil sonraki nesilleri bile etkilemeyi başardı. Onların demeçleri ve aktivizmi, siyah kadınların yaşamları hakkında farklı bir düşünme biçiminin temelini attı. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, siyah kadınlar, Ida B. Wells ve Mary Church Terrell gibi liderler öncülüğünde, Ulusal Renkli Kadınlar Birliği (NACW) gibi örgütler kurmaya devam ettiler. Bu gruplar ırksal şiddete, eşit olmayan ücrete, ayrımcılığa ve siyah kadınların ana akım feminizmden dışlanmasına karşı savaştı. Siyah feminizm, siyah kadınların sivil haklar ve siyah gücü hareketlerinin genellikle cinsiyetçiliği, beyaz feminist hareketlerin ise ırkçılığı göz ardı ettiğini fark ettikleri 1960'lar ve 1970'lerde daha net bir şekil aldı. Bu durum, özellikle Combahee Nehri Kolektifi'nin kurulmasına yol açtı. Kolektifin 1977 tarihli bildirisi (2000: 264-274) kolektif kurtuluşu vurguladı. Onların çalışmaları, kesişimsellik gibi kavramların zeminini hazırladı. 1980'lerde ve 1990'larda Siyah feminizm bell hooks, Angela Y. Davis, Audre Lorde ve Patricia Hill Collins gibi yazarlar aracılığıyla önemli bir akademik alan haline geldi.

Siyah feminizmin soy kütüğü, terim var olmadan çok önce başlar. Anna Julia Cooper, *Güney'den Bir Ses* adlı eserinde eğitimi ve ahlaki yükselişi hem bir strateji hem de bir direniş sembolü olarak konumlandırmıştır. "Yalnızca SİYAH KADIN

şöyle diyebilir: ‘Kadınlığının sakın ve tartışmasız onuruyla, şiddete başvurmadan ve ayrıcalık talep etmeden ne zaman ve nereye girersem, işte o anda bütün Siyah ırk benimle birlikte girer.’ (1988: 26) şeklindeki iddiası, entelektüel eylemliliği kolektif bir eylem olarak çerçevelemiştir. Cooper’ın vizyonu, 19. yüzyıl ırksal siyasetinin ataerkil ‘babacanlığıyla’ bağını koparmış, bunun yerine ırkın kurtuluşunun kadınların düşünceye, konuşmaya ve kendini temsil etme hakkına erişiminden ayrılamayacağını öne sürmüştür. Yaklaşık aynı dönemde, W. E. B. Du Bois hem Siyah hem de Amerikalı olmanın ikiliğini ifade eden çifte bilinç kavramını teorileştirmiştir (1903: 2). Bu kavram, siyah feminist epistemolojinin kritik bir öncülüğüne dönüşüp kimliğin katmanlı algı sistemleri aracılığıyla yaşandığına dair erken bir kabul olarak görülmüştür. Ancak Du Bois’in odağı büyük ölçüde erkekte kalırken, onun bu düşüncesi, Beale gibi daha sonraki düşünürlerin, Siyah kadınları belirgin bir toplumsal görünmezliğe hapseden çifte tehlikeyi (ırk ve cinsiyetin ikili baskısı) dile getirmesini sağlamıştır (1995: 146-155). Beale’in ırkçılığa ve cinsiyetçiliğe karşı eş zamanlı mücadele çağrısı, siyah feminizmin sadece sivil haklar veya kadın özgürleşmesi söyleminin bir türevi değil, siyasi bir zorunluluk olarak ilk açık tanımlarından birini işaret etmiştir.

Siyah kadınlar da sistem tarafından ezilmiştir ve her türlü baskının ortadan kaldırılmasını konuşmaya başlamamız gerekir. Eğer kapitalist baskı boyunduruğunu üzerinden atabilecek güçlü bir ulus inşa etmekten söz ediyorsak, o zaman yüksek düzeyde gelişmiş politik bilince sahip her erkek, kadın ve çocuğun tam katılımından söz ediyoruz demektir. Düşmanla mücadele ederken ordumuzun yalnızca yarısına değil, tamamına ihtiyacımız var. (Beale, 1995: 148)

Bu erken tanımlama çabaları, siyah kadınların kendi epistemik çerçevelerini inşa etme hakkı olarak Patricia Hill Collins’in daha sonra “kendini tanımlama ve kendini değerli kılma” (2000a: 112) olarak nitelendirmesine doğru evrilmiştir. Collins, baskın bilgi sistemlerinin, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin baskıyı organize ettiği tahakküm matrisini yeniden ürettiğini savunmuştur (2000a: 18). Bu nedenle siyah feminist düşünce, yaşanmış deneyim, toplumsal hafıza ve etik ilkeler aracılığıyla üretilen bir karşı-bilgi işlevi görmektedir. bell hooks da benzer şekilde, feminizmin, iktidardan dışlananların özgürlüğü farklı hayal ettiği ‘kenarlarda’ başlaması gerektiği konusunda ısrar etmiştir: “Bugün feminist söyleme egemen olan beyaz kadınlar, kendi bakış açılarının kadınların bir bütün olarak yaşadığı deneyimlere ne kadar uygun olduğunu

nadiren sorgular” (1984: 3). Collins ve hook gibi yazarlar, siyah kadınlığı nesneden özneye, yokluktan eylemliliğe yeniden konumlandırmıştır.

Paula Giddings linç karşıtı kampanyaları, gazeteciliği aktivizme dönüştüren Ida B. Wells’in hayatı aracılığıyla gösterir. Giddings, Wells’in kaleminin hem beyaz Amerika’nın hem de bu linçlere kayıtsız kalan reformcuların ahlaki ikiyüzlülüğünü delen ‘aslanlar arasında bir kılıç’ (Giddings, 2009) haline geldiğini belirtir. Wells’in şiddet tehditlerine rağmen hakikati söyleme konusundaki ısrarı, daha sonraki teorisyenlerin devrimci siyah feminizm olarak adlandıracağı tutumu, yani kişisel olanı politik olandan ayırmayı reddeden entelektüellik ve militanlığın birleşimini örnekler. Wells’in gazeteciliği, ırksal şiddeti hem toplumsal cinsiyet temelli hem de siyasi olarak ifşa etmiş, bunu görmezden gelen beyaz süfrajetlere meydan okumuştur. Onun iktidara karşı doğruyu söyleme stratejisi daha sonraki siyah feministlerin bir direniş biçimi olarak şahitliğe ve göz yummamaya olan bağlılığının habercisi olmuştur.

Gerçek şu ki, diye sonuca vardı Ida, “Miss Willard, Zenci meselesinde beyaz Amerikalıların büyük çoğunluğundan ne daha iyi ne de daha kötüdür. Hepsi açıkça konuşmaktan korkuyor ve onları harekete geçirecek tek şey Britanya kamuoyudur — ki bunun Miss Willard’ı şimdiden etkilemeye başladığını görmekten memnunuz. (Giddings, 2009: 310)

Giddings, Wells’i okuryazarlığı bir isyan aracı olarak kullanan kadınlar geleneği içine yerleştirir, bu Hamer ve Neville’in daha sonra birlik ve kurtuluş teorisi (1998: 23) olarak adlandıracakları kavramın habercisiydi. Devrimci Siyah Feminizm: Birlik ve Kurtuluş Teorisi’ne Doğru başlıklı makalede, Hammer ve Neville devrimi, iktidarı ele geçirme değil, manevi ve duygusal dayanışmanın siyasi araçlara dönüştüğü bir topluluğun yeniden inşası olarak ifade ettiklerini açıkça görebiliriz:

Devrimci Siyah feminizm, teori ile pratiği birbirine bağlamamızı sağlar: (1) renkli kadınların karşı karşıya olduğu baskının karmaşıklığına ve çoklu biçimlerine açıklık getirerek; (2) tüm baskı biçimlerinin ortadan kaldırıldığı bir topluma dönüşümümüzü yönlendirmek için gerekli, kuramsal temellere dayanan stratejiler sunarak ilerler. (Hammer ve Neville, 1998: 28)

20. yüzyılın ortalarında, yukarıda bahsi geçen fikirler Soğuk Savaş Amerikası’nın çelişkileriyle keskinleşmiştir. Amerikalı liderler yurt dışında özgürlüğü teşvik edip yurt içinde bunu reddederken, siyah kadın aktivistler bu çelişkiyi, ikiyüzlülüğü ifşa etmek ve dahil edilmeyi talep etmek için kullanmıştır. Bu dönem, uluslararası farkındalığa ve sivil katılıma dayanan feminist düşünce için yeni olanaklar

doğurmuştur. Mary Dudziak, ABD'deki ırk ayrımcılığının ülkenin demokratik üstünlük iddiasını nasıl zedelediğini göstermiştir:

Uluslararası kamuoyunun ABD'deki ırksal sorunlara odaklanması, Amerikan demokrasisinin imajının zedelenmesi anlamına geliyordu. Amerikan siyasi ideolojisi ile uygulamaları arasındaki görünür çelişkiler, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki ülkelerle ilişkilerde özel dış politika sorunlarına yol açtı. Sovyetler Birliği bu zayıflıktan yararlanarak ırk meselesini Amerikan karşıtı propagandasının merkezine yerleştirdi. (Dudziak, 2000: 12)

Bu jeopolitik gerilim, liberal kurumları, sistemsel eşitsizliği sürdürürken ırksal ilerleme sergilemeye zorlamıştır ki bu da siyah feminist bilincin geliştiği bir bağlama dönüşmüştür. Siyah kadın entelektüeller ve aktivistler, devletin küresel meşruiyet arzusunu gerçek reform talep etmek için kullanmış, uluslararası utancı iç politikada bir kaldıraç haline getirmişlerdir. Böylece, direnişleri hem ahlaki hem de stratejik olmuştur. Hem cinsiyetçilikle hem de ırkçılıkla aynı anda mücadele etmek zorunda kalan siyah kadınların hak arayışıyla beyaz kadınların feminizmi arasındaki farkı yeni bir kavramla isimlendiren Alice Walker siyah feminizmin öncü isimlerinden kabul edilir.

1993 yılında womanism (kadıncılık) kelimesi, Alice Walker'ın ona yüklediği anlamlarla birlikte The American Heritage Dictionary'ye eklenmiştir. Bu kavram; kadın/toplumsal cinsiyet çalışmaları, dini çalışmalar, Siyah çalışmaları ve edebiyat çalışmaları alanındaki teorilerin ve analitik çerçevelerin formüle edilmesinde derin bir etki yaratmıştır. Walker'ın projesinde Siyah kadınlar ve spiritüellik arasında kurulan bağ nedeniyle, pek çok Afro-Amerikan kadın ilahiyatçı, çalışmalarına kadıncı perspektifleri dahil etmiştir. Genel olarak Afro-Amerikan tarihinden ve özel olarak Siyah kilisesinden beslenen Siyah kadıncı ilahiyatçılar, kadınların ikincilleştirilmesini sorgulamakta ve kadınlar hakkındaki bilginin yeniden inşasında öncü bir rol üstlenmektedirler. (Nnaemeka, t.y. para: 5)

Walker'ın kadıncılık tabiri siyah kadınların maruz kaldığı diğer baskıları da kapsayarak feminizmin çerçevesini genişletmiştir. Walker bu durumu şöyle açıklar: “Kadıncılığın feminizmle ilişkisi, morun lavantayla ilişkisi gibidir” (1983: xi–xii). Lavanta, morun en açık ve en seyreltilmiş halidir; Walker bu benzetmeyle ana akım feminizmin siyah kadınların deneyimlerini tam olarak yansıtamadığını, yetersiz kaldığını ima eder. Ancak yeni bir tanımlamayı hiyerarşik bir rekabet oluşturmak için değil, mevcut hareketi derinleştirip daha kapsayıcı hâle getirmek için kullanır. Beyaz orta sınıf feminizminin siyah kadınların ırksal mücadelelerini ve ekonomik sorunlarını kapsamakta hafif kaldığını belirtir. Lavanta da morun bir tonudur ancak mor daha koyu, daha baskın, daha yoğundur. Bu benzetmeye göre kadıncılık sadece cinsiyet değil; ırk, sınıf ve toplumsal eşitsizlik gibi konulara da değinen çok daha geniş bir

mücadeledir. Bir feminist sadece kadın olduğu için ezildiğine odaklanırken, kadıncı işçi sınıfından siyah bir kadın olduğu için ezildiğini bilir. Çoklu kimliklerin kesişiminin farkında olduğu için olaya daha bütünsel bakar.

20. yüzyılın sonlarına doğru, hooks ve Collins siyah feminizmin temellerine dönük ortaya atılan görüşleri beyaz feminizmin dışlayıcı eğilimlerine yönelik kapsamlı bir eleştiriye dönüştürmüştür. hooks'un *Ain't I a Woman* eseri, siyah kadınlığın aşağılanmasını, siyah bedenlerin tarihsel metalaştırılmasıyla ilişkilendirmiş “Beyaz erkek köle sahipleri, Siyah kadınları fahişe konumuna itmek amacıyla cinsel olarak yaklaşımadan önce onları rüşvetle kandırmaya çalışırlardı.” (1990: 26), Collins'in siyah siyasi ekonomisi hakkındaki makalesi ise kapitalizmin bu ırksal ve cinsiyet temelli iş bölümüne bağımlı olduğunun altını çizmiştir: “Afrikalı Amerikalı kadınların düşük ücretli işlerin dar bir bölümüne hapsedilmesi, ırk ve toplumsal cinsiyetin nasıl kesiştiğini ortaya koyar.” (2000b: 45). Hem hook hem de Collins kurtuluşun sembolik bir kabul değil, yapısal bir dönüşüm gerektirdiği konusunda ısrar etmiştir.

21. yüzyılın başında, Zenzele Isoke, kentlerde yaşayan siyah kadınların kendilerini dışlamayı amaçlayan mekânları nasıl güç kazanabilecekleri yerlere dönüştürdüklerini göstermeye başlar. Isoke kentsel siyah kadınların marjinal mekânları güç merkezlerine nasıl dönüştürdüğünü araştırarak bu geleneğin entelektüel boyutuna katkıda bulunmaktadır. Onun direniş siyaseti şehri, sokakların ve evlerin kolektif eylemliliğin sınıfları haline geldiği, yaşayan bir hayatta kalma metni olarak yeniden çerçeveler. Kentsel çevreler siyah kadınları sürekli gözetim, polis baskısı ve sosyal dışlanmaya maruz bıraksa da bu kadınlar pasif kalmazlar. Aksine, çevrelerini yaratıcı bir şekilde yeniden şekillendirirler. Bir sokak köşesi, komşuları izleme yeri haline gelir, bir oturma odası, duygusal destek merkezi olur ve hatta kendi bedenleri bile varlıklarını ve onurlarını savunma araçlarına dönüşür. Isoke bunu bir direniş siyaseti (2013: 1) olarak tanımlar. Bu, özünde, günlük hayatı bir hayatta kalma ve kolektif bakım biçimine dönüştürmekle ilgilidir. “Direniş siyaseti, ABD’li siyah kadınların güncel toplumsal dışlanmayla yüzleşmek için nasıl politik alanlar yarattığını derinlemesine inceleyen bir çalışmadır.” (Isoke, 2013: 1). Resmi kurumların kendilerini korumasını beklemek yerine, siyah kadınlar kendi güvenlik, aidiyet ve güçlenme ağlarını inşa etmişlerdir. Onların direnişi sessiz ama güçlüdür;

toplulukta kök salmış, bakım temelli ve günlük yaşamın ritimlerine dokunmuştur. Aynı zamanda, böylesi bir direnişin duygusal boyutu da hooks'un da katkılarıyla belirgin hâle gelmiştir. Hooks, sevgiyi "...kişinin kendi ve başkasının ruhsal gelişimini besleme iradesi..." (2000: 10) olarak tanımlayarak, samimi bir duyguyu siyasi bir ahlaka dönüştürür. Benzer şekilde, Treva B. Lindsey siyah feminizmi bir sevgi ve geleceğe dönüklük eylemi olarak yeniden çerçevelemiştir: "Çalışmamız acı ve haz, boyun eğme ve dayanıklılık, baskı ve direniş ile geçmişleri ve gelecekleri hesaba katmalıdır. Hayatta kalmak, yaşamak ve gelişmek için düşünmeli ve yazmalıyız." (2015a: 1). Bu çağdaş ifadeler, geleneğin temel ilkesinin süreklilik: geçmişi geleceğe, düşünceyi eyleme ve acıyı hazzı, baskıyı yazınsal yaratıma bağlayan kopmaz bir iplik olduğunu doğrulamaktadır. Her iki yazar için de direniş mirası, yalnızca iktidar ve muhalefette değil, aynı zamanda sürdürülebilir toplulukların yaratılmasında yatmaktadır.

Özgürlük pratiği olarak eğitmek, herkesin öğrenebileceği bir öğretim yoludur. Bu öğrenme süreci, mesleklerinin kutsal bir yönü olduğuna inanan; işlerinin sadece bilgi paylaşmak değil, aynı zamanda öğrencilerinin entelektüel ve manevi gelişimine ortak olmak olduğuna inanan biz öğretmenler için en kolay şekilde gelir. Öğrencilerimizin ruhlarına saygı duyan ve önem veren bir şekilde öğretmek, öğrenmenin en derin ve samimi şekilde başlayabileceği gerekli koşulları sağlamamız için hayati önem taşır. (hooks, 1994: 13)

Siyah feminizmin ortaya çıkışı kronolojiye indirgenemez; bu, entelektüel olanı duyguyla, eleştiriyi yaratımla birleştiren bir düşünce biçimidir. Cooper'ın eğitime olan inancından hooks'un sevgi pedagojisine, Beale'in çifte mücadele çağrısından Collins'in tahakküm matrisine kadar, siyah feminist düşünce bilginin bir silah, şefkatin ise bu silahın en keskin kenarı olduğu inancına demirlenmiş durumdadır. Siyah feminist teori hem bir hayatta kalma stratejisi hem de kesişen baskı sistemlerinin radikal bir eleştirisi olarak gelişmiştir.

Cooper'ın dahil edilme talebi bir iyilik göstergesi değil, epistemik adalet çağrısıydı. Cooper, siyah kadınların ahlaki ve entelektüel otoritesinin ulusun vicdanını yeniden tanımlayabileceği konusunda ısrar etmiştir. Onun düşüncesi, eğitimi, ahlaki ve ırk bilincini iç içe geçirerek bilgiyi direniş olarak gören sonraki nesiller için bir temel oluşturmuştur.

Önemli bir tanığın sesi hâlâ duyulmamıştır. Sunulan kanıtların değerlendirilmesi yapılmış, jüriye hitap edilmiştir—ancak Siyah Kadından bir söz çıkmamıştır. Amerikan halkının adil bir

yargılamaya ve çarpıtılmamış kanıtlara vicdanen bağlı olduğuna inandığım için, ve her bakış açısından gelen hakikatin mahkeme huzurunda sunulmasının tam bir kavrayış ve adil bir hüküm için zorunlu olduğunu düşündüğüm için, bu küçük Ses zaten dolu olan koroya eklenmiştir. ‘Diğer taraf’ orada yaşayan biri tarafından temsil edilmemiştir. Ve Amerika’nın bugüne dek sessiz bırakılmış, gözleri açık Siyah Kadından daha duyarlı bir şekilde bu ‘uzun, donuk acı’nın ağırlığını hissedip onu daha doğru anlatabilecek pek az kişi vardır. (Cooper, 1988: 13)

bell hooks bu düşünceyi, kenarı (marjini) bir eksiklik alanı olarak değil, dönüştürücü potansiyelin yeri olarak teorileştirerek genişletir. *Feminist Theory: From Margin to Center* adlı eserinde şunu gözlemler: “Kenarda olmak, bütünü bir parçası olmak ama ana gövdenin dışında kalmaktır... Hayatta kalmamız, kenar ile merkez arasındaki ayrımın sürekli olarak kamusal biçimde fark edilmesine ve aynı zamanda özel olarak, bütünü oluşturan yapının gerekli ve hayati bir parçası olduğumuzun kabul edilmesine bağlıydı.” (1984: xii). Bu pasaj, marjinalleşmeyi mekânsal sürgünden, eleştirel bir bakış açısına dönüştürmektedir. hooks, toplumun kenarında yaşamanın, Siyah kadınlara baskın kültürün hem iç mekanizmalarını hem de ahlaki başarısızlıklarını ortaya çıkaran çifte bir görüş sağladığını savunur. Siyah feminizm, bu nedenle, tepkisel bir ideoloji değil, sevgiye, zekâya, mücadeleye ve öğrenmeye dayanan, evrilen bir yaşam felsefesidir. Tarihi, Cooper’ın ahlaki uyanışından hooks’un özgürlük pedagojisine, Wells’in kalemi ve kolektif hayatta kalmadan teorik inceliğe kadar uzanır. Her aşamada, kenarlarda konumlananlar için ve onların vizyonundan öğrenen dünya için gücün, özgürlüğün ve insanlığın ne anlama geldiğini yeniden tanımlar.

1.2. Güç ve Direniş

Siyah feminizmin entelektüel ve siyasi evrimi, siyah kadınlığı tanımlayan güç ve direnişin yaşanmış deneyimlerinden ayrılamaz. Köleliğin kaldırılmasından sonraki Güney’den (Amerika) modern işyerine ve akademiye kadar, siyah kadınlar kurbanlık ve kahramanlık ikiliğini aşan bir dayanıklılık repertuarı geliştirmiştir. Patricia Hill Collins’in savunduğu gibi, tahakküm matrisi (2000a: 18) sosyal, ekonomik ve epistemik olan baskı koşulları üretmiştir:

Afrika kökenli Amerikalı kadınların baskısı, üç birbiriyle bağımlı boyutu kapsamıştır. Birincisi, ABD kapitalizmi için hayati önem taşıyan Siyah kadınların emeğinin sömürülmesidir — Siyah kadınların hizmet sektörlerindeki köklü gettolaşmasını simgeleyen “demir tencereler ve çaydanlıklar”, baskının ekonomik boyutunu temsil eder... İkincisi, baskının siyasi boyutu, Afrika kökenli Amerikalı kadınlara, Beyaz erkek vatandaşlara rutin

olarak tanınan hak ve ayrıcalıkları reddetti. Siyah kadınların oy kullanmasının yasaklanması, Afrika kökenli Amerikalıların ve kadınların kamu görevlerinden dışlanması ve ceza adalet sisteminde eşit muamelenin esirgenmesi, Siyah kadınların siyasi tabi kılınmasını kanıtlar... Son olarak, kölelik döneminde ortaya çıkan ve Siyah kadınlara uygulanan kontrol edici imgeler, ABD'deki Siyah kadın baskısının ideolojik boyutunu tasdik eder. İdeoloji, bir grup insanın çıkarlarını yansıtan fikirler bütünü anlamına gelir. ABD kültürü içinde, ırkçı ve cinsiyetçi ideolojiler, toplumsal yapıya o denli yayılmıştır ki hegemonik hâle gelmişlerdir; yani doğal, normal ve kaçınılmaz olarak görülürler. (Collins, 2000a: 4-5)

Ancak bu matrisin içinde direniş, bir kendini tanımlama biçimi olarak ortaya çıkar. Collins bize ayrıca, tahakküm matrisinin birçok baskı biçimi yaratsa da siyah kadınların bu sistemin asla sadece kurbanları olmadıklarını hatırlatır. Aslında, direniş bu koşulların tam içinden büyür. Siyah kadınlar ekonomik eşitsizlik, siyasi dışlanma ve olumsuz stereotipleri deneyimlediklerinde, aynı zamanda kendilerini etiketleyen ve sınırlayan sistemi sorgulamayı da öğrenirler. Bu sorgulama, öz-tanımlamanın yani toplumun onlara verdiği etiketleri kabul etmek yerine kendilerini adlandırma eyleminin başlangıç noktası haline gelir. Öz-tanımlama aracılığıyla, siyah kadınlar ırkçı ve cinsiyetçi fikirlere meydan okur ve kim olduklarına dair kendi anlamlarını yaratırlar. Bu güçlü bir durumdur, çünkü günlük mücadeleyi bir bilgi, güven ve kolektif güç kaynağına dönüştürür. Bu şekilde direniş, sadece protesto veya siyasi eylem değil; aynı zamanda baskıcı bir sistemin içinde bile kişinin kendi koşullarıyla konuşma, düşünme ve var olma çabasıdır, sistemsel silinmeye karşı konuşmak, öğretmek ve sevmek; Cooper, Wells ve hooks'un geleneğini sürdüren radikal bir pratiği teşkil eder. —

Direniş aynı zamanda estetik ve sembolik olarak da kendini gösterir. Müzik, moda ve bedensel ifade, sembolik silahlar olarak işlev görür. Blues kadınlarından hip-hop feministlerine kadar, sanatsal performans ve eylemlilik kaynakları olarak görülür. bell hooks'un 'emperyalist beyaz-üstünlükçü kapitalist ataerkillik' eleştirisinin erken dönemdeki hali, hazzı ve yaratıcılığı hayatta kalma kaynakları olarak yeniden merkeze alan kültürel biçimlerde somutlaşır. Bu estetik stratejiler, sanat ve siyaset arasındaki çizgiyi daraltır, neşenin kendisinin isyancı olabileceğini ortaya koyar. Thompson (2020), *Gizli Figürler*'i, zekâ ve azmin siyasi meydan okuma eylemleri haline geldiği bir sessiz başkaldırı arşivi olarak yorumlayarak bu tarihsel ve teorik perspektiflerin güncel alaka düzeyini derinleştirir:

Siyah kadınların direniş geleneği; geriden liderlik edebilme, görünmezlik ve aşırı görünürlük siyasetini ustalıkla yönetebilme ve görünürde hiçbir yol yokken bir yol açabilme becerileriyle karakterizedir. Bir arada düşünüldüğünde, siyah kadın matematikçilerin akışkan liderlik tarzlarında somutlaşan bu direniş eylemleri, adaletsizliğe karşı tutarlı ve sürdürülebilir bir karşılık oluşturmuş ve hem kişisel düzeyde derin hem de toplumsal ölçekte yaygın kazanımlar doğurmuştur. (Thompson, 2020: 5).

Kadınların direnişi, kahramanlık gösterisinden ziyade, dayanıklılık, onları dışlamak üzere yapılandırılmış kurumlarda düşünme, hesaplama ve azmetme gibi günlük emek aracılığıyla ortaya çıkar. Bu anlamda Thompson, siyah kadınların Ulusal Havacılık ve Uzay Ajansı (NASA)'daki marjinalliğinin bilginin kendisini dönüştürmek için bir bakış açısı haline geldiğini göstermeye çalışır. Onların hem vazgeçilmez hem de görünmez olan çifte konumu siyah feminist direnişin kalbindeki paradoksu somutlaştırır. Thompson'ın analizi, *Gizli Figürler*'i siyah feminist pratiğin yaşayan bir soy kütüğü içine yerleştirir, dayanıklılık ve zekâ siyasetinin hayatta kalma, bilgi üretimi ve kolektif kurtuluşun nesiller arası stratejiler olarak nasıl varlığını sürdürdüğünü gösterir. Tarih boyunca, siyah kadınların gücü diyalektik olarak ortaya çıkar: direniş ve sevgi, meydan okuma ve şefkat, zekâ ve duygu. Bu süreklilikte, güç sadece dayanıklılık değil, yeniden yaratımdır yani hem kendini hem de topluluğu silmek üzere tasarlanmış yapılara karşı sürekli yeniden yapma. Siyah feminist düşüncedeki direniş siyaseti, bu nedenle, şefkat etiği ve hayatta kalma mücadelesinden ayrılmaz. Gücü, tahakküm olarak değil, baskının ötesinde yaşamı hayal etme ve onu besleme kapasitesi olarak yeniden tanımlar. Siyah kadınların nesiller boyunca gösterdiği direniş, sadece hayatta kalma olarak değil, tahakküm koşulları tarafından tanımlanmayı reddeden kasıtlı bir felsefi duruş olarak okunmalıdır.

Kültürel alanda, Toni Morrison Siyah varlığının, evrensellik iddiasında bulunanlar da dahil olmak üzere her Amerikan edebiyatı eserine nüfuz ettiği konusunda ısrar eder. "...Okuyan bir yazar olarak, aşikâr olanı fark ettim: rüyanın konusu rüyayı görendir..." (1993: 17) diye yazar ve beyaz hayal gücünü ırksal ötekine olan bağımlılığıyla yüzleştirir: "Kültüre gelince, erken dönem Amerikalı yazarların yolculuk yaptığı hayali ve tarihsel zemini, büyük ölçüde ırksal ötekinin varlığıyla şekillenmiştir." (1993: 28). Morrison'ın analizi, Batı bilgisinin bizzat üretiminin siyah bilincin dışlanmasına borçlu olduğunu ortaya çıkarır. Dolayısıyla, siyah feminist düşünce bu yokluğu adlandırarak, görünmezliği görünürlüğe, yokluğu eleştiriye dönüştürür. Toni Morrison'ın beyazlıkla olan ilgisi, hooks'un pedagoji ve sevgi

üzerine meditasyonu paralellik gösterir, her ikisi de yaratım ve hayal gücünün direnme eylemleri olduğunu savunur. Siyah kadın yazarlar, sanatçılar ve örgütleyiciler, güzellik, haz ve neşe haklarını kendini tanımlama araçları olarak talep ederler. Siyah kimliğinin acıyla eş anlamlı olması beklentisini reddederler. Blues anaerkillerinden hip-hop feministlerine kadar görülen bu estetik direniş, sanatçılığı epistemolojiye dönüştürür. Bütün bunlar bir araya geldikçe, güç ve direniş karşıtlar olarak değil, tamamlayıcılar olarak ortaya çıkar: direniş yaratıcılığı besler ve meydan okuma şefkat haline gelir. Cooper'ın ahlaki sesi, Wells'in araştırmacı cesareti, Du Bois'in çifte bilinci, Morrison'ın edebi görüşleri ve hooks'un özgürlük pedagojisi aracılığıyla, siyah feminist düşünce, tahakküm yerine hayal gücünü önceliklendiren bir güç felsefesinin haritasını çıkarır. Onu benimseyenler sıradan olanı olağanüstüye dönüştürür, özgürlüğü öğretir ve isyan eylemi olarak içselleştirirler.

Siyah feminist direnişi nihayetinde kolektif özgürlüğün anlamını yeniden tanımlar. Hamer ve Neville bu birliği, bütünlüğün devrimci bir projesi olarak tanımlarlar. Onların devrimci siyah feminizm kavramı, direnişi sadece bir yüzleşme olarak değil, aynı zamanda bir sentez, parçalanmış kimlikleri dayanışma içinde bir araya getirme, olarak yeniden çerçeveler:

...siyah kadın aktivistlerin, akademisyenlerin ve işçilerin, ezilen tüm halklar için özgürlüğü tanımlamak ve elde etmek üzere devrimci bir mücadelenin ön saflarını oluşturmak için sürekli olarak birleşmeye çalışmaları gerekmektedir. Ancak, önemli bir uzun vadeli birliğin var olması ve radikal bir değişimin gerçekleşmesi için, siyah kadınların kendi tabi kılınmalarını sürdüren unsurlara dair anlayışlarında fikir birliğine varmaları şarttır. Siyah Feminist Grup içindeki faaliyetler, Siyah Kurtuluş Hareketi'nin mevcut durumu içinde durumun böyle olmadığını açıkça göstermiştir... (Hamer ve Neville, 1998: 22-23)

Bu birlik çağrısı, Siyah feminist direnişindeki gücün kolektif netlik ve ortak siyasi amaç aracılığıyla nasıl ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Hamer ve Neville, siyah kadın aktivistlerin, akademisyenlerin ve işçilerin sürekli olarak birleşmeye çalışmaları gerektiği tezini savunurken, ezilen tüm halklar için özgürlüğü yeniden şekillendirme potansiyeline sahip olan siyah kadınları daha geniş bir kurtuluş mücadelesinin dönüştürücü çekirdeği olarak konumlandırırlar. Ancak, gerçek birliğin kendi tabi kılınmalarını sürdüren unsurlara dair anlayışlarında fikir birliği gerektirdiği yönündeki gözlemleri, farklı deneyimler ve öncelikler nedeniyle parçalanmış hareketler içinde sürdürülebilir bir direniş inşa etmenin zorluğunu ortaya koymaktadır. Siyah feminist grup içindeki gerilimler, zulümle yüzleşmenin aynı zamanda iç bölünmelerle de

yüzleşmeyi gerektirdiğini göstermektedir. Bu anlamda, iyileştirme, müzakere etme ve uzlaşma sağlama çabası, direnişin güçlü bir ifadesi haline gelir ve kolektif gücün zaten var olduğu düşünülmeyp inşa edildiğini kanıtlar.

Birliğe, ortak güce ve kolektif iyileşmeye yapılan bu vurgu, doğal olarak kesişimsellik teorisini temel alan fikirlere yol açar. Hamer ve Neville'in tanımladığı bağlantılar yani parçalanma ile bütünlük arasındaki, direniş ile topluluk arasındaki bağlantılar, daha sonra Beale tarafından dile getirilen birbirine kenetlenen güçleri yansıtır ve Du Bois'in tespit ettiği katmanlı farkındalığın habercisidir. Öyleyse, siyah feminist direnişi, özgürlüğü yeniden tanımlamaktan daha fazlasını yapar; farklı baskı biçimlerinin nasıl birlikte işlediğini anlamamanın zeminini hazırlar. Onun içgörülerini, kesişimselliğin üzerine inşa edildiği hem ahlaki hem de kavramsal temeli oluşturur. Siyah feminizmin, direnişi kolektif bir proje olarak nasıl yeniden çerçevelediğini inceledikten sonra, bir sonraki bölüm aynı güçlerin nasıl yakınlaştığını, örtüştüğünü ve marjinalleştirilmiş toplulukların deneyimlediği gerçeklikleri nasıl şekillendirdiğini araştırmak için kesişimselliğe odaklanacaktır.

2. KESİŞİMSELLİK

2.1. Kesişimselliğin Ortaya Çıkışı

Kesişimselliğin ortaya çıkışı, feminist ve eleştirel sosyal teorideki en dönüştürücü paradigmatik kaymalardan birini temsil ederek, akademisyenlerin ve aktivistlerin gücü, baskıyı ve kimliği anlama biçimini yeniden belirlemiştir. Kimberlé Crenshaw tarafından 1980'lerin sonlarında ortaya atılan bu kavram, tek başına doğmamış, siyah feminist düşüncenin, ırkçılık karşıtı mücadelelerin ve sosyal adalet için küresel hareketlerin zengin geçmişinde beslenerek büyümüştür. Crenshaw'ın ufuk açıcı makaleleri *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex* (1989) ve *Mapping the Margins* (1991) kesişimselliği hem analitik bir araç hem de siyasi bir proje olarak konumlandırmış, feminist ve ırkçılık karşıtı söylemlerin dışlayıcı eğilimleri olarak tanımladığı durumu ele almıştır:

Bu durumun, siyah kadınların feminist teoride ve ırkçılık karşıtı siyasette marjinalleşmesine nasıl katkıda bulunduğunu tartışacağım. Siyah kadınların bazen feminist teoriden ve ırkçılık karşıtı politika söyleminden dışlandığını savunuyorum, zira her ikisi de genellikle ırk ve toplumsal cinsiyetin etkileşimini doğru bir şekilde yansıtmayan ayrı deneyim kümelerine dayanmaktadır. Bu dışlama sorunları, siyah kadınları halihazırda kurulmuş bir analitik yapının içine dahil etmekle basitçe çözülemez. Kesişimsel deneyim, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin toplamından daha büyük olduğu için, kesişimselliği hesaba katmayan herhangi bir analiz, siyah kadınların tabi kılınma biçimini yeterince ele alamaz. (1989: 140)

Crenshaw'ın eleştirisi, siyah kadınların deneyimlerinin ne ırkın ne de cinsiyetin tek eksenli analizleri aracılığıyla yakalanamayacağı kabulünden doğmuştur. Bu nedenle kesişimsellik, tabi kılınma yapılarının nasıl örtüştüğünü, haritalandırmanın ve marjinalize edilmiş kimliklerin çok boyutluluğunu geri kazanmanın yolu olan bir düzeltme olarak başlamıştır. Crenshaw'ın kesişimselliği erken dönemde dile getirmesi, belirli bir hukuki ve sosyo-politik bağlamda yer almıştır. ABD ayrımcılık karşıtı yasalarının ırk ve toplumsal cinsiyeti ayrı kategoriler olarak tanıdığını, ancak bunların kesişimini hesaba katmada yetersiz kaldığını gözlemlemiş, bunun da Siyah kadınları kurumsal görünmezliğe karşı savunmasız bıraktığını belirtmiştir. Mahkemelerin ve politika yapıcılarının ayrımcılığı ya ırksal ya da cinsiyet temelli gibi bir ya/ya da sorunu olarak ele alma eğilimi, eşitliği sağlaması amaçlanan çerçevelerdeki epistemik şiddeti örneklendirmiştir.

Ange-Marie Hancock'un aşağıda belirttiği gibi kesişimselliğin entelektüel soy kütüğü, adlandırılmasının çok ötesine uzanmaktadır:

Öncelikle, kesişimselliğin tarihsel çizgisini uzatarak, 'kesişimselliğe benzer düşünce' adını verdiğim akımı, 1831 yılına ve Boston'da yaşayan özgür Siyah bir kadın olan Maria Stewart'a kadar takip ediyorum. Crenshaw, Collins, hooks, Guy-Sheftall ve diğerleri Sojourner Truth'un katkılarına değinmiş olsa da, Stewart'ın çalışmaları ile 1980'lerin sonlarındaki Crenshaw ve Collins gibi Siyah Feministlerin çalışmaları arasında 150 yılı aşkın bir süreyi birbirine bağlayan birçok adım ve iddia bulunmaktadır. Kesişimselliğe benzer düşüncenin temel unsurlarını, örneğin farklılığın çoklu eksenlerinin veya oluşumlarının kabulünü izlemek, burada yol göstericidir. Hem on dokuzuncu hem de yirminci yüzyılın başlarına bakarak, 1960'ların aktivizmi ve teorileştirmesiyle bağlantı kuruyorum; böylece hem Crenshaw'un hem de Collins'in kesişimsellik teorisinin tarihsel ve teorik ortaya çıkışındaki yerlerini daha eksiksiz anlamayı sağlıyorum. (2016: 18)

Hancock'un analizi, kesişimselliğin entelektüel soyağacının, onun yirminci yüzyılın sonlarında resmen adlandırılmasının çok ötesine uzandığını göstermektedir. 'Kesşimselliğe benzer düşünce' olarak adlandırdığı kavramı 1831 yılında Maria Stewart'a kadar takip ederek, Crenshaw veya Collins'in bunu açıkça teorize etmesinden çok daha önce Siyah kadınların çoklu baskı eksenlerinin iç içe geçmişliğini dile getirdiği çok daha uzun bir tarihsel çizgi olduğunu ortaya koyar. On dokuzuncu yüzyıl yazılarını yirminci yüzyılın başlarındaki aktivizmle ve nihayetinde 1960'lar-1980'lerin siyah feminist teorileştirmesiyle ilişkilendiren Hancock, kesişimselliğin ani bir kavramsal buluş olarak değil, sürekli bir entelektüel ve politik geleneğin kümülatif bir ifadesi olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

Kesişimselliğin kavramsal olgunlaşması, kendisinden önceki direnişin tarihsel yörüngelerinden soyutlanamaz. Crenshaw'ın hukuki formülasyonundan önce, kesişimsel analizin tohumları, bu kategoriler resmen teorileştirilmeden çok önce ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıf baskısının ayrılmazlığını dile getiren on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl siyah kadın entelektüeller tarafından zaten ekilmişti. Frances Ellen Watkins Harper'ın 'We Are All Bound Up Together' (Hepimiz Birbirimize Bağlıyız) konuşması, kolektif kurtuluş için ahlaki bir temel attı:

Siz beyaz kadınlar burada haklardan bahsediyorsunuz. Ben ise haksızlıklardan bahsediyorum. Ben, siyahi bir kadın olarak, bu ülkede bana kendimi İsmail'in durumundaymışım gibi hissettiren bir eğitim aldım; yani benim elim herkese karşı, herkesin eli de bana karşı. Yarın sabah gidip tramvaylarınızdan birine bineyim — New York'ta yaparlar mı bilmiyorum ama Philadelphia'da yaparlar — kondüktör elini kaldıracak ve binmeme izin vermemektense aracı durduracaktır. (1866, para:7)

Harper’ın bu ifadesi, beyaz kadınların oy hakkı savunuculuğunun sıklıkla ırksal boyun eğmenin gerçeklerini göz ardı ettiği erken feminist hareketlerin uyuşmazlığını yakalamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin ırksal adalet olmadan anlamsız olduğu yönündeki ısrarı, kesişimsel düşüncenin bir öncüsü haline gelmiştir ve farklılığı bölücü değil, kurucu olarak tanıyan bir dayanışma çağrısına dönüşmüştür. Nitekim, Frances Ellen Watkins Harper’ın 1866’daki ‘Hepimiz Birbirimize Bağlıyız’ (s.y.) beyanı, kesişimsellik ile ilgili kurtuluş ahlakının habercisi olmuş, bir grup için özgürlüğün herkes için özgürlük olmadan imkânsız olduğunu savunmuştur. Bu tarihsel süreklilik, kesişimselliğin ırksal, toplumsal cinsiyet temelli ve sınıfsal baskıyı eş zamanlı olarak yöneten Siyah kadınların yaşanmış deneyimlerinde her zaman örtük bir biçimde var olduğunu vurgulamaktadır. Angela Davis’in *Women, Race, and Class* (1983) eseri, siyah kadınların mücadelelerini daha geniş kapitalizm ve ataerkillik sistemleriyle ilişkilendirerek bu tarihsel çizgiyi daha da genişletmiştir. Davis, toplumsal cinsiyet baskısının ekonomik sömürden veya ırksal hiyerarşiden ayrılamayacağını, zira siyah kadınların emek koşullarının tarih boyunca hem ırksal hem de cinsel tahakküm tarafından belirlendiğini savunmuştur “Kadınlara uygulanan özel istismarlar, bu nedenle, onların emeğinin acımasız ekonomik sömürsünü kolaylaştırdı.”(1993, s.y.) Davis’in materyalist okuması, siyah kadınların baskısının yalnızca kimlik veya söylem düzeyinde anlaşılamayacağını açıkça ortaya koyar; aksine, bu baskı, kölelik ve onun sonraki deneyimlerinin ardındaki emeğin, mülkiyetin ve gücün somut olarak bir arada bulunmasına dayanmaktadır. Cinsel şiddetin doğrudan bir emek disiplini ve ekonomik sömürü mekanizması olarak nasıl işlediğini ön plana çıkararak, Davis toplumsal cinsiyet baskısının yalnızca sembolik değil, aynı zamanda ırksal kapitalizmin politik ekonomisine yapısal olarak yerleşmiş olduğunu gösterir. Tahakkümün materyal koşullarına yapılan bu vurgu, kesişen kimlikleri tanımlamanın ötesine geçerek, kesişen güç sistemlerinin kurumsal olarak nasıl üretildiğini, organize edildiğini ve yeniden üretildiğini inceleyen sonraki kesişimsel analizleri öngörmektedir. Davis’in kesişimselliğe materyalist bir okuma yapması, Patricia Hill Collins’in (2000a) daha sonra tahakküm matrisi olarak resmileştirdiği şeyi öngörmüştür:

Kesişimsel paradigmlar, baskının tek bir temel tipe indirgenemeyeceğini ve baskıların haksızlık üretmek için birlikte çalıştığını bize hatırlatır. Buna karşılık, tahakküm matrisi, bu kesişen baskıların fiilen nasıl organize olduğunu ifade eder. İlgili kesişimler ne olursa olsun,

yapısal, disipliner, hegemonik ve kişilerarası güç alanları, birbirinden oldukça farklı baskı biçimleri arasında yeniden ortaya çıkar. (Collins, 200a: 18)

Burada birbirine kenetlenen güç sistemleri yani ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve cinsellik hem kişisel deneyimleri hem de kurumsal yapıları şekillendirir. Bu matris fikri, kesişimselliği dinamik, ilişkisel ve küresel olarak öne çıkarmıştır.

Kesişimselliğin ortaya çıkışı, onun duygusal boyutundan ayrılamaz. Lorde'nin iddia ettiği gibi, “efendinin araçları efendinin evini asla yıkmayacaktır” (1984: 79). Onun öfkenin, şiirin ve farklılığın dönüşüm araçları olarak değerine olan ısrarı, kesişimselliğin duygu ve teorinin birbirinden ayrılamaz olduğu iddiasının temelini atmıştır. Lorde'nin *Bahisdışı Kız Kardeş* (1984:88) eserinde “öfkenin kullanımları” ifadesi, duyguyu geçerli bir bilgi biçimi, yani batı düşüncesinin rasyonalist hiyerarşilerine meydan okuyan alternatif bir anlama yolu olarak yeniden belirledi. Bu bakış açısı bizi, duyguları dikkat dağıtıcı unsurlar olarak değil, siyasi netlik ve kolektif eylem için kaynaklar olarak görmeye teşvik eder. Bu nedenle kesişimsellik, insanların adaletsizliği genellikle hissettikleri aracılığıyla ilk kez fark ettiğini kabul ederek hem entelektüel eleştiriden hem de yaşanmış duygusal deneyimden doğar. Kesişimsellik, bu duyguları hesaba katarak, daha kapsayıcı ve insancıl bilgi edinme yollarına alan açar. Lorde, kesişimsel içgörünün duygusal ve deneyimsel kökenlerini ön plana çıkarırken, aynı zamanda sadece ne hissettiğimizi değil, bu duyguların güçle ilişkili olarak nerede ortaya çıktığını da sorgulamak gibi daha geniş bir zorunluluğa işaret eder. Lorde'nin yukarıda tasvir ettiği somutlaşmış bilgi daima ırksallaşmış, toplumsal cinsiyetle belirlenmiş ve jeopolitik bağlamlarda üretilmiştir. Bu, tahakküm yapılarının bireysel veya yerel ortamların ötesinde nasıl işlediğini incelemeye kapı açarak akademisyenleri kesişimselliğin kapsamını genişletmeye teşvik eder. Yaşanmış deneyimin küresel güç oluşumlarıyla buluştuğu tam da bu noktada, uluslararası feminist eleştiriler zorunlu hâle gelir.

Bu anlamda, V. P. Patil uluslararası bir feminist analizde, batı feminist soyağacını, kesişimselliği kadınların yaşamlarını şekillendiren sömürgeci ve jeopolitik asimetrileri hesaba katmadan benimsemeleri nedeniyle eleştirir. Kesişimselliğin bir dekolonyal pratik olarak anlaşılması gerektiği konusunda ısrar eder yani sadece kimlikler arasında değil, sınırlar ötesinde de gücü sorgulama taahhüdü olması gerektiği konusuna vurgu yapar. Patil'in savunduğu gibi, “kesişimselliğin uygulamaları da sömürge

modernitesinin coğrafyaları tarafından şekillendirilmeye devam etmektedir... sınır ötesi dinamikleri incelenmeden bırakmaktadır. Bu durumda kesişimsellik paradigması—kavramsallaştırmada olmasa bile uygulamada—potansiyelinin gerisinde kalmaktadır” (2013: 853-854). Çerçevenin Amerika Birleşik Devletleri’ndeki bağamlardan doğduğunu, ancak şimdi farklı jeopolitik gerçeklikler arasında yeniden yorumlanması gerektiğini gözlemler. Patil, böylece Batı feminist teorisinin yerelliğine meydan okur, kesişimselliğin basitçe ihraç edilemeyeceğini; imparatorluğa ve kapitalizme karşı yerel mücadeleler aracılığıyla yeniden ifade edilmesi gerektiğini savunur. Onun perspektifi, sömürgeci mirasların ve çağdaş neoliberalizmin şekillendirdiği, birbiriyle örtüşen dışlanma biçimleriyle karşı karşıya kalan Latin Amerika’daki Afrika kökenli kadınların analizine (Almeida Junco ve Guillard Limonta, 2020) doğrudan bağlanır. Bu akademisyenler, Siyah feminizm ve kesişimselliğin birlikte Afrika kökenli kadınların sosyal politika ve akıl sağlığı söylemindeki görünmezliğini dile getirmek için bir işlevsellik sağladığı konusunda ısrar ederler:

Etiketleyen ırkçı bir kültürde—siyah olmaktan duyulan korkunun hâlâ bir gerçeklik olduğu bir yerde—büyümek, siyah olmanın dezavantajlarına dair korkuları ve mitleri pekiştirir. Geleneksel olarak inkâr edilmiş, görünmez kılınmış ve susturulmuş olan Afrika ve yerli kültürlerden miras kalan maneviyatın önemine, kurtarılmasına ve sağladığı değerlerin gücüne dair psikoloji alanında çok az çalışma yapılmaktadır. (Almeida ve Limonta, 2020: 329).

Kesişimsellik burada akademik bir terim değil, evrensel olduğunu iddia eden sistemlerde görünmeyeni görmenin teşhis edici bir aracı haline gelir. Buradan hareketle, kesişimselliğin batı feminist söylemine dahil olmasının, küresel Güney deneyimlerinin alıntılanıp ancak merkeze alınmadığı sömürgeci bilgi hiyerarşilerini yeniden üretebileceğini göstermektedir. İsyancı karakterini korumak için, kesişimselliğin mücadeledeki kökenlerine karşı sorumlu kalması gerektiği beklenmektedir. Bu argümanı genişlettiğimizde, kesişimselliğin, gelişimini şekillendiren siyasi ve sosyal bağamlardan ayıramayacağı açıkça görülmektedir. Kesişimsellik bu bağamlardan koparıldığında, yapısal bir eleştiri aracı olmaktan ziyade, genel bir çeşitlilik çerçevesine indirgenme riski taşır. Dekolonyal bir yaklaşım, kesişimselliğe analitik gücünü veren entelektüel ve aktivist geleneklerle, özellikle de siyah feminist düşünceyle yeniden ilişki kurmayı gerektirir. Bu temellere geri dönmek, kesişimselliğin baskın güç yapılarına meydan okumaya devam etmesini ve onlara

benzeşmemesini sağlamaya yardımcı olur. Bu tarihsel temellendirme esastır, çünkü kesişimselliği mümkün kılan kavramsal ve siyasi zemini siyah feminist teorisyenler hazırlamıştır. Arslan'ın açıkladığı gibi:

Bu eleştiriler, aynı zamanda ezilme biçimlerinin çok boyutlu doğasına dikkat çeken yeni bir düşünsel yönelimin temelini oluşturmuştur. İrk, cinsiyet ve sınıf kavramlarını merkezine alan Siyah feminist teori, kadınların yalnızca toplumsal cinsiyetlerinden değil, aynı zamanda ırk, sınıf, cinsel yönelim, etnik köken vb. başka kimlik özelliklerinden dolayı da ezilme deneyimleri yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bu teori, kadınların özgürleşmesini yalnızca cinsiyet eşitliği ile sınırlı görmeyip, ırksal ve sınıfsal adaletin sağlanmasıyla mümkün olabileceğini savunmaktadır. Kesişimselliğin temsil ettiği düşünceler, Kimberlé Crenshaw tarafından kavramsallaştırılmadan önce de bell hooks, Angela Davis, Audre Lorde, Patricia Hill Collins gibi birçok yazar tarafından farklı kavramlar ve anlatım biçimleriyle ele alınmış; bu çoklu ezilme biçimleri teorik olarak görünür kılınmaya çalışılmıştır. (2025: 6)

Bu bakış açısıyla bakıldığında, kesişimsellik basitçe soyut bir teori olarak değil, kolektif mücadele, ilişkisel düşünme ve günlük baskı deneyimleri aracılığıyla şekillenmiş bir çerçeve olarak ortaya çıkar. Bu siyah feminist katkılar, kesişimselliğin her zaman birden fazla güç sisteminin insanların yaşamlarında nasıl birlikte işlediğini anlamakla ilgili olduğunu vurgular. Arslan şöyle devam eder:

Siyah kadınlar, teorik düzeyin yanı sıra örgütlenme ve dayanışma pratikleri de geliştirerek mücadelelerini toplumsal düzeyde görünür kılmayı başarmışlardır. The Third World Women's Alliance ve Combahee River Collective gibi Siyah feminist oluşumlar, Siyah kadınların özgün sorunlarını merkeze alan bildiriler yayımlamış ve bu meseleleri kamusal gündeme taşımıştır. Bu gruplar, Siyah kadınların yalnızca feminist ya da ırk temelli hareketler içinde değil, kesişen kimlikleri bağlamında özgün biçimlerde ele alınması gerektiğini savunmuşlardır. Crenshaw'ın kesişimsellik teorisini geliştirirken ilham aldığı Siyah kadın hareketi, teorisinin yalnızca akademik bir tartışma olmaktan öte, somut yaşam deneyimlerinden beslenen eleştirel bir perspektif kazanmasını sağlamıştır. (2025: 7)

Kesişimselliğin kendi anlamını pratikte örgütlenme, koalisyon kurma ve toplumsal değişim stratejileri geliştirme yoluyla kazandığını gösterirler. Kesişimselliği bu daha uzun entelektüel ve aktivist tarihin içine yerleştirerek, Patil gibi çağdaş akademisyenlerin neden dekolonyal bir yaklaşım çağrısı yaptığını daha iyi anlayabiliriz. Böyle bir yaklaşım, bizi sömürgeci tarihler, ekonomik eşitsizlikler ve jeopolitik hiyerarşiler dâhil olmak üzere küresel güç yapılarının hem feminist teoriyi hem de marjinalleştirilmiş toplulukların yaşanmış gerçekliklerini nasıl şekillendirdiğini düşünmeye iter. Bu bakış açısı, kesişimselliği daha geniş mücadelelerle yeniden bağlayarak, adaletsizliği analiz etmek ve daha adil gelecekler hayal etmek için eleştirel bir araç olarak görmeye devam edebilir. Buna binaen, kesişimsellik aynı zamanda uzun süredir baskın söylemin kenarlarına itilmiş olan bilgi

biçimlerini de açığa çıkarır. Tarihleri ve entelektüel katkıları resmi anlatılardan dışlanmış birçok siyah kadın için, teorileştirme eyleminin kendisi, sistematik olarak sürdürülmüş olanı görünür kılmanın bir yolu haline gelmiştir. Kesişimsel analiz, bu deneyimleri dile getirilmiş bilgi biçimlerine dönüştürerek, bir zamanlar özel, kabul edilmemiş veya gözden kaçırılmış olanı kamuya mal olmuş entelektüel ve siyasi bir kaynak haline getirir. Bu anlamda kesişimsellik, yalnızca mevcut güç yapılarını eleştirmekle kalmaz, aynı zamanda yaşanmış deneyimlerden ortaya çıkan alternatif anlama arşivlerini de geri kazanır. Bu arşivler, marjinalleştirilmiş toplulukların baskıya dair kendi analizlerini her zaman nasıl ürettiklerini ortaya koyar ve bu analizler artık daha adil ve kapsayıcı gelecekler hayal etmek için hayati öneme sahiptir. Kesişimselliğin kurumsal alanlara, özellikle de Birleşmiş Milletler'in insan hakları çerçevelerine dahil edilmesi, kavramın hem imkanlarını hem de sınırlarını açığa çıkaran önemli bir dönemeçtir. Seçkin'in (2021) gösterdiği gibi, BM'nin kesişimselliği çoğu zaman çeşitlilik söylemi üzerinden ele alması, kavramın yapısal eşitsizliklere dair rahatsız edici yönünü geri plana itmektedir. Nitekim kendisinin belirttiği üzere:

Çeşitliliğe dair vurgu, güç ve tahakküm ilişkileri arasındaki bağları işaret etmeden resmedildiğinde, hegemonik basmakalıp yargıların yeniden üretildiği alanlarda (örneğin reklamlar, televizyon programları gibi) resmedilen "çeşitlilik" temsillerden öteye gidemez. Bunun sonucunda ise geriye kalan politik bağlamlarından koparılmış bedenler, ırklar, renkler olur. Kesişimselliği çeşitlilik ve çok kültürlülük çalışmalarından ayıran başlıca olgu, onun güç ilişkilerine, özellikle de bu güç ilişkilerinin neticesinde nasıl baskı ve tahakküm sistemlerinin geliştiğine odaklanmasıdır. (Seçkin, 2021: 41).

Bu tespit, kesişimselliğin kurumsal çerçevelerde zaman zaman yerelleştirme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu, ancak aynı zamanda kavramın eleştirel canlılığını nereden aldığını da ortaya koymaktadır. Çünkü kesişimsellik, temsil düzeyine indirgenmek istendiğinde bile, güç ve ayrımcılık ilişkilerini bütüncül bir perspektiften sorgulama kapasitesi sayesinde bürokratik uyumun sınırlarını görünür kılar. Dolayısıyla kavramın küresel kurumlarla kurduğu bu gerilimli ilişki, bir zayıflık değil, tersine kesişimselliğin dönüştürücü gücünün sürdüğünün kanıtıdır. Bu noktada bir sonraki bölüm olan Sistematik Ayrımcılıkların Kesişen Boyutları, kavramın bu eleştirel potansiyelinin toplumsal yapılarda nasıl somutlaştığını inceleyerek, farklı baskı biçimlerinin birbirini nasıl yapılandırdığına dair daha derinlikli bir analiz sunacaktır.

2.2. Sistematik Ayrımcılığın Kesişen Boyutları

İrksal, toplumsal cinsiyet temelli ve sınıfsal baskıların eşzamanlılığını reddeden sistemlerin bir eleştirisi olarak Kimberlé Crenshaw tarafından kavramsallaştırılan kesişimsellik sadece hukuk bilimi formülasyonu olarak değil, bir sosyal düşünce olarak da devrimsel nitelikteydi. Demarginalizing the Intersection of Race and Sex adlı makalesinde, geleneksel çerçevelerin ırk ve toplumsal cinsiyeti karşılıklı olarak birbirini dışlayan deneyim ve analiz kategorileri olarak ele aldığını, Siyah kadınların yaşamlarına dair çarpıtılmış bir imaj ürettiğini savunur: “...ırk ve toplumsal cinsiyeti karşılıklı olarak birbirini dışlayan deneyim ve analiz kategorileri olarak ele alma eğiliminin...” (1989: 139). Bu temel gözlem hem feminist hem de ırkçılık karşıtı söylemler içerisindeki herhangi bir tek kimlik ekseninin, astlığın/tabiiyetin deneyimlenmiş karmaşıklığını yakalayabileceği varsayımına dair o kör noktayı ortaya çıkarır. Böylece kesişimsellik, siyah kadınların, ırkçılık ve cinsiyetçilikle ayrı ayrı engeller olarak değil, güvenlik, iş ve tanınmaya erişimi şekillendiren birbirine kenetlenen sistemler olarak karşılaştıkları toplumsal gerçeği derinlemesine analiz eder. Crenshaw’ın daha sonraki makalesi Mapping the Margins (1991), bu çerçeveyi aile içi şiddete karşı sığınma evleri ve göç politikası bağlamında detaylandırır. Renkli kadınların, tercihlerini şekillendiren hem ekonomik hem de siyasi tahakküm yapılarının kurbanı olduğunu gözlemler:

Örneğin, birçok renkli kadın; yoksulluk, çocuk bakımı sorumlulukları ve mesleki beceri eksikliği gibi yüklerle mücadele etmektedir. Büyük ölçüde toplumsal cinsiyet ve sınıf baskısının bir sonucu olan bu yükler, renkli kadınların sıklıkla karşılaştığı irksal ayrımcı istihdam ve barınma uygulamalarıyla ve aynı zamanda azınlık grupları arasındaki orantısız derecede yüksek işsizlik oranıyla birleşerek, şiddet mağduru renkli kadınların geçici barınma için arkadaş ve akrabalarının desteğine daha az güvenebilmesine neden olmaktadır... İrk, toplumsal cinsiyet ve sınıf tahakkümü sistemlerinin, şiddet mağduru renkli kadınların deneyimlerinde olduğu gibi, birleştiği yerlerde; yalnızca aynı sınıf veya ırk geçmişine sahip olmayan kadınların deneyimlerine dayanan müdahale stratejileri, ırk ve sınıf nedeniyle farklı engellerle karşılaşan kadınlara sınırlı ölçüde yardımcı olacaktır.(1991: 1245-1246)

Bu vakalar aracılığıyla, yapısal eşitsizliğin, onun “üst üste binen tabiiyet/astlık sistemleri” (Crenshaw, 1991: 1265) olarak ifade ettiği kavram aracılığıyla işlediğini gösterir; bu ifade, o zamandan beri eleştirel ırk ve feminist teorisinin merkezine yerleşmiştir. Buradaki analitik içgörü, sadece karmaşıklığı adlandırmakta değil, aynı zamanda refaktan, hukuku uygulama mekanizmalarına kadar bürokratik sistemlerin bu karmaşıklığı görünmezliğe nasıl kodladığını göstermekte yatmaktadır. Crenshaw,

yasanın bu kesişimleri görmesi gerektiğinde ısrar ederek, daha geniş bir entelektüel hesaplaşmayı, liberal eşitliğin epistemolojik sınırlarıyla yüzleşmeye zorlamıştır. Sumi Cho, Crenshaw ve Leslie McCall (2013) daha sonra kesişimselliği yapısal ve siyasi olmak üzere iki analitik boyutunu belirleyerek sistemleştirmiştir. Kesişimselliğin birbirine kenetlenen güç yapılarının en marjinalize edilmiş olanların deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya çıkardığını yazarlar. Yapısal boyut, emek, barınma ve hukuk gibi maddi hiyerarşileri sorgular. “Siyah feminizm hem akademik hem de siyasi söylem içinde, ırksal ve ekonomik olarak marjinalleştirilmiş kadınların içinde bulunduğu yaşam koşullarını oluşturan yapıların rolünü vurguladı. Yapısal kesişimsellik ise, çok katmanlı ve rutinleştirilmiş tahakküm biçimlerini daha da belirginleştirdi” (2013: 297). Siyasi boyut ise feminist ve ırkçılık karşıtı mücadeleler gibi farklı sosyal adalet hareketlerinin, birden fazla kimliğin kesişim noktasında bulunan insanları bazen tam olarak temsil edemediğini inceler. Bu kavram, hareketler aynı anda yalnızca tek bir konuya (toplumsal cinsiyet veya ırk gibi) odaklandığında, siyah kadınların (ve diğer siyah kişilerin) her ikisine birden odaklanmak yerine nasıl göz ardı edilebileceğini gösterir. Kısacası, siyasi boyut, istemeden bazı insanları dışarıda bırakan siyasi grupların veya koalisyonların içindeki boşlukları, çatışmaları ve kör noktaları vurgular. Cho ve diğerleri (2013) çalışmalarında direkt olarak bahsetmemelerine karşın kesişimselliğin 1980’lerdeki keşifsel tanımlanmasından bu yana yapısal ve siyasi boyutunun yanı sıra stereotipleri ve kültürel imgeleri ele alan temsili boyutundan bahsetmek de çok yanlış bir yaklaşım olmasa gerek, çünkü Crenshaw zaten (1991) daha önce bu iki boyuta ek olarak temsili kesişimselliğe ayrı bir alt başlıkta yer vermiştir. “Bu bölümde, özellikle temsili kesişimsellik sorununu, yani siyah kadınlara dair imgelerin üretiminin ve bu imgeler üzerindeki çekişmelerin, siyah kadınların kesişimsel çıkarlarını nasıl göz ardı etme eğiliminde olduğunu inceleyeceğim...” (1991: 1283). Crenshaw’ın belirttiği kontekste benzer olmak üzere temsili boyut şöyle de örneklendirilebilir: birçok film ve TV şovunda, Siyah kadınlar genellikle ya öfkeli siyah kadın ya da güçlü siyah kadın olarak tasvir edilir. Bu stereotipler, onların deneyimlerinin çeşitliliğini siler ve toplumun onları görme biçimini aşırı sert, agresif veya kırılmalıktan yoksun kişiler olarak şekillendirir. Bu tekrarlanan imgeler nedeniyle, Siyah kadınlar hastane ortamlarında ağrılarını anlatmaya çalıştıklarında veya iş yerlerinde duygularını ifade ettiklerinde ciddiye

alınmayabilirler. İşte bu, temsili kesişimselliktir yani ırk ve toplumsal cinsiyetin kesişiminde yaratılan ve insanların günlük yaşamda nasıl görüldüğünü ve muamele gördüğünü etkileyen kültürel stereotiplerdir. Bu üç katman, kesişimselliğin hem yöntem hem de hareket olduğunu vurgular baskının söylemler ve kurumlar arasında kendini nasıl yeniden ürettiğini adlandırmaya yönelik süregelen bir proje misali. Ancak, bu kültürel senaryoların nasıl işlediğini anlamak, aynı zamanda daha derin bir soruyu da beraberinde getirir: yanlış temsil edilen, susturulan veya görünmez kılınanlar, bu yapıların içinde kendilerine nasıl direniş alanları açarlar? Kesişimsellik bizi, gücün nasıl kısıtladığına bakmanın ötesinde, marjinalleştirilmiş grupların, çoğunlukla baskın kurumların tanımadığı biçimlerde, alternatif bilme, hayatta kalma ve konuşma yollarını nasıl ürettiğine de bakmaya iter. Tam burada, James C. Scott'ın (1990) gizli metin kavramı, kesişimsel direnişin bu anlayışına başka bir katman ekler. *Domination and the Arts of Resistance* eserinde, ast/tabii grupların açık çatışma olmaksızın iktidara karşı çıkmak için gizli söylemler geliştirdiğini açıklar.

Her ast/tabii grup, çektiği eziyetten, baskın olanın arkasından konuşulan, iktidarın bir eleştirisini temsil eden bir 'gizli metin' yaratır. Güçlüler de kendi paylarına, açıkça itiraf edilemeyecek olan yönetimlerinin pratiklerini ve iddialarını temsil eden gizli bir metin geliştirirler. Zayıfların gizli metnini güçlülerin gizli metniyle ve her iki gizli metni de güç ilişkilerinin kamusal metniyle karşılaştırmak, tahakküme karşı direnişi anlamak için temelden yeni bir yol sunar. (Scott, 1991: xii)

Siyah kadınların yaşamlarına uygulandığında, bu, direnişin genellikle sessizlikte, jestte ve insanlıktan çıkaran (dehumanizing) sistemler içinde insan onurunu koruyan günlük eylemlerde kendini gösterdiğini anlatır. Bu nedenle kesişimsellik, sadece yapıların nasıl baskı yaptığını değil, aynı zamanda ezilenlerin bu yapılar içinde alternatif anlam yollarını nasıl yarattığını da ortaya çıkarır. Bu ince ve açık direniş biçimleri bir araya geldiğinde, tahakkümün asla tek bir mekanizma aracılığıyla üretilmediği ortaya çıkar; aksine hem baskı olasılıklarını hem de direniş koşullarını şekillendiren, birbirine bağlı sosyal, kültürel ve kurumsal güçler aracılığıyla işler. Failliğin gizli kayıtlarından, bu mücadelelerin ortaya çıktığı daha geniş sosyal alana geçmek, marjinalleştirilmiş grupları yanlış tanıyan sistemlerin aynı zamanda onların yaşamlarının maddi ve duygusal boyutlarını da düzenlediğini açıkça gösterir. Ayrımcılığın yapısal boyutlarının keskin bir şekilde görünür hâle geldiği yer burasıdır. Sistematik ayrımcılık tek bir eksen boyunca işlemez, aksine marjinalleştirilmiş öznelerin yaşanmış gerçekliklerini şekillendiren ırksal, toplumsal cinsiyete dayalı ve

sınıfsal hiyerarşilerin yakınsaması aracılığıyla ortaya çıkar. Böylelikle, kesişimsellik, eşitsizliklerin tek tek değil, birbirini besleyerek birlikte işlediğini ve bu yüzden dışlanmanın daha derin ve karmaşık hâle geldiğini açıklar. Gail Lewis'in (2013) de değindiği gibi, bu sistemlerin etkileri sadece kurumsal düzenlemelerde değil, aynı zamanda birden fazla sosyal marjda konumlanmış olanların somutlaşmış ve duygusal deneyimlerinde de kaydedilir. O, kesişimselliğin "görünür kılmayı amaçladığı somut-duyumsal (yaşayan ve nefes alan), kimlikleri çoklu olarak nitelendirilmiş ampirik özneler—siyah kadınlar ve diğer renkli kadınlar..." (2013: 873) üzerine dikkat gerektirdiğini vurgular. Bu bakış açısı, sistematik ayrımcılığın yapısal eşitsizlikler, kültürel silmeler ve duygusal yükler aracılığıyla eş zamanlı olarak deneyimlendiğini vurgular. Bu karşılıklı etkileşimi öne çıkararak, kesişimsellik, baskının sosyal yaşamın çoklu, örtüşen alanlarında nasıl bir araya getirildiğini ve hissedildiğini hesaba katabilen bir çerçeve sunar. Kişisel ve duygusal olanı politik olarak tanımak, Jennifer Nash'in kesişimselliğin feminist teoride nasıl ele alındığına dair endişeleriyle de örtüşmektedir. *Re-thinking Intersectionality* (2008) adlı makalesinde, Nash, kavram kimlik ve güç tartışmalarının merkezine yerleşmiş olsa da akademisyenlerin kavramın iç gerilimleriyle veya belirsiz metodolojik temelleriyle tam olarak yüzleşmediğini savunur:

Kesişimselliğin kimliği kavramsallaştırma yolu olarak teorik hâkimiyetine rağmen, literatürüne gömülü bir dizi paradoks, feminist ve ırkçılık karşıtı bilimsel çalışmalarda sorgulanmamış olarak kalmaktadır. Bu çözülmemiş çatışmalar, feminist ve ırkçılık karşıtı teori, pratik ve siyasete sızarak kimlik ve baskı kavramlarını karıştırmakta ve çalışmalarının normatif hedeflerini gizlemektedir. (3)

Nash'in eleştirisi, kesişimselliğin yaygın popülaritesinin, onu başlangıçta bu kadar güçlü bir araç yapan karmaşıklıkları bazen nasıl gölgeleyebileceğini düşünmeye davet eder. Bu gerilimler incelenmediğinde, kesişimsellik bir genel geçer terim haline gelme riski taşır; yani, güç sistemlerinin nasıl kesiştiği ve bu kesişimlerin nasıl incelenmesi gerektiği hakkındaki zor sorularla gerçekten yüzleşmeden karmaşıklığa işaret eden bir terim. *Black Feminism Reimagined* (2019) adlı çalışmasında, Nash, odağı kavramsal gerilimlerden kesişimselliğin akademik feminizm içindeki duygusal deneyimine kaydırır. Akademisyenlerin terimi doğru kullanma arzusunun, kavramı yanlış kullanımdan koruma yükümlülüğü gibi bir duygusal emeğe dönüştüğünü öne sürer.

Bunun, kesişimselliğin teşvik etmesi amaçlanan yaratıcılığı ve açıklığı kısıtlayabileceğini savunur. Nash şöyle yazar:

Siyah feminizm... bir şeye değer vermenin, ona sahip çıkmayı ve dolayısıyla onu hayali bir ihlal tehdidinden korumayı gerektiren daha büyük bir ABD geleneğini yansıtmıştır. Oysa Siyah feminist teori, uzun zamandan beri radikal özgürlük anlayışlarına temelden yatırım yapmış bir esarete karşı proje olmuştur. Bırakma konusundaki yatırımının temelinde, Siyah feminizmin radikal hayal gücünü, yani değer verdiğimiz şeylerle olan ilişkileri, ırksal olarak doymuş mülkiyet ve sahiplik kavramlarının ötesinde hayal etsek ne olurdu diye sorma kapasitesini yeniden canlandırmak yatmaktadır. (2019: 137)

Bu ifade, kesişimselliğe dair duygusal yatırımların, onu savunma ve denetleme isteği üzerinden, eleştirilmesi hedeflenen kısıtlayıcı yapıların yeniden inşa edilmesine nasıl olanak tanıdığını göstererek önceki eleştiriye derinleştirir. Savunmacılık yeni düşünce biçimlerini ve siyasi eylemi mümkün kılmak yerine, kesişimselliğin neye dönüşebileceği olasılıklarını daraltabilir. Nash'in 'bırakma' (let-go) daveti, kavramdan vazgeçme çağrısı değil, onun evrilebilmesi, uyum sağlayabilmesi ve ortaya çıkan siyasi gerçeklere karşı duyarlı kalabilmesi için katı sahiplikten kurtarılması çağrısıdır.

Bu düşünceler topluca, kesişimselliğin gücünün esnekliğinde yani gerilme, değişme ve güç ve mücadelenin değişen boyutlarına yanıt verme yeteneğinde yattığını öne sürmektedir. Korunma veya sabitlenme baskısından kurtarıldığında, kesişimsellik yaşanmış deneyime dikkat eden, duygusal ve siyasi karmaşıklığa duyarlı olan ve adaleti hayal etmenin yeni yollarını üretebilen aktif bir çerçeve olarak işlev görmeye devam edebilir. Bu durumda bırakmak, aktif bir pratiğe dönüşür, böylesi bir bırakma, siyasi mücadelenin kendisinde gerekli olan direnci yani uyum sağlamaya, dinlemeye ve dönüşmeye hazır olmayı yansıtır. Bırakmak, kesişimselliğin dinamik, esnek ve genişletici kalmasını sağlama yolu olarak, sistematik ayrımcılığın kesişen boyutlarının analizinde ona eşlik eder. Kesişimsellik, tam olarak kapanmaya direndiği için varlığını sürdürür; onun açıklığı (esnekliği), dışlanmayla yüzleşmesini, eşitsizliği ifşa etmesini ve daha adil gelecekler hayal etmek için üretken bir araç olarak kalmasını mümkün kılar.

3. MARGOT LEE SHETTERLY & GIZLI FIGÜRLER

3.1. Langley'nin Kızı: Shetterly

1969 doğumlu Margot Lee Shetterly, bizzat kendisinin tabiriyle bir Langley kızıdır (Shetterly, 2016: xvii). Fizik dalında doktora yapmış siyah bir erkeğin veya havacılık ve uzay mühendisliği kariyeri olan siyah bir kadının, doktor veya avukat görmek kadar olağan olduğu orta sınıf bir siyah yerleşim bölgesinde büyümüştür. Hampton Roads olarak bilinen bu bölge, Amerikan havacılık ve uzay çalışmalarının merkez üssüydü. Margot Lee Shetterly'nin bakış açısı, onun Hampton'daki benzersiz yetiştirme tarzıyla şekillenmiştir. Bu bölge, Shetterly için sıradan bir mekân değil, entelektüel bir ekosistemdir. Bu sebeple Shetterly'nin dünyasında, Patricia Hill Collins'in tanımladığı 'siyah kadınları entelektüel olarak yetersiz veya ev hizmetlerine mahkûm gösteren kontrol edici imajlar' hiçbir zaman hüküm sürmemiştir. Shetterly, ayrımcı Amerikan dünyasının aksine, siyah mükemmeliyetinin sıradan bir gerçeklik olduğu paralel bir evrende büyümüştür. Komşuları Apollo projesinin yörüngelerini hesaplayan matematikçiler olduğu için, Shetterly siyah entelektüelliğine karşı normatif bir bakış açısı geliştirmiştir. Onun için bu kadınlar hiçbir zaman gizli kalmamış; aksine toplumun temel direkleri olarak sosyal ve kamusal alanlarda hep göz önünde olmuşlardır. Bu altyapı, Shetterly'nin kitaba bir içeriden bakışın güveniyle yaklaşmasını sağlamış ve dışarıdan bir gözün sadece istisna olarak görebileceği başarıları, sistemli ve köklü bir gerçeklik olarak belgelemesine imkân tanımıştır.

Gizli Figürler kitabının entelektüel kıvılcımı, Shetterly'nin 1964 yılında Langley Araştırma Merkezi'ne katılan araştırmacı bilim insanı babası Robert B. Lee III tarafından ateşlenmiştir. Babası, Katherine Johnson gibi öncülerin ardından NASA'nın profesyonel kadrolarına giren ilk siyah bilim insanlarından biri olarak Batı Hesaplayıcıları dönemiyle doğrudan bir bağ kurmuştur. Shetterly'nin edebi yolculuğundaki en kritik anekdot, eşi Aran Shetterly ile birlikte yaptığı sıradan bir aile ziyareti sırasında yaşanmıştır. (Shetterly, 2016: xvii) Babası, Mercury ve Apollo programlarının matematik yükünü sırtlayan parlak kadın meslektaşlarından son derece olağan bir tavırla bahsetmiştir çünkü onun için bu kadınlar sadece saygıdeğer iş arkadaşlarıydı. Ancak eşinin bu anlatılmamış tarih karşısındaki şaşkınlığı, Shetterly için bir kırılma anı olmuştur. Çocukluğunun sıradanlığının aslında dünyanın sistemli bir şekilde sildiği devrimci bir sır olduğunu o an fark etmiştir. Bu farkındalık, babasını

bir ebeveynden birincil bir kaynağa dönüştürmüştür. Shetterly, babasının neslinin Sivil Haklar sonrası döneme o kadar odaklandığını ve ilerlemeye kilitlendiğini anlamıştır ki; Batı Hesaplayıcılarının verdiği o çetin mücadeleler, beyaz merkezli resmi tarihin altında gömülüp gitme riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Shetterly'nin misyonu, babasının anılarını bir pusula olarak kullanarak NACA (Ulusal Havacılık Danışma Komitesi) ve NASA'nın tozlu arşivlerinden tarihsel bir kurtarma operasyonu haline gelmiştir.

Shetterly'nin çok satan bir yazar olmadan önceki profesyonel yolculuğu, ona NASA arşivlerinin karmaşıklığıyla başa çıkmak için gerekli olan matematiksel ve finansal okuryazarlığı kazandırmıştır. Virginia Üniversitesi McIntire Ticaret Okulu'ndan mezun olduktan sonra J.P. Morgan ve Merrill Lynch gibi kurumlarda yatırım bankacılığı dünyasında yıllarını geçirmiştir (Gözübüyük, 2022). Bu finans geçmişi bir sapma değil, bir ön koşul olmuştur; ona yıllarca tutulan teknik raporları, bordro kayıtlarını ve karmaşık havacılık formüllerini incelemek için gereken matematiksel arka planı sağlamıştır. Bu kadınların değerini şüpheli akademik çevrelere kanıtlamak için, denklemlerin kâğıt üzerindeki izini sürmesi gerektiğini bildiğinden NASA arşivlerine sadece bir hikâye anlatıcısı olarak değil, bir adli analiz uzmanı gibi yaklaşmıştır. Daha sonra Meksika'da yaşadığı ve bir dergi yönettiği dönemde, karmaşık toplumsal dinamikleri genel kitleye tercüme etme yeteneğini geliştirmiştir. Kariyerindeki bu geçiş, finansal sermayeyi analiz etmekten entelektüel sermayeyi geri kazanmaya doğru derin bir kaymayı yansıtır. *Gizli Figürler*'i yazmaya başladığında, bu kadınlara yıllardır onlardan esirgenen itibarı sağlamak için benzersiz bir donanıma sahipti.

Margot Lee Shetterly'nin *Gizli Figürler* eserini kaleme almasındaki temel motivasyon, sadece NASA tarihindeki Siyah kadınları onurlandırmak değil; aynı zamanda okurlarına bilim tarihinde sistemli bir şekilde uygulanan Matilda etkisini göstermektir. Margaret W. Rossiter tarafından 1993 yılında ortaya atılan bir terim olan Matilda Etkisi, tarih boyunca kadın bilim insanlarının katkılarının sistematik bir şekilde silindiği ve tüm başarının beraber çalıştıkları erkek meslektaşlarına mal edildiği yani kadınların epistemik olarak görünmez kılındığı bir örüntüyü ifade eder. (Rossiter,1993: 325-341). Bu durum bilim dünyasındaki toplumsal cinsiyete dayalı güç dinamiklerinin yapısal bir tezahürüdür. Shetterly'nin de kitabında bahsettiği gibi

kadınlar ast-üst ilişkisinin kurbanı olup raporlara isimlerini bile yazdıramamıştır. Matilda Etkisi, Batı Hesaplayıcıları'nın neden teknik raporların kapağında isimleri olan bireysel matematikçiler olarak değil de sadece renkli kızlardan oluşan bir kolektif olarak bilindiğini açıklar. Bu önyargıyı aşmak bilginin kime ait olduğunu belirleme biçimimizin radikal bir şekilde yeniden değerlendirilmesini, tarihin büyük adam teorisinin yıkılmasını ve erkek çağdaşlarının gölgesinde çalışmaya zorlananların isimlerini iade etme kararlılığını zorunlu kılar. Shetterly'nin 'Langley'nin kızı' olarak sahip olduğu kişisel tanıklık ve babası Robert B. Lee III'ün NASA'daki meslektaşlarına dair anlattığı normleştirilmiş deha hikâyeleri, yazarı bu görünmezliğin tarihsel kökenlerini aramaya itmiştir. Bu noktada, biraz daha geriye gidip 19. yüzyıla baktığımızda da benzer bir hikâyeye karşılaşmaktayız. Harvard Koleji Gözlemevi'nde bir hizmetçiiken dünyanın en önemli astronomlarından birine dönüşen Williamina Fleming (1857–1911), Shetterly'nin anlatısındaki insan bilgisayarlar kavramının tarihsel öncülünü oluşturur (Sobel, 2017). Fleming'in, tıpkı Dorothy Vaughan veya Katherine Johnson gibi, teknik becerilerinin başlangıçta ikincil bir hizmet veya ev işinin uzantısı olarak görülmesi, Shetterly'nin tartıştığı beton tavan bariyerinin sadece 1950'lere özgü olmadığını, bilimsel hiyerarşinin genetik kodlarına işlendiğini kanıtlamaktadır. Shetterly, kitabının önsözünde (2016: xviii) kendi toplumu içindeki bilimsel başarıyı olağan bir durum olarak betimlerken, aslında Fleming'den devralınan o sessiz ama devrimci mirasın izini sürmektedir. Fleming'in atbaşı bulutsusunu keşfetmesine rağmen isminin yıllarca Pickering'in gölgesinde kalması, Katherine Johnson'ın teknik raporlara kendi imzasını atma mücadelesinin 19. yüzyıldaki izdüşümüdür. İskoç astronom Williamina Fleming 19. yüzyılın sonlarında, Johnson ve diğer NASA çalışanı siyah kadınlar 20. yüzyılın ortalarında gizli kalmaya mahkûm edilmiştir. 21. yüzyılda ise görünmezlik mikro saldırılar olarak devam etmiştir. Chimamanda Ngozi Adichie'nin *Amerikana* (2016) romanı, *Gizli Figürler* kahramanlarının yaşadığı tarihsel ırkçılık ile modern dünyadaki kurumsal ve kültürel ırkçılık arasında köprü kurmamıza yardımcı olur. Katherine, Dorothy ve Mary, Jim Crow yasalarının doğrudan baskısı altında mücadele ederken; *Amerikana*'nın başkahramanı Ifemelu, 21. yüzyılın daha ince ama aynı derecede engelleyici olan mikro saldırılarıyla yüzleşir. Ifemelu siyah bir kadın olarak yaşadığı sorunu şöyle ifade eder: “Ben ırk sorununun olmadığı bir ülkeden geldim; orada kendimi siyah olarak

görmüyordum, Amerika'ya gelince siyah oldum". (Adichie, 2016: 395-6). Adichie'nin *Amerikana* romanındaki modern siyah deneyimiyle *Gizli Figürler* kadınlarının deneyimleri kıyaslandığında, ırksal baskının ortadan kalkmadığı, aksine form değiştirerek daha şeffaf fakat aynı dirençte bir yapı olan cam tavana evrildiği görülmektedir. Katherine Johnson ve Mary Jackson, kurumsal hiyerarşide yükselmek için yasal ve fiziksel engellerle doğrudan çarpışırken; Adichie'nin başkahramanı Ifemelu, 21. yüzyılın profesyonel dünyasında hayatta kalabilmek için saç politikaları ve dilsel uyum gibi daha örtük, ancak psikolojik maliyeti yüksek bariyerlerle yüzleşmektedir. Ifemelu bu durumu şöyle açıklar: "Görüşme için örgülerimi açmalı, saçlarımı düzleştirmeliyim. Kemi görüşmeye örgülerimle gitmemem gerektiğini söyledi. Örgülerle profesyonel görünmüyorsun,' dedi... Senin olmayan bir ülkede yaşıyorsun. Başarılı olmak istiyorsan ne gerekirse yapacaksın." (Adichie, 2016: 168-9). Shetterly'nin karakterlerinin de her zaman bakımlı ve uyumlu saçlarla görünmesinin sebebi budur. Adichie, bunun bir seçim değil, profesyonel dünyada hayatta kalma stratejisi olduğunu anlatır. Mary Jackson'ın mühendislik sınıfına girerken veya Katherine'in üst düzey toplantılara katılırken sergilediği o kusursuz görüntü, aslında beton tavana çarpmamak için takındıkları bir zırhtır. *Gizli Figürler*'in fiziksel beton tavanı, *Amerikana*'nın kültürel ve psikolojik cam tavanına evrilmiş olsa da her iki eser de başarının liyakatten ziyade, kurumsal normları sarsan bir bilgi otoritesi ve ruhsal dayanıklılık aracılığıyla inşa edildiğini tartışmaya açmaktadır. Bu geçiş, Siyah kadın deneyiminin tarihsel bir başarı öyküsü olmanın ötesinde, günümüzde de form değiştirerek devam eden yapısal bir direniş süreci olduğunu akademik bir dille tescil etmektedir. Shetterly'nin araştırma metodolojisini incelediğimizde, kadınların bilimsel başarılarının erkek meslektaşlarına atfedildiği sistematik bir önyargı çemberi içinde olduğunu görüyoruz. Shetterly, tarihin dipnotlarında isimsiz olarak kalmış yüzlerce kadının ismini ortaya çıkarmak için yaklaşık altı yıl harcamıştır. Burada Patricia Hill Collins'in tabiriyle bir içerdeki yabancı (outsider within) olarak işlev görmüştür. Siyah olmanın avantajını kullanarak, resmi NASA arşivlerinde bulunmayan kişisel mektuplara, cenaze programlarına ve aile fotoğraflarına erişim sağlayabilmiştir. Ancak en büyük zorluğu çoğu zaman öznelerin kendi mütevazılığı olmuştur. Katherine Johnson ile yaptığı derinlemesine görüşmelerde Shetterly, sadece işini yaptığını savunan bir kadınla karşılaşmıştır.

Shetterly, Johnson'ın parçaladığı o sert beton tavanı ortaya çıkarmak için bu profesyonel tevazu katmanını soyarak zorunda kalmıştır. Kamuoyunu ve bazen de yaşlanan hesaplayıcıların kendilerini, yaptıkları işin basit bir destek değil, Uzay Yarışı'nın asıl entelektüel kısmı olduğuna ikna etmesi gerekiyordu. Kadınların kendi teknik raporlarını onların dehasına tanık olarak kullanarak okuyucunun yıllardır görmezden gelinen o kapak isimlerini görmesini sağladı.

Katherine Johnson'ın *My Remarkable Journey: A Memoir* (2021) adlı otobiyografisi, Shetterly'nin dışarıdan bir tarihçi gözüyle kurduğu sosyolojik yapıyı, içeriden gelen samimi bir sesle tamamlamıştır. Shetterly'nin *Gizli Figürler* eseri, toplumsal bir hafıza tazeleme iken; Johnson'ın kendi kaleminden çıkan bu eser, Patricia Hill Collins'in öz tanımlama teorisinin en saf ve en güçlü yansımasıdır. Katherine, kitabında kendisini sadece bulunması gereken gizli bir figür olarak değil, en başından beri kendi dehasının ve haklarının bilincinde olan bir özne olarak konumlandırır. Bu durum, epistemik silinmeye karşı verilmiş en net cevaptır; çünkü tarihsel bir figür olarak, başarısının başkaları (erkek meslektaşları veya kurumlar) tarafından istimlak edilmesine izin vermeyerek, kendi anlatısının kontrolünü eline almaktadır. Johnson, kitabında gizli kelimesine mesafeli durarak, aslında her zaman orada olduğunu, sadece dünyanın bakış açısının onu görmeye yetmediğini ima eder. Katherine Johnson'ın otobiyografisindeki en temel sütunlardan biri, Shetterly'nin de üzerinde durduğu baba figürü ve bu figürün sağladığı entelektüel zırhtır. Katherine, babası Joshua Coleman'ın ona aşıladığı “Kimseden daha iyi değilsin ama kimseden aşağı da değilsin” ilkesini hayatının merkezine koymuştur (Shetterly: 216). Bu perspektif, beton tavan kavramını kurumsal bir engel olmaktan çıkarıp, Katherine'in zihninde aşılması gereken basit bir prosedür seviyesine indirger. Otobiyografisinde anlattığı üzere, NASA'daki tamamen beyaz erkeklerden oluşan mühendislik toplantılarına girerken hissettiği ait olma duygusu, babasının ona miras bıraktığı bu özgüvenin eseridir. Katherine, kendisini sistemsal ırkçılığın bir kurbanı olarak değil, matematiksel doğruluğun bir otoritesi olarak tanımlar. Bu duruş güçlü bir kişisel direniş örneğidir; çünkü Katherine, cam tavanı sadece dışarıdan gelen bir yardımla değil, içeriden inşa ettiği bu sarsılmaz kimlik ve epistemik otorite ile delmiştir.

Kitabın bir diğer kritik yönü, Alice Walker'ın kadıncılık tanımındaki toplumsal bütünlük ve dayanışma vurgularıyla birebir örtüşmesidir. Katherine Johnson, kendi

başarılarından bahsederken ben yerine biz dilini kullanır. Bu dil tercihi, siyah feminizmin bireysel kahramanlıktan ziyade kolektif özgürleşmeye verdiği önemi yansıtır. Katherine; Dorothy Vaughan'ın yönetimindeki Batı Hesaplayıcıları birimini, sadece bir iş yeri olarak değil, birbirini kollayan, eğiten ve akademik olarak besleyen bir kız kardeşlik ağı olarak betimler. Otobiyografisinde, kendi parladığı anlarda bile diğer kadınların isimlerini zikrederek, onların üzerindeki görünmezlik perdesini bizzat kaldırmaya çalışır. Bu tutum, Walker'ın kadıncılığının kendi kültürünü ve halkını sevmeye öğretisinin bir yansımasıdır (Walker, 2005: xi). Katherine'in amacı sadece kişisel bir zafer kazanmak değil, temsil ettiği toplumu ve o toplumun entelektüel kapasitesini tüm dünyaya kanıtlamaktır. Katherine Johnson, *My Remarkable Journey: A memoir* kitabı boyunca başarısını sadece matematiksel dehasına değil, derin dini inancına ve bu inancın getirdiği iç huzura bağlar. Walker'ın kadıncılık tanımındaki spiritüellik, kadının kendi değerini dış dünyadaki ırkçılık ve cinsiyetçilik gibi baskılardan bağımsız bir şekilde tanımlamasını sağlayan bir araçtır. Katherine için kilise ve inanç, NASA'daki beton tavan ile mücadele ederken sığındığı bir liman değil, o tavanın üstüne çıkmasını sağlayan bir merdivendir. Walker'ın belirttiği gibi, 'kadıncı' kadın hem dünyevidir hem de ruhsal bir otoriteye sahiptir; Katherine de gün boyu karmaşık yörünge mekaniğiyle uğraşırken, akşamları kilise korosunda veya yardım faaliyetlerinde yer alarak bu ruhsal bütünlüğü korumuştur. Bu spiritüel denge, onun NASA'daki ayrımcı muameleler karşısında öfke yerine odaklanma ve kararlılık sergilemesini sağlamıştır. Alice Walker ayrıca kadıncı olan kişinin tüm insanların hayatta kalmasını ve iyileşmesini istediğini vurgular. "Kadıncı; diğer kadınları seven... toplumunu seven... ve her şeyden önce kendini seven kişidir. Kavga etmek için değil, hayatta kalmak ve bütünleşmek için vardır." (Walker, 2005: xi) Katherine Johnson'ın otobiyografisindeki anlatısı tam da bu evrenselci bakış açısını yansıtır. O, sadece siyah bir kadın olarak yükselmeyi değil, insanlığın uzaya çıkışını kolektif bir başarı olarak görür. Kendi kitabında belirttiği üzere, hesaplamaları yaparken hissettiği sorumluluk duygusu sadece NASA'ya karşı değil, tüm insanlığın bilgi sınırlarını genişletmeye yöneliktir. Bu durum, bireysel hırstan toplumsal faydaya geçişin en somut örneğidir. Katherine'in inancı, ona her insanın eşit yaratıldığına dair sarsılmaz bir veri sunar; bu veri, ayrımcı levhalardan veya Jim Crow yasalarından çok daha gerçektir. Bu nedenle, beton tavanı delerken kullandığı en keskin araç, Walker'ın tarif ettiği o derin ruhsal

adalet duygusudur. Katherine Johnson’ın hayat hikâyesi, bilimin soğuk rasyonelliği ile inancın sıcak direncinin nasıl harmanlanabileceğini gösterir. Walker’ın teorisindeki "morun lavanta rengine oranı" metaforu burada da karşımıza çıkar. Katherine’in feminizmi, sadece hak arayışından ibaret bir ‘lavanta’ değildir; o, inancıyla, kültürüyle ve toplumsal sorumluluğuyla çok daha yoğun, çok daha koyu bir mordur. Katherine Johnson’ın veya diğerlerinin mücadelesi sadece kadın hakları (lavanta) çerçevesinde değerlendirilirse, onların maruz kaldığı ırksal ayrımcılık ve sınıfsal engeller göz ardı edilmiş olur. Onların hikâyesi hem ırkı hem de cinsiyeti aynı anda barındıran, dolayısıyla çok daha koyu ve doygun bir mordur. Alice Walker’ın lavanta metaforu, *Gizli Figürler* anlatısındaki kadınların sadece birer hesaplayıcı değil, tarihin en zorlu denklemlerini kendi kimliklerinin derinliğiyle çözen kadıncı özneler olduğunu anlamamızı sağlayan teorik bir anahtardır. Amerikan felsefeci Marilyn Frye’a göre feministlerin birbirinden ayrı var olduğunu düşündükleri baskı unsurları birbirini besler ve güçlendirir. Bunu meşhur kafes benzetmesiyle açıklar.

Bir kuş kafesini düşünün. Eğer kafesteki tellerden yalnızca birine çok yakından bakarsanız, diğer telleri göremezsiniz. Önünüzde olanı algılayışınız bu dar bakışla belirleniyorsa, o tek tele yukarıdan aşağıya bakabilir ve bir kuşun neden istediği zaman o telin etrafından dolaşıp gitmediğini anlayamayabilirsiniz... İşte şimdi baskının neden görülmesi ve fark edilmesinin zor olabileceğinin sebeplerinden birini kavramak mümkün: Bir kişi, baskıcı bir yapının unsurlarını büyük bir dikkat ve iyi niyetle inceleyebilir ama bütünü göremeyebilir; dolayısıyla bir kafese baktığını, orada kafese kapatılmış insanlar olduğunu, hareketlerinin ve özgürlüklerinin kısıtlandığını, hayatlarının şekillendirildiğini ve daraltıldığını fark edemez....(1983: 5)

Marilyn Frye burada ezilme olgusunu bir kuş kafesi metaforuyla açıklar; tek tek bakıldığında önemsiz görünen baskı unsurları, bir bütün olarak birleştiğinde bireyin hareket alanını yok eden sistemsal bir kafese dönüşür. *Gizli Figürler*’de siyah kadınların maruz kaldığı ayrı tuvalet kullanımı, isimsiz raporlar ve cinsiyetten ötürü dışlanma gibi uygulamalar, Frye’in işaret ettiği o tekil tellerdir. Bu uygulamalar münferit vakalar değil; birbirini besleyen ve siyah kadın dehasını saklı tutmaya yarayan kurumsal bir kafesin yapı taşlarıdır. Son olarak, Katherine’in otobiyografisi, Shetterly’nin analiz ettiği NASA hiyerarşisindeki isimsiz hesaplayıcı rolünü, sorgulayan lider rolüne nasıl dönüştürdüğünü detaylandırır. Kitabın en önemli anekdotlarından biri, kadınların toplantılara katılamayacağı söylendiğinde verdiği “Bunu söyleyen bir kanun mu var?” (Shetterly: 284) cevabıdır. Bu soru, sadece bir itiraz değil, epistemik sessizleştirmeye karşı yapılmış sert bir tepkidir. Katherine,

sadece verilen sayıları çarpan bir araç olmayı reddetmiş; o sayıların hangi fiziksel kurallara dayandığını ve neden hesaplandığını sorgulayarak kendisini bilgi üreten bir konuma taşımıştır. Katherine Johnson'ın kendi yolculuğu, Shetterly'nin inşa ettiği tarihsel binanın içinde yankılanan en gür ve en hakiki sestir; bu ses, gizli olanın artık sonsuza dek görünür kılındığının tescilidir.

Shetterly'nin *Gizli Figürler* çalışmasında ele aldığı dört ana figürün- Johnson, Vaughan, Jackson ve Darden- kişisel anlatıları ve akademik raporları arasındaki niceliksel fark, bilim tarihinde kadınların emeğinin nasıl kaydedildiğine dair yapısal bir veri sunmaktadır. Bu bağlamda Katherine Johnson, yayınladığı otobiyografisiyle, nesneleştirilen tarihsel bir figürden kendi hikâyesinin öznesi haline gelen bir kimliğe bürünmüştür. Yazar bu eseriyle sadece teknik başarılarını değil, bu başarıların arkasındaki manevi dayanıklılığı ve Walker'ın kadıncılık öğretisindeki toplumsal bütünlük ilkesini bizzat teyit etmiştir. Buna karşın, Dorothy Vaughan ve Mary Jackson'ın kapsamlı birer otobiyografilerinin bulunmaması epistemik sessizleştirmenin kanıtı niteliğindedir. Dorothy Vaughan'ın sessiz liderliği yönettiği Batı Hesaplama biriminin kurumsal kayıtlarında ve yetiştirdiği kadınların tanıklıklarında gizlidir. (NASA, 2016) Vaughan'ın başarısı, bireysel bir anlatıdan ziyade kolektif bir başarı olarak arşivlenmiştir (Shetterly, 2016). Mary Jackson'ın sesi ise teknik raporları ve yasal mücadeleleri olmuştur. Jackson'ın 1950'li yıllarda NASA rüzgâr tüneli deneyleri üzerine kaleme aldığı mühendislik raporları, onun dehasının birincil kanıtı olmuştur. Jackson'ın kariyerinin ilerleyen dönemlerinde 'Kadın Programları Yöneticisi' olarak hazırladığı kurumsal raporlar, cam tavan engellerini yapısal bir sorun olarak tanımlayan ilk içeriden belgelerdir (NASA, 2017). Christine Darden ise, Johnson'dan sonra akademik dökümantasyonu en güçlü olan isimdir. Darden'ın süpersonik uçuşlar üzerine yayımladığı elliden fazla teknik makale ve NASA Sözlü Tarih Projesi kapsamında verdiği mülakatlar, beton tavan bariyerinin zamanla nasıl delindiğinin bir kanıtıdır (NASA, 2022). Sonuç olarak, bu kadınların anlatılarındaki boşluklar dönemin kurumsal hiyerarşisinin kadın emeğini araçsallaştırma derecesini yansıtmaktadır. Bu çalışmada kullanılan arşivsel sessizlik analizi, Vaughan ve Jackson gibi figürlerin seslerinin yokluğunu bir eksiklik olarak değil, başarının erkek egemen sistem tarafından istimlak edilme sürecinin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Siyah bir kadın olmak, aynı anda hem görünmez hem de

fazlasıyla görünür olmaktır. Bu paradoksal görünürlük, siyah kadınların bilim dünyasındaki varlığının neden her zaman politik bir duruş gerektirdiğini açıklar. Morrison'ın vurguladığı gibi, bu kadınlar sadece sayıları çarpmamış, aynı zamanda kendilerini yok sayan bir dilin içinde kendi varlıklarını yeniden kurgulamışlardır.

Gizli Figürler'in basımından bu yana etkisi küresel bir kültürel paradigma değişimine dönüşmüştür. Kitap Amerika Birleşik Devletleri'nde çok satanlar listesinde olmakla kalmamış federal yasaları da etkilemeyi başarmıştır. Shetterly'nin savunuculuğunun doğrudan bir sonucu olarak, 2019'da ABD Kongresi Katherine Johnson, Dorothy Vaughan, Mary Jackson ve Christine Darden'a en yüksek sivil onur nişanı olan Kongre Altın Madalyası'nı veren yasayı kabul etmiştir. (2020) Shetterly, elinde hesap cetveli tutan gözlüklü siyah kadınlardan oluşan yeni bir ikon seti sunarak, bilimin kime ait olduğu konusundaki görsel dili değiştirmiştir. Dünya çapında ise kitap, ulusal tarihlerin sömürgeci etkilerden arındırılması için bir model olmuştur. Onlarca ülkeden kadın bilim insanlarını bir araya getiren 'Hidden No More-Artık Gizli Değil' akımına ilham vermiş; İngiltere, Fransa, Hindistan ve daha birçok ülkeden araştırmacıları kendi arşivlerindeki gizli kalmış değerleri aramaya teşvik etmiştir (worldpartnerships, 2024). Shetterly'nin kurduğu NACA ve NASA'da matematikçi olarak çalışan her kadının ismini belirlemeye adanmış dijital bir arşiv olan 'İnsan Hesaplayıcı Projesi' bu etkinin geçici bir trend değil, bilimsel tarihin kaydedilme biçiminde yapısal bir değişiklik olmasını amaçlamaktadır. Bu kadınların yaşamlarına dair ham ve düzensiz verileri almış ve bunları sosyal adalet için güçlü bir formüle dönüştürmüştür. Babasının deneyimini, toplumunun entelektüel mirasını ve kendi araştırmacı titizliğini birleştirerek, NASA'nın beton duvarını yıkmıştır.

19. yüzyıl Amerika'sındaki Siyah kadınlardan habersizsek, bu onların orada bulunmamış olmalarından değildir; edebiyatları ve kültürleri hakkında hiçbir şey bilmiyorsak, bu onların geride hiçbir kayıt bırakmamış olmalarından değildir. Bunun nedeni, yaşamlarının ve ortaya koydukları eserlerin derinden göz ardı edilmiş olmasıdır. (Yellin, 1982: 221)

Tez bağlamında, Shetterly nihai bir öz-tanımlama eylemini temsil eder. Komşularını dışarıda bırakan resmi tarihi kabul etmeyi reddetmiş ve bunu yaparak dünyaya yıldızları görmenin yeni bir yolunu vermiştir. Uzay yarışı sadece birkaç büyük adamın zaferi değil; kolektif, çeşitli ve parlak bir insani çabanın sonucudur. Shetterly bize gösterdi ki, eğer birisi çözmeye cesaret ederse, en gizli figür bile sonunda gün ışığına çıkacaktır.

3.2. *Gizli Figürler*'de Siyah Feminizm Ve Kesişimsellik

İlk iki bölüm, siyah feminizmi ve kesişimselliği, yaşanmış mücadeleler, duygusal hayatta kalma süreçleri ve yapısal tahakkümden doğan entelektüel gelenekler olarak ele aldı. Siyah feminist düşünce, resmi güç ve iktidarın dışına itilirken siyah kadınların, eğitimi, sevgiyi, tanıklığı, emeği ve bakımı nasıl siyasi kaynaklara dönüştürdüğünü ortaya çıkardı. Kesişimsellik ise, ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf ve yasanın ayrı bir şekilde işlemediğini, aksine kurumsal yapılar, temsil ve somut deneyim aracılığıyla gündelik hayatta nasıl birleştiğini netleştirdi. Üçüncü Bölüm, bu teorik alana soyutlama yoluyla değil, anlatı yoluyla girmektedir. *Gizli Figürler* eserinde, teoride özetlenen ilkeler ete kemiğe bürünür. Kadınların yaşamları, siyah feminist öz-tanımın ve kesişimsel kısıtlamanın eş zamanlı olarak ortaya çıktığı canlı bir arşive dönüşür. Çalışma günleri, kendilerine ayrılmış alandaki hareketleri ve yasayla, aileyle ve tanınmayla olan mücadeleleri, önceki bölümlerde kavramsal olarak tanımlanan, iktidarın nasıl organize edildiğini ve ona sessizce nasıl direnç gösterildiğini görünür kılar.

Bu bölüm, *Gizli Figürler*'i, siyah feminizm ve kesişimselliğin işaret ettiği noktaların davranışlar aracılığıyla ifşa edildiği bir alan olarak işler. Batı Hesaplama birimi kadınları manifestolarla konuşmazlar, ancak onların günlük azimleri ve mücadeleleri, Cooper, Wells, hooks, Collins, Davis, Crenshaw, Lorde ve onların entelektüel haleflerini hayatta tutan, aynı onur, direnç ve sahip çıkma politikalarını dile getirir. Batı Hesaplama birimindeki kadınların hesaplamaları karşı-bilgiye dönüşür, kısıtlamaları duygusal disiplin haline gelir ve aşağılık duygusunu içselleştirmeyi reddetmeleri siyasi bir duruş olur. Güç ilk olarak insanların yerleştirildiği yerde kendini gösterdiği ve kişi konuşmadan veya tanınmadan önce, ona zaten bir konum verilmiş olduğu için bu bölümün ilk tartışmasını mekânla başlatmak tarafımda daha uygun görülmektedir.

Shetterly, Langley'deki kafeteryayı, başlangıçta ayrımcı düzeni zorluyor gibi görünen görsel bir karışımın olduğu bir alan olarak sunar:

Odanın sol köşesinde yirmi kadar siyah erkek toplanmıştı... Beyaz kadınlar kalabalığa serpiştirilmişti... orta mesafeden bakan kahverengi yüzler... Siyah ve beyaz, erkek ve kadın, mavi yakalı ve beyaz yakalı çalışanlar, elleriyle çalışanlar ve sayılarla çalışanlar... Böyle bir karışımın gerçekten mümkün olabileceğini kim düşünürdü ki?" (67).

Bu tanım, ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıf sınırları boyunca mevcut olan fiziksel yakınlığı düşündürmektedir. Savaş zamanındaki emek, daha eski düzenlemeleri altüst etmiştir. Siyah erkekler, beyaz kadınlar ve siyah kadınlar aynı kurumsal binada yer almaktadır. Ancak sondaki retorik soru, bu yakınlığın ne kadar kırılğan kaldığını işaret eder. Karışım, onu üreten dünyanın hâlâ ayrılığı norm olarak varsayması nedeniyle dikkat çekici görünmektedir. Yakınlık vaadi, odayı aidiyet hiyerarşisine dönüştüren tek bir nesne tarafından hemen yeniden düzenlenir:

Batı Hesaplayıcıları için bu, bir zorunluluktur. Kafeteryanın arkasındaki bir masanın üzerindeki beyaz karton bir tabela onları çağırıyordu, belirgin bir şekilde şablonlanmış siyah harflerle öğle yemeği hiyerarşisini heceliyordu: RENKLİ HESAPLAYICILAR. Batı Alanı kafeteryasındaki tek tabela buydu; başka hiçbir grubun oturma düzeninin aynı şekilde belirlenmesine gerek yoktu. Kapıcılar, işçiler, kafeterya çalışanlarının kendileri ana kafeteryada öğle yemeği yemiyorlardı. Batı Hesaplama birimi kadınları, laboratuvarındaki tek siyah profesyonellerdi; tam olarak dışlanmamış, ama tam olarak dahil de edilmemişlerdi. (Shetterly, 2016: 67)

Bu sahnenin şiddeti, sıradanlığında yatmaktadır. Tabela bağırır, yönlendirir. Kadınların profesyonel hareketliliğini sessizce mekânsal kısıtlamaya dönüştürür. Siyah kadınlar bilimin ulusal projesine kabul edilmişler, ancak içeride ırksal istisnalar olarak işaretlenmişlerdir. İşte bu, kesişimselliğin, tabiiyeti ortadan kaldırmayan, ancak onu yeniden düzenleyen bir nevi dahil etme olarak adlandırdığı yapıdır. Kadınlar kurumdan kovulmazlar; ırksal hiyerarşiyi koruyan koşullar altında dahil edilirler. Siyah feminist teorisyenlerin uzun süredir savunduğu gibi, tahakküm nadiren salt dışlama yoluyla işler, genellikle kontrollü erişim yoluyla çalışmaya devam eder. Shetterly, bu ayrımcılık biçiminin olağanüstü olmadığını vurgular. Siyah insanların günlük hayatta, hayatta kalmak için tahammül etmeyi öğrendiği, onun “sıradan ayrımcılık” dediği, tanıdık “ırksal hakaretler hiyerarşisine” aitti (67–68). Kitapta ırksal hakaret olarak geçen ifade tam olarak açık seçik bir hakaret anlamına gelen *slur* ifadesi değil de daha imalı ve belirsiz bir tonda fakat yine de inciti olan *slight* ifadesi kullanılmaktadır. Langley’de yarayı daha keskin yapan şey, kurumun kendi öz imajıyla çelişmesidir. Laboratuvar, ten renginden ziyade zekâyı, doğuştan gelen avantajlardan ziyade liyakati ödüllendirdiğini iddia eder. Ancak tabela, bilimsel modernitenin ırksal düzeni ortadan kaldırmadığını, sadece onu yeniden şekillendirdiğini ortaya koyar. Bahse konu birimdeki kadınlar, Crenshaw’ın yıllar sonra yapısal kesişimsellik olarak tanımlayacağı şeyi pratikte deneyimler, yasa bir kapıyı açabilir, ancak sosyal yapı yine de içerideki hareketi kısıtlar:

Hemen aşağıda yer alanların sürünerek geçebileceği bir geçit geliştirilir. Ancak bu geçit, genellikle yalnızca -yüklerinin tekilliği ve aşağıdakilere göre görece ayrıcalıklı konumları nedeniyle- sürünerek geçebilecek durumda olanlara açıktır. Çoklu yüklerle zorlananlar, kendilerini bir şekilde o geçitten zorla geçmesine izin verilen gruplara çekmedikçe, genellikle aşağıda bırakılır. (Crenshaw, 1989: 151-152)

Bu çelişki, federal reform ile yerel ayrımcılık arasındaki ilişkide açıkça görülmektedir. “Batı Hesaplayıcılarının Langley’de çalışmasının önünü açan yasanın, onları ayrı yerlerde tutan eyalet yasalarıyla rekabet etmesine izin verilmedi.” (Shetterly, 2016: 68). Cümle, tüm bir güç rejimini özetlemektedir. Federal bazda dahil etme ve eyalet bazında dışlama, birbirini iptal etmeden bir arada var olur. Kadınlar, hakların var olduğu ancak kullanılmadığı, rekabet eden yasal düzenler arasındaki fay hattında yaşamaktadır. Burası, kesişimselliğin sadece bir analiz değil, aynı zamanda bir atmosfer haline geldiği alandır, nerede oturabileceği, nerede yemek yiyebileceği ve nasıl görülebileceği konusunda hissedilir. Yine de Batı Hesaplayıcıları kendilerini bu hiyerarşinin pasif sakinleri olarak görmezler. Kafeteryanın ve hesaplama odasının ayrılmış alanı içinde, bir savunma olarak emek siyaseti geliştirirler. “İşlerini, sırf zenci veya kadın oldukları için duyulan aşağılık varsayımını savuşturmak için silah gibi kullandılar.” (Shetterly, 2016: 75). Bu cümle, karşı karşıya oldukları, ırksallaştırılmış ve cinsiyetlendirilmiş çifte tahakküm eksenini yakalamaktadır. Astlıklarının sadece tek bir kimlikten dolayı değil, birden fazla kimliğin kesişiminden ötürü olduğu varsayılmaktadır. Tepkileri kafa tutma veya sürekli didişme şeklinde değil, mükemmeliyete ulaşma çabası olarak ortaya çıkar, matematiksel netlik kalkan haline gelir, doğru hesaplama yapma karşı-argüman olur. Emekleri, Patricia Hill Collins’in daha sonra siyah feminist öz-tanım olarak teorileştireceği şeyi yani kişinin, değerine dışarıdan dayatılan anlamları reddetme durumunu doğrular:

Siyah kadınların kendi tanımları üzerindeki ısrarı, tüm söylemi bir imgenin teknik doğruluğunu protesto etmekten –yani, siyah anaerkillik tezini çürütmekten– tanımlama sürecinin kendisinin altında yatan güç dinamiklerini vurgulamaya çevirir. Kendi tanımı üzerinde ısrar ederek, siyah kadınlar sadece Afrikalı-Amerikalı kadınlar hakkında söylenenleri değil, aynı zamanda tanımlama gücüne sahip olanların güvenilirliğini ve niyetlerini de sorgularlar. Siyah kadınlar kendimizi tanımladığımızda, gerçekliğimizi yorumlama yetkisine sahip olanların bunu yapmaya hak kazandığı varsayımını açıkça reddederiz. Siyah kadınların kendi tanımlarının gerçek içeriği ne olursa olsun, kendi tanımları üzerinde ısrar etme eylemi, siyah kadınların insan özneleri olarak gücünü onaylar. (Collins, 2000a: 114)

Patricia Hill Collins’in savunduğu gibi, öz-tanım, siyah kadınların dışarıdan tanımlanmış, kontrol edici imgeleri reddetme ve insan özneleri olarak kendi

değerlerini tanımlama gücünü geri alma eylemidir. Bu silah haline getirilmiş emek aynı zamanda tarihsel bir ağırlık da taşır. Kadınlar, sadece kendileri için çalışmadıklarını bilirler. Azimleri kolektif bir geleceğe bağlıdır. “Langley’de çalışmanın uzun saatlerine ve yüksek risklerine herkes dayanamazdı, ancak Batı Hesaplama’daki kadınların çoğu, baskıya direnmezlerse fırsatlarını ve belki de kendilerinden sonra gelecek kadınların fırsatlarını kaybedeceklerini hissediyorlardı.” (Shetterly, 2016: 77). Bu sorumluluk duygusu, kişisel yorgunluğu tarihsel bir zorunluluğa dönüştürür. Bireysel başarısızlık, grup yetersizliği olarak yorumlanacaktır. Bu kadınlar sadece bireyler olarak görülmez, onlardan bütün bir ırkın itibarını korumaları ve sorumluluğunu almaları beklenir. Bu nedenle kadınlar, siyah feminist düşüncenin uzun süredir ırksallaşmış ayrıcalığın sessiz bedellerinden biri olarak tanımladığı bir yük olan temsil yükünü taşırlar. Bu, Siyah feminist düşüncenin dikkat çektiği, kişi istisna olarak kabul edildiğinde, aynı zamanda kendisi gibi herkesi temsil etmek zorunda bırakıldığı sessiz baskılardan biridir. Bu baskı, Shetterly, Langley’yi ırksallaştırılmış emeğin uzun tarihi içine yerleştirdiğinde daha da görünür hâle gelir. Savaşın çok önce, siyah kadınların emeği zaten aşağıdaki alıntıda ifade edildiği gibi sıkı bir şekilde kontrol edilmiş ve eşit olmayan roller halinde bölüştürülmüştü.

Ancak siyah gazeteler, mevcut savaş işleri hakkındaki haberleri yaymak için yorulmadan çalıştı ve okuyucularını başvuru yapmaya teşvik etti... Siyah işler vardı ve iyi siyah işler vardı. Çamaşırhanede tasnif, beyazların evlerinde yatak yapma, tütün fabrikasında sap ayırma—bunlar siyah işlerdi. Berber dükkânı veya cenaze evi sahibi olmak, postanede çalışmak veya Pullman hamalı olarak trenlerde çalışmak—bunlar iyi siyah işlerdi. Öğretmen, vaiz, doktor, avukat—bunlar çok iyi siyah işlerdi, istikrar ve resmi eğitimin eşlik ettiği saygınlık getiriyorlardı... Havacılık laboratuvarındaki iş, yeni bir şeydi, o kadar sıra dışıydı ki henüz kolektif rüyalara girmemişti. (Shetterly, 2016: 25–27)

Langley, devralınan bu uzun soluklu sınıflandırmayı bozmaktadır. Kadınların işi, bahsedildiği gibi mevcut ırksal emek kategorilerine bu denli düzenli bir şekilde bölüştürülemez; iş bölümü mesleki, teknik ve doğrudan ulusal prestije bağlıdır. Dolayısıyla varlıkları, siyah emek ile beyaz zekâ arasındaki geleneksel ayrımı altüst etmektedir. Ancak kafeterya tabelası, kadınların hesaplamaları onu maddi olarak baltalasa bile, bu ayrımı sembolik olarak yeniden tesis etmeye çalışır. Siyah kadınların Langley’e gelişi, tek başına hırsın ürünü değil, aşağıda ifade edildiği üzere nesiller boyunca inşa edilmiş siyah kurumsal ağların doruk noktasıdır.

Sonraki altı ay boyunca, Hampton Enstitüsü'nün Kadınlar İçin Mühendislik eğitim sınıfının daha fazla mezunu gruba katıldı... Dorothy oturduğunda kadınlar onu selamladılar... sormasına gerek kalmadan hepsinin aynı siyah kolejler, mezun dernekleri, sivil toplum kuruluşları ve kiliseler konfederasyonunun bir parçası olduğunu biliyordu. (Shetterly, 2016: 61-62).

Profesyonel alanları zaten topluluk anılarıyla doludur. Onlardan önce gelen konfederasyon, laboratuvara onlarla birlikte girer. Langley, siyah kolektif yaşamın baskın kurumlar içinde hayatta kalmak için müzakere etmesi gereken bir başka alan haline gelir. Laboratuvar içindeki nadirlikleri, profesyonel girişlerini hem ayrıcalık hem de tuzak haline getirir. “Langley'nin Batı Hesaplama bölümünde iş bularak, artık dünyanın en seçkin kız öğrenci birliklerinden birine üye olmuşlardı.” (Shetterly, 2016: 62). Kız öğrenci birliği metaforu dayanışmayı vurgular, ancak aynı zamanda izolasyonu da işaret eder. İstisnai olmaları onlara evrensel erişim sağlamaz, ancak sıra dışı bir elemenden geçtiklerini gösterir, bu suretle, yapı büyük ölçüde onlar gibilere kapalı kaldığı için başarıları göze çarpmaktadır. Kadınlar Batı Alanı'nın ötesine geçmeye çalıştıkça, bu kontrollü görünürlük daha net hâle gelir. “Üç Batı Hesaplayıcısı sıçrama yaptığında... birçok beyaz laboratuvar çalışanı... tamamen siyah bir hesaplama grubunun var olduğunu bile bilmiyordu.” (Shetterly, 2016: 138-139). Emekleri kurum içinde dolaşır, ancak kolektif varlıkları gizli kalır, ayrımcılık böylece sadece fiziksel ayırım değil, aynı zamanda “epistemik silinme” (Masri, 2025) de üretir. Katkıları, profesyonel bir topluluk olarak tam anlamıyla tanınmaları söz konusu olmadan kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle, ayrımcılık sadece mekânı bölmez, aynı zamanda kimin bilgisinin meşru olarak görüldüğünü de yönetir. Epistemik teoremin iddia ettiği gibi, silme genellikle sessizce işler, marjinalize topluluklar hayati bilgi üretmeye devam ederler, ancak onların katkıları tam mesleki tanınma olmaksızın hâkim sistemlerce emilir. Emekleri işlevsel olarak görünür kalır, ancak El Masri'nin (2025) belirttiği gibi imtiyaz sahibi olarak kimlikleri görünmezdir:

Epistemik Silme, sömürgeci, neoliberal ve ataerkil sistemlerin belirli bilgi sistemlerini görünmez kılmak için gösterdiği hesaplı çabaları ifade eder... Sakin bir şekilde, hatta kibarca, politika, kurumlar, akademik makaleler, estetik, feminist kampanyalar ve yokluk aracılığıyla ilerler. Yine de tüm düşünce geleneklerinin kafasını keser. İz bırakmadan yok eder, ya da en azından bunu amaçlar. Epistemik Silme'yi bu kadar şiddetli bir eylem yapan da budur; yokluk getirerek yıkımını tarafsız ve doğal olarak gizler. Aynı zamanda, silme teriminin kendisi, kendi imkansızlığını kabul eder. Tamamen silinemez veya silinmiş olunamaz. Susturulduğunda bile epistemolojiler varlığını sürdürür. Bu Özel Sayının gösterdiği gibi, Yerli, yerel, yerinden edilmiş ve marjinalize topluluklar hikâye anlatıcılığı, araştırma, sanatsal ifade ve reddetme yoluyla sayısız şekilde silinmeye direnmeye devam ediyor. Silme amaçlanmış olabilir, ancak hiçbir zaman tamamen başarılamaz. (El Masri: 1671)

Hareketliliklerine (mobility) yapısal bir sınırlama getirilmiştir. “Ayrımcılık, Batı Hesaplama’dan dışa göçü bir damla akışı hızında tutuyordu.” (Shetterly, 2016: 139). Shetterly’nin belirttiği gibi hareket tamamen engellenmez, ancak bitkinliğe yol açacak kadar yavaşlatılır. İlerleme, sıradan olmaktan ziyade istisnai hâle gelir. Kesişimsel olarak, bu, ırk ve toplumsal cinsiyetin sadece erişimi engellemek için değil, aynı zamanda fırsatın hızını, zamanlamasını ve dağıtımını düzenlemek için nasıl birleştiğini ortaya koyar. Bu yapıya karşı kadınlar içsel egemenlik geliştirirler. Katherine’in eşitlikle olan ilişkisi bu duruşu örnekler. Babasının “Kimseden daha iyi değilsin ama kimseden aşağı da değilsin” (216) sözleri ona ayrımcılığın psikolojik nöbetine karşı bağımsızlık kazandıran bir etik kazandırır. Laboratuvara girdikten sonra, “eşitler dünyasına girdi ve bu inancıyla çelişecek herhangi şekilde davranmayı reddetti.” (216). Bu reddetme, adaletsizliğin beraberinde getirdiği vurdumduymazlığı değil de adaletsizliğin içselleştirilmesine karşı disiplinli bir direniştir. Kimliğin tahakküm tarafından yazılamayacağı konusunda ısrar eden yukarıda da değinilen siyah feminist öz-tanım geleneğini tasvir eder.

Katherine’in soğukkanlılığı, evde taşıdığı yüklerden ayrılamaz. “Katherine artık anne ve babaydı, sevgi ve disiplindi, havuç ve sopaydı ve tek geçim kaynağıydı.” (Shetterly, 2016: 214). Ailesi onun gelirine, duygusal istikrarına ve otoritesine bağlıdır. Bakım ve emeğin bu yakınlığı, onu, hayatta kalmanın, her zaman siyah kadınların hem haneyi ayakta tutmayı hem de tarihe meydan okumayı gerektiren, birinci bölümde açıklanan siyah feminist soyağacına yerleştirir. Onun ‘dağılmayı’ reddetmesi sadece kişisel bir güç değildir, anlatıda da işlendiği gibi yapısal olarak gereklidir:

Her şey Katherine’in ailesini bir arada tutma yeteneğine bağlıydı; dağılamazdı. Ya da belki de dağılmazdı. Katherine Goble hakkında her zaman, başkanın erkek kardeşine Romen rakamlarını öğretmesini veya ziyaret eden aristokratlarla Fransızca konuşmasını dünyanın en mantıklı şeyi haline getiren belirli bir ağırlık, doğaüstü bir öz-denetim vardı. (Shetterly, 2016: 215)

Dağılamaz (could not) durumundan dağılmaz (would not) durumuna geçiş, zorunluluğun iradeye dönüşmesini işaret eder. Duygusal disiplin hem hayatta kalma hem de direniş haline gelir. Siyah kadınlar, eşitlik vaat eden bir alana girerken farklı olarak işaretlenirler. Ulusal ilerlemeyi sağlayan bir işi yaparken yerel ayrımcılığa tabi

olmaya devam ederler. Tarihsel temsilin yükünü taşıırken bile ailelerini ayakta tutarlar. Onların direnci, tahakkümü ortadan kaldırmaz aksine onunla her gün müzakere ve mücadele eder. Bu sıradan müzakerelerde, siyah feminizmin ve kesişimselliğin soyut ilkeleri, doktrinler olarak değil, kişinin benlik duygusundan vazgeçmeden dünyada hareket etme biçimleri olarak görünür hâle gelir.

Siyah kadınların Langley'nin Batı Hesaplama bölümüne girişi sadece profesyonel bir atılım değildi; savaş, federal politika ve köklü ırksal ekonomiler tarafından şekillendirilen emek, sınıf beklentisi ve toplumsal cinsiyete dayalı hayatta kalmanın köklü bir yeniden düzenlenmesiydi. Onların havacılık laboratuvarına gelişi, Birleşik Devletler'in günlük yaşamı tanımlayan ırksal hiyerarşileri sürdürürken benzeri görülmemiş bir ölçekte bilimsel emeğe ihtiyaç duyduğu İkinci Dünya Savaşı'nın arka planında gerçekleşti. Shetterly, bu dönüm noktasını, savaş zamanı yasaları ve siyah siyasi mobilizasyon tarafından üretilen kolektif umut bağlamına oturtturarak, yasal reform ve ekonomik zorunluluğun hem özgürleştirici hem de sınırlı şekillerde nasıl kesiştiğini ortaya koyuyor.

Ancak Siyah gazeteler, mevcut savaş işleri hakkındaki haberleri yaymak için yorulmadan çalıştı ve okuyucularını başvuru yapmaya teşvik etti. Bazıları 8802 Sayılı Başkanlık Emri'ni ve Adil İstihdam Uygulamaları Komitesi'ni 'Hükümet adına Kurtuluş Bildirgesi'nden bu yana atılan en önemli adım' olarak adlandırıyordu. Dorothy'nin görünüşü bile Savaş Bakanlığı'nda işe girmek için Washington'a taşınmıştı... Zenci öğretmenlerin maaşlarının beyaz meslektaşlarıyla eşitlenmesine yönelik uzun süredir durdurulmuş plan bile bu fırsatı geçemezdi. Savaş altı ay veya bir yıl sonra bitse bile, o kısa süre için bile çok daha yüksek bir maaş, Dorothy'yi çocuklarının geleceğini garanti altına almaya bir o kadar yaklaştıracaktı. (Shetterly, 2016: 25–27)

Bu pasaj, Langley'nin tanıdık bir ırksal düzen içinde sadece başka bir iyi işten öte olduğunu netleştiriyor. Siyah emeğin tarihsel doğrusunda bir kırılmayı temsil ediyordu. Nesiller boyunca, Siyah kadınların işi ev hizmeti, tarım işçiliği ve endüstriyel angarya ile sınırlı kalmıştı. Angela Davis'in Siyah kadınların kölelik altındaki ve sonrasındaki emek analizleri burada canlı bir yankı buluyor yani iş asla sadece ekonomik değildir; her zaman cinsel, ırksal ve sınıfsal tahakküm tarafından yapılandırılmıştır: "Böylece, kadınlara uygulanan özel istismarlar, onların emeğinin acımasız ekonomik sömürsünü kolaylaştırdı" (Davis, 1993, s.y.). Savaş bu yapıda bir çatlak açtı, ancak bu açılışın anlamı sadece ücretlerle değil, nesiller arası istikrar vaadiyle de ölçülüyordu. Dorothy'nin fırsat hesaplaması soyut değil; anneye özgü,

ekonomik ve zamansaldır. Altı aylık daha yüksek bir maaş, çocuklarının geleceğini yeniden şekillendirebilirdi. Buradaki emek, ileriye doğru bir hayatta kalmadır.

Fortran'dan, uçuş yollarından ve süpersonik denklemlerden önce, siyah kadınların çoğunluğu savaş ekonomisinin en görünmez sektörlerine yerleşmişti. Shetterly, "Askeri çamaşırhaneye giden kadınların çoğunluğu, ev hizmetçisi veya bütün fabrikalarındaki sap ayırıcı işlerini geride bırakmıştı" (2016: 15) diye belirtir. Çamaşırhaneden ve tütünden havacılığa geçiş, sadece yukarı doğru hareketlilik değil; siyah kadın zekâsının sosyal olarak değerlendirilme biçiminin bir dönüşümüdür. Daha önce kas ve itaat olarak ortaya çıkan şey, şimdi biliş ve sayısal hassasiyet olarak talep edilmektedir. Ancak bu tanınma, kırılğan, koşullu ve sıkı bir şekilde ayar verilmiş olarak kalır. Dorothy'nin Langley'deki profesyonel yükselişi, siyah eğitim ve sivil toplumun kolektif altyapısından ayrılamaz.

Onların kuruma gelişi rastgele değildir. Anna Julia Cooper'ın uzun zamandır teorileştirdiği, siyah kadınların entelektüel ilerlemesinin her zaman kolektif, her zaman dışlanma gölgesinde inşa edilmiş kurumlara bağlı olduğunun somut sonucudur. "Yalnızca SİYAH KADIN şöyle diyebilir: 'Kadınlığımın sakın ve tartışmasız onuruyla, şiddete başvurmadan ve ayrıcalık talep etmeden ne zaman ve nereye girersem, işte o anda bütün siyah ırk benimle birlikte girer.'" (Cooper, 1988: 26). Cooper'ın, siyah kadınların kamusal hayata izole bireyler olarak değil, her zaman kolektif ırksal anlamın taşıyıcıları olarak girdikleri konusundaki ısrarı, Batı Hesaplama'nın kurumsal gerçekliğini öngörmektedir. Langley'deki kadınlar tekil istisnalar olarak ilerlemezler, onların çalışmaları, ayrıştırılmış bir bilim kurumunda kolektif bir varlık üretir, tam da Cooper'ın öngördüğü türden bir kurumsal giriştir bu, tıpkı bu çalışmanın önceki sayfalarında bahsedilen siyah kadının sürekli olarak taşıması beklenen o temsil yükü gibi.

Langley, çok daha eski bir siyah feminist altyapı ağının yeni bir düğüm noktası haline gelir. İçeri girdikten sonra, kadınlar pozisyonlarının ne kadar nadir nitelikte olduğunu tam olarak anlarlar. Aidiyet duyguları, istatistiksel imkânsızlık bilinciyle doludur: "1940'ta, tüm Siyah kadınların sadece yüzde 2'si üniversite diploması almıştı ve bu kadınların yüzde 60'ı, çoğunlukla devlete bağlı ilkokul ve liselerde öğretmen

olmuştur. 1940'taki bu üniversite mezunlarının tam olarak yüzde sıfırı mühendis olmuştur. (Shetterly, 2016: 62).

Ancak onların ayrıcalığı, açık fırsatın bir zaferi değildir, fırsatın ne kadar dar bir şekilde karneye bağlandığının kanıtıdır. Varlıkları, başkalarından nelerin esirgenmiş olduğunun ölçeğini ortaya koyar. Shetterly, bu paradoksu, beyaz erkekler ve beyaz kadınlar tarihsel olarak düşük oranlarda yüksek öğrenime girerken bile, Batı Hesaplayıcılarının “dünyanın tek en iyi ve en büyük havacılık araştırma kompleksi” (2016: 62) olarak tanımlanan yerde kendi yollarını bulduklarını vurgulayarak daha da yoğunlaştırır. Onların başarıları, ileri bilimsel çalışmalara kimin haiz olması gerektiği hakkındaki yaygın fikirlere meydan okur. Ancak sistem, gücünden tam olarak vazgeçmeden onların varlığına uyum sağlar. Kadınlar, sistem adil ve kapsayıcı olduğu için değil, temelde eşit olmayan bir yapının içine kendilerini zorla ittikleri için istisnai olarak görülürler. Dorothy'nin kariyerine dair düşüncesi, bireysel tatmin ile kolektif kısıtlama arasındaki bu gerilimi ortaya koyar:

Dorothy, bir matematikçinin uzun vadeli kariyerinin neye benzeyebileceği üzerine durup düşünmek için zaman buldu. Farmville'e geri dönme ve iyi olduğu, keyif aldığı, öğretmenlikten iki veya üç kat daha fazla ödeyen bir işten vazgeçme fikrini nasıl düşünebilirdi ki? Langley'de araştırma matematikçisi olarak çalışmak, çok ama çok iyi bir siyah işiydi—ve aynı zamanda çok ama çok iyi bir kadın işiydi. (Shetterly, 2016: 130).

Bu ifadeler, sınıfsal hareketliliğin, ırksal kimliğin ve toplumsal cinsiyetin nasıl birleştiğini ortaya koyar. İş, aynı anda hem ırk hem de kadınlık üzerinden çerçevelenir, çünkü işe atfedilen değer her iki dışlama eksenine karşı değerlendirilir. Öğretmenlik, uzun süredir eğitilmiş siyah kadınlar için en saygın yol olmuştur fakat Langley bu tavanı bile aşıyor. Yine de bu profesyonel dönüşüm, yapısal kısıtlamayı çözmeye yetmiyor. Kadınların yerlerine sahip çıkma kararlılığı, hareketliliklerinin ne kadar güvencesiz kaldığını yansıtır. “Neredeyse istisnasız bir şekilde, Batı Hesaplayıcıları ne pahasına olursa olsun yerlerine sahip çıkmaya karar vermişlerdi” (Shetterly, 2016: 129). “Ne pahasına olursa olsun” ifadesi, siyah feminist teorisyenlerin koşullu dahil edilmenin bir sonucu olarak tanımlanan amansız dayanıklılık ahlakını yakalar. Hayatta kalmak, sürekli ve sıkı bir performans gerektirir, kısacası, başarı her gün savunulmalı ve sahiplenilmelidir. Aynı zamanda, savaş meseleleri ırksal sınırlar boyunca toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini altüst eder. Shetterly, “Siyah ya da beyaz, doğu ya da batı, bekâr

ya da evli, anne ya da çocuksuz, kadınlar artık havacılık araştırma sürecinin temel bir parçasıydı” (2016: 130) diye belirtir. Bu, bilimsel üretimin büyük ölçekte kadınların eline geçtiği tarihi bir ana işaret eder. Ancak, Patricia Hill Collins’in iddia ettiği gibi, işgücüne dahil olmak özgürleşmeye eş değildir. Dahil etme koşulları hiyerarşik kalır. Kadınlar emekçi bedenler olarak girerler, ancak otorite, prestij ve kalıcılık eşit olmayan bir şekilde dağıtılmaya devam eder.

Siyah kadınların düşük ücretli işlerin küçük bir kesimine hapsolması, ırk ve toplumsal cinsiyetin nasıl kesiştiğini ortaya koymaktadır. Siyah kadınların dezavantajlı işgücü piyasası statüsü ise, siyah aile örgütlenmesi ve gelir kalıpları ve dolayısıyla daha yüksek siyah yoksulluk oranları için önemli sonuçlar doğurmaktadır. (Collins, 2000b: 45)

Bu dağıtımın sınırları birimlerdeki manevra kabiliyetinde de görünür hâle gelir. “Ayrımcılık, Batı Hesaplama’dan dışa doğru göçü bir damla akışı hızında tutuyordu.” (Shetterly, 2016: 139). Doğu Hesaplama daha geniş laboratuvar içine yayılmışken, Batı Alanı toplanmış, kısıtlanmış ve yavaş hareket eden bir şekilde kalır. Bu, hareket halindeki yapısal kesişimselliktir. Irk ve toplumsal cinsiyet, kadınların çalışıp çalışamayacağını değil, kurumsal alanda ne kadar ilerleyebileceğini düzenlemek için birleşir. Buradan hareketle, Shetterly, “Birçok beyaz laboratuvar çalışanı, özellikle Doğu Yakası’ndakiler, tamamen siyah bir hesaplama grubunun var olduğunu bile bilmiyordu” (2016: 139) diye not ettiğinde, bu kısıtlamanın derinliği daha net hâle gelir. Toni Morrison’ın, mevcut ama görünmez, kurucu ama kabul edilmemiş diye ifade ettiği yapısal yokluk olarak nitelendirebileceğimiz bir tür arafta var olmaya çalışırlar. Onların görünmezliği tesadüfi değil, kurumsal bir etkidir.

Bu durum, ırkı görmezden gelme alışkanlığının zarif, hatta cömert bir liberal jest olarak anlaşılması gerçeğiyle daha da karmaşıklaşır. Fark etmek, zaten itibarsızlaştırılmış bir farklılığı tanımaktır. Sessizlik yoluyla onun görünmezliğini dayatmak, siyah bedene baskın kültürel bedende gölgesiz bir katılıma izin vermektir. (Morrison, 1993: 14)

Bu, görünmezliğin sistemin normal bir parçası haline nasıl sessizce gelebileceğini gösterir. Irk hakkında konuşmamak nazik veya cömert bir eylem olarak ele alındığında, sessizlik adalete benzemeye başlar. Ancak, Morrison’ın öne sürdüğü gibi, bu sessizlik eşitsizliği ortadan kaldırmaz, onu yumuşatır. Siyah varlığının, kurumlar içinde var olmasına, hareket etmesine ve o kurumların işleyişine katkıda bulunmasına izin verilir, ancak tam olarak görülmeden veya tanınmadan kalır. Bu şekilde, iş, bilgi

ve katılım hâkim yapı tarafından sahiplenilir fakat tanınma meselesi düzensiz ve kontrollü bir şekilde esirgenir.

Batı Hesaplayıcıları beyaz mühendislik alanlarına girmeye başladıkça çelişki yoğunlaşır. “Üç Batı Hesaplayıcısı 1940’ların sonlarında Cascade Aerodinamik’e geçtiğinde... muhafazakâr bir azınlık, matematiksel ırk karışımını medeniyetlerinin alacakaranlığı olarak gördü” (Shetterly, 2016: 138-139). Onların salt var olmaları, beyazlığın ve teknik otoritenin sembolik düzenini tehdit eder. Ancak aynı pasaj, yetkinliklerinin “muhalefetin çoğunu susturduğunu” belirtir. Matematiksel mükemmeliyet, ırksal paniği geçici olarak etkisiz hâle getirir, ancak onu üreten hiyerarşiyi ortadan kaldırmaz. Korku geri çekilirken hiyerarşi kalmaya devam eder. Savaş sonrası dönemde bilimsel teknoloji hızlanırken, dahil edilme koşulları sertleşir. “ABD Devlet Memuriyeti’nin liyakate dayalı sisteminde bile, 8802 Sayılı Başkanlık Emiri sonrasında bile, bazıları diğerlerinden daha eşitti.” (2016: 68). Liyakat vaadi, sorunlu uygulamasıyla çelişir. Bu, düzenlenmiş eşitlik mantığıdır: haklar verilir, ancak derinlikleri tartışılır. Langley modernleştikçe, uzmanlık, hayatta kalabilmenin sütunu haline gelir. “...uzmanlık, matematikçiler ve hesaplayıcılar için de bir zorunluluk haline geliyordu. Uzmanlık olmadan, ayrılmış bölmede kalan kadınlar teknik bir belirsizlik durumunda bırakılıyordu.” Shetterly, 2016: 263). Kadınlar şimdi ırk ve teknolojik değişimin çifte kısıtlamasıyla karşı karşıyadır. Yeni beceriler edinemeyenler, kurumsal eskime içinde donakalma riskiyle karşı karşıyadır yani mevcutta varlar ama modaları geçmiş bir şekilde. Ayrımcılık artık sadece mekânsal ayrılık olarak değil, profesyonel durgunluk olarak da görünür. Bu teknolojik geçiş, onların ayrıklığını derinleştirir. “Doğu Alanı Hesaplama’nın gitmesiyle, Batı Alanı Hesaplama iki cephede sıkışıp kaldı. Grup sadece tamamen Siyah olmakla kalmadı, aynı zamanda laboratuvarında kalan tek bağımsız ve tamamen kadınlardan oluşan profesyonel bölümdü ve 1950’lerin sonlarına doğru bu bir anakronizm haline gelmişti.” (Shetterly, 2016: 264). Anakronizm dili, ayrımcılığın modernliğin gerisinde kalırken ondan nasıl beslendiğini ortaya koyuyor. Langley, teknolojik ilerlemeyi modern, otomatikleştirilmiş ve dolaylı yoldan eril olarak işaretlerken, Batı Alanı’nı, emeği bugünün işleyişi için elzem kalmasına rağmen, çağ dışı olarak konumlandırır, yani Batı Alanı bugünkü tempoyu ve kapasiteyi sürdürse bile bir kalıntı olarak gösterilir. Bu dönüşümün toplumsal cinsiyete dayalı asimetrisi çarpıcıdır. “Thomas

Byrdsong, Jim Williams ve Larry Brown gibi siyah erkekler kesinlikle ırksal önyargılarla mücadele etmek zorunda kaldılar, ancak Langley kariyerlerine erkek bir mühendis olmanın tüm ayrıcalıklarıyla başladılar.” (Shetterly, 2016: 264). Bu cümle, dezavantajın eşit olmayan katmanlaşmasını işaret eder. Irk hem erkekleri hem de kadınları kısıtlar, ancak toplumsal cinsiyet otoriteye, hareketliliğe ve kurumsal güvene farklı erişim sağlar. Erkekler ırkçılıkla karşı karşıyadır; kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı varsayım süzgecinden geçmiş ırkçılıkla karşı karşıyadır. Ekonomik sınıflandırma bu asimetriyi pekiştirir. “Sadece bir avuç kızın matematikçi unvanını kazanmasıyla... çoğu hesaplayıcı daha düşük ücretli alt profesyonel olarak belirlendi.” (Shetterly, 2016: 7). Unvanlar ekonomik araçlar haline gelir, “bir avuç” ifadesi verilen değeri ifade eder. Kadınların ücretleri, entelektüel çıktılarını değil, emek hiyerarşilerini korumadaki kurumsal ihtiyacı yansıtır. Kadınlar ulusal bilimsel tarihten dışlanmazlar; ırksal ve toplumsal cinsiyete dayalı katmanlaşmayı dikkatle koruyan koşullarda ona dahil edilirler. Ancak bu dahil etme asla pasif değildir. Onların entelektüel emeği, kendilerini çevreleyen yapılara karşı sürekli baskı yapar. Bu sürekli gerilim aracılığıyla, *Gizli Figürler* yapısal kesişimselliğin teorik bir soyutlama olarak değil, mekânın, yasanın, sınıflandırmanın ve profesyonel hareketin titiz bir düzenlemesi olarak nasıl işlediğini ortaya koyar. Kadınlar sadece ayrımcılıkla karşılaşmazlar; aynı anda yasal, mekânsal, ekonomik ve sembolik olan bir alanda gezinirler. Bu alan içindeki dayanıklılıkları ne gösterişli ne de tamamıyla sessiz; kesin, biriken ve yapısal olarak sonuçları olan bir direniş selini oluşturur. Bu yüzden “...erkek bir mühendis olmanın tüm ayrıcalıklarıyla başladılar.” (2016: 264) cümlesi, Crenshaw’ın yapısal olarak teorileştirdiği yaklaşımı anlatı biçiminde gerçekleştiriyor:

Cinsiyet ayrımcılığı paradigması beyaz kadınların deneyimlerine dayanma eğilimindedir; ırk ayrımcılığı modeli ise en ayrıcalıklı Siyahların deneyimlerine dayanma eğilimindedir. Sonuç olarak, ırk ve cinsiyet ayrımcılığını neyin oluşturduğuna dair kavramlar, yalnızca küçük bir koşul kümesini kapsayacak şekilde daraltılmıştır ve bunların hiçbirisi siyah kadınlara yönelik ayrımcılığı içermez. (Crenshaw, 1989: 151)

Yani kimlikler eşit biçimde katmanlaşmaz; siyah erkekler ile siyah kadınlar, paylaşılan ırksal dışlanma koşulları altında bile aynı engellerle karşılaşmazlar. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi, ırk, sınıf ve cinsiyet eksenlerinde “çoklu yükler” (Crenshaw, 1989: 152) taşıyan siyah kadınlar için bu dışlanma, niteliksel olarak farklı ve daha katmanlıdır. Maaş skalaları bu hiyerarşiyi sessizce kurumsallaştırır. Shetterly’nin

belirttiği gibi, “Sadece bir avuç kızın ‘matematikçi’ unvanını kazanmasıyla... çoğu hesaplayıcının daha düşük ücretli ‘alt profesyonel’ olarak belirlenmesi, laboratuvarın kârına bir destek sağladı” (2016: 7). Bu şekilde sömürü, sadece ırk ve toplumsal cinsiyet aracılığıyla değil, aynı zamanda görev pozisyonuna verilen isimlerin kendisi aracılığıyla da işler. Kurum, yüksek vasıflı emeğe daha düşük unvanlar atayarak, onların uzmanlığından faydalanırken maaşlarını, statülerini ve tanınmalarını kısıtlayabilmektedir. Angela Davis’in bu tezin ikinci bölümünde bahsi geçen materyalist analizi burada tekrar yankılanıyor; ekonomik sistem kadın emeğini absorbe ederken değerini en aza indirir hâlbuki onların katkılarının ölçüğü Shetterly’nin de aşağıda aktardığı gibi gözler önündedir:

Langley’nin batı tarafındaki yeni bir binadaki bir ofiste, yirmi beş Siyah kadının yirmi dört saatlik bir programla hesap makinelerinden sayılar çıkardığı, iki beyaz baş hesaplayıcıya rapor veren üç Siyah vardiya amiri tarafından denetlenen matematiksel faaliyetlerin olduğu bir arı kovanını tanımlayan 1945 tarihli bir personel belgesi. (2016: xix).

Arı kovanı imgesi, kolektif üretkenliği, disiplini ve görünmezliği yakalar. Roketler fırlatılırken ve Amerikan ulusu başarılarını kutlarken, onların emeği arka planda nadiren fark edilerek istikrarlı bir şekilde çalışan arıların vızıldaması gibi devam eder. Bu sistem, Roosevelt yönetimi altında oluşturulan, 8802 Sayılı Başkanlık Emri ve Adil İstihdam Uygulamaları Komitesi (FEPC) tarafından şekillendirilen ve savunma ve federal işleri Siyah Amerikalılara resmen açan savaş zamanı emek ve işe alma sistemi, sessizce ortaya çıkmadı. Siyah siyasi baskı ile zorla açıldı. “A. Philip Randolph... Roosevelt’ten kârlı savaş işlerini zenci başvuru sahiplerine açmasını talep etti ve protesto için ülkenin başkentine yüz bin zenci getirme tehdidinde bulundu.” (Shetterly, 2016: 8–9). Batı Hesaplayıcılarının varlığı bu nedenle sadece eşitliğe ve özgürlüğe olan kişisel özlemde değil, kitlesel siyasi mücadelede de kök salmıştır. Onların sessiz hesaplamaları, yüksek sesle dile getirilen talepler üzerine inşa edilmiştir. Shetterly, görevlerinin tüm kesişimsel ağırlığını bir araya getirir: “Langley’nin Batı Hesaplayıcıları, Amerika’nın havacılık, uzay araştırması ve bilgisayar teknolojisinde hâkim olmasına yardım ediyor, aynı zamanda siyah olan kadın matematikçiler, aynı zamanda kadın olan siyah matematikçiler olarak kendilerine bir yer ediniyorlardı.” (2016: xxiv). Cümledeki tekrar, kimliğin yaşanmış tekrarını yansıtır. Öteki silinmeden tek bir eksene indirgenemezler. Ulusal egemenliğe katkıları, o egemenlik içindeki marjinalleşmelerinden ayrılamaz. Bu kadınlar sadece iyi işlere girmiyorlar,

zihinlerinin ihtiyaç duyulduğu, bedenlerinin ayrıştırıldığı, ailelerinin geçiminin onların alacağı maaşa bağlı olduğu ve geleceklerinin yapısal olarak belirsiz kaldığı karmaşık bir siyasi ekonomiye giriyorlar. Siyah feminist teori ve kesişimselliğin teoride açıkladığı şey, burada günlük yaşamda görünür bir hâl alıyor: fırsat gerçektir, ancak sınırlıdır; ilerleme mümkündür, ancak kontrol altındadır; tanınma sağlanır, ancak asla tam olarak değil.

Shetterly'nin anlatısı, bir noktadan sonra, profesyonel dayanıklılığın sürdürüldüğü iş ortamından uzaklaşarak kadınların hayatta kalma ve dayanıklılıklarının sessizce şekillendiği kişisel yaşamlarına doğru ilerliyor. *Gizli Figürler*'de, siyah kadınların Langley'deki işi laboratuvar kapılarında sona ermez. Hesaplamalar mutfaklarda, yatak odalarında, aile bütçe planlaması, çocuk bakımı, yas vb. durumlarda bile devam eder. Profesyonel görev ile ev içi mücadelenin bu birleşimi, siyah feminist düşünürlerin uzun süredir savunduğu tezi sessiz bir güçle ortaya koymakta yani siyah kadınların emeği her zaman eş zamanlı olarak kamusal ve mahrem, ekonomik ve duygusal, üretken ve yeniden üretken olmuştur. Katherine'ın hayatı bu birleşimi özel bir yoğunlukla görünür kılar. Kocasının ölümünden sonra, evinin tüm sorumluluğunu üstlenir. "Katherine artık anne ve babaydı, sevgi ve disiplindi, havuç ve sopaydı ve tek geçim kaynağıydı." (2016: 214). Bu cümle, aile yapısını tanımlamaktan fazlasını yapar. Toplumsal cinsiyeti, ekonomiyi ve duygusal emeği tek bir yaşanmış gerçekliğe sıkıştırır. Katherine sadece hane gelirini tamamlamaz; hanenin ekonomik temelini kendisidir. Angela Davis'in materyalist terimleriyle, bu, ırksal kapitalizmin aile düzeyindeki etkisidir yani siyah kadınların evin dışında çalışmasını gerektiren sistemler, aynı zamanda onların ev içindeki karşılıksız emeğine de bağımlıdır. Bilimsel zekâ ve annelik dayanıklılığı burada zıtlıklar şeklinde değil de aynı fakat aşırı yüklenilmiş bir bedende bir arada bulunurlar. Shetterly, bu yükten vazgeçilemeyeceğini vurgular. "Her şey Katherine'ın ailesini bir arada tutma yeteneğine bağlıydı; dağılamazdı. Ya da belki de dağılmazdı." (2016: 215). Bu cümlelerin sözdizimi kritik öneme sahiptir. Dağılamaz'dan dağılmaz'a geçiş, yapısal zorunluluktan kişisel iradeye kaymayı işaret eder. Katherine'ın soğukkanlılığı sadece koşullar tarafından dayatılmaz; aktif bir karar haline gelir, bir disipline dönüşür. Burada disiplin bir özgürlük pratiği olarak yorumlanabilir hatta bir nevi duygusal kontrol, çünkü duygusal kontrol, etik bir duruş olarak, yapısal şiddete karşı bir

reddetme biçimi olarak işlev görebilir. Aynı zamanda Shetterly'nin anlatısı, bu soğukkanlılığın ne doğuştan ne de zahmetsiz olduğu konusunda ısrar eder; yıllarca süren aile içi eğitim, aile hafızası ve ırksal pedagoji yoluyla üretilmiştir. Katherine'ın babasının “Ya da belki de babasının pragmatik ilkesi—’Kimseden daha iyi değilsin ama kimseden aşağı da değilsin’—hayatındaki zorlukları herkesin paylaştığı bir kader, iyi talihini ise hak edilmemiş bir lütuf olarak görmesini sağlayan şeydi.” (216) ifadesi hem ırksal aşağılanmaya hem de sınıf kibrine karşı bir denge işlevi görür. Babasının bu ilkesi onu desteklerken, Katherine Langley'deki ayrımcılığı gözlemler ve temsil ettikleri adaletsizliği kınardı, ancak onların gücünün omuzlarına kalıcı olarak yerleşmesine izin vermez. “1244 numaralı binanın eşiğini geçtiğinde, eşitler dünyasına girdi ve bu inançla çelişecek herhangi bir şekilde davranmayı reddetti.” (216). Bu red, açık bir ifadeyle hiçbir zaman bu şekilde sahnelenmese bile, derinden politiktir. Yukarıda bahsi geçen, Patricia Hill Collins'in öz-tanımlama olarak ifade ettiği şeyi somutlaştırır yani siyah kadınları dışarıdan tanımlayan kontrol edici imgelere ve kurumsal senaryolara karşı, kişinin kendi anlamını yazma konusundaki ısrarını gözler önüne serer. Katherine'in reddi, ayrımcılığı inkâr etmez; psikolojik tahakkümü etkisiz hâle getirir. Onu açıkça görür ve adaletsiz olarak adlandırır, ancak değer duygusu üzerindeki otoritesine razı olmaz. Bu şekilde, duygusal duruşu, Audre Lorde'nin aşağıda ifade ettiği gibi hayatta kalmanın sadece dış dünyada direniş değil, aynı zamanda benliğin içinde yaşamasına izin verilen şeyler üzerindeki bir mücadele olduğu konusundaki ısrarını yansıtır:

Henüz sahip olmadığımız kelimeler nelerdir? Ne söylemeniz gerekiyor? Günbegün yuttuğunuz ve kendinizin kılmaya çalıştığınız, ta ki onlardan hastalanıp ölene kadar, hâlâ sessizlik içinde yuttuğunuz zulümler nelerdir? Belki de bugün burada bulunan bazılarınız için, ben korkularınızdan birinin yüzüyüm. Çünkü ben kadını, çünkü ben Siyah'ım, çünkü ben lezbiyenim, çünkü ben kendimim — görevini yerine getiren Siyah bir kadın savaşçı şairim — gelip size sorarım: siz de kendi görevinizi yerine getiriyor musunuz? (Lorde, 1984: 24)

Katherine'ın ağırbaşlılığı, onun “doğaüstü öz-denetimi” (2016: 215), bir kişilik özelliği olmaktan öte; ırk, toplumsal cinsiyet ve sorumluluğun kesişen sistemleri içinde harmanlanmış bir hayatta kalma stratejisidir. Bu anlatıda aileyi geçindirme bu nedenle duygusal değildir, yapısalıdır. Ailenin Katherine'ın gelirine bağımlılığı, duygusal istikrarı maddi bir zorunluluk haline getirir. “Onlara bakmak için evde uzun süre kalmak kesinlikle bir seçenek değildi. Aile her zaman onun gelirine bel bağlamıştı ve şimdi, her zamankinden daha fazla, onlara ekonomik istikrar sağlayan Langley'deki

işiydi.” (2016: 123). Bu cümle, siyah kadınların yaşamlarını tanımlayan ücretli emek ile bakma/geçindirme arasındaki sıkı bağı ortaya koyuyor. Annelik varlığının ahlaki ideali, ekonomik baskı altında çöker. Katherine, kocasının matemini yaşayamaz ya da uzun süreli ev içi yaşama geri dönemez. Hayatta kalmak, hareket halinde kalmayı gerektirir. Burada kesişimsellik, retorik bir çerçeve olarak değil, günlük bir koşul olarak ortaya çıkar. Toplumsal cinsiyet bakım/geçindirme gerektirir, ırk istihdam seçeneklerini yapılandırır, sınıf işten uzakta olmanın hayal edilebilir olup olmadığını belirler ve bu güçlerin hiçbiri tek başına işlemez. Birlikte, Katherine’in seçeneklerini, dayanıklılığın kahramanca değil, zorunlu hâle geldiği dar bir koridora sıkıştırırlar. Kimberlé Crenshaw’ın, tabi olma sistemlerinin, renkli kadınlar için pratik olarak hangi seçeneklerin mevcut olduğunu şekillendirmek üzere birleştiğini ileri sürdüğünde teorileştirdiği yapısal kesişimsellik tam olarak budur: “Yapısal kesişimselliği, yani renkli kadınların ırk ve toplumsal cinsiyetin kesişim noktasındaki konumunun, kadına yönelik şiddet, tecavüz ve iyileştirici reform deneyimini beyaz kadınlarınkinden niteliksel olarak farklı kılan yollarını tartışıyorum” (1991: 1245). Bu perspektif, eşitsizliğin yalnızca haksız muamelenin tekil olduğu anlarla ilgili olmadığını, aynı zamanda insanların günlük yaşamda neler yapabileceğini sessizce şekillendiren kurallar ve sistemlerle ilgili olduğunu gösterir. Yapısal kesişimsellik, seçimlerin önceden nasıl sınırlandırıldığını ve neden sadece güçlü olmanın çoğu zaman kişisel bir tercih değil, bir zorunluluk olduğunu görmemize yardımcı olur. Bu mercekten bakıldığında, *Gizli Figürler*’deki kadınlar sadece istisnai bireyler değil, ırk ve toplumsal cinsiyetin birlikte neyin mümkün olduğunun sınırlarını belirlediği, sıkı bir şekilde kontrol edilen sosyal bir dünyanın içinde çalışan insanlardır. Yine de anlatıda, dayanıklılığın zorunlu hâle geldiği varsayımına rağmen Katherine tek başına yükü sırtlanmış bir figüre indirgenmez. Bu yükü taşımasına izin veren iç kaynakları sürekli olarak vurgular. Onun oran duygusu yani zorluklarını daha büyük bir insanlık dramının parçası olarak görmeye çalışması, adaletsizliği ortadan kaldırmaz, ancak acının onu yöneten duygu olmasını engeller. Daha önce de bahsedildiği gibi Katherine’nin uyguladığı duygusal disiplin pasif değildir, aksine, zorlu ve düşmanca bir dünyada kişinin iç dünyasını korumak için gösterdiği bilinçli bir çabadır. Bu anlamda, Katherine’nin hayatı sessizce Jennifer Nash’in daha sonra siyah feminist pratiğin

duygusal yaşamı olarak tanımlayacağı ikilemleri, bağlanma ve bırakma, bakım/geçindirme ve öz-koruma arasındaki gerilime işaret edecektir.

Siyah kadınların öz-değer biçme eylemi olarak öz-sevgiye yaptıkları yatırım, popüler mecralarda yankılanmaktadır; burada yorumcular, Siyah kadınlar için öz-bakımı “radikal bir feminist eylem” olarak savunurlar... Bu metinler birlikte ele alındığında, öz-sevgi, öz-bakım ve öz-koruma söylemlerinin çağdaş Siyah feminist teori ve siyaset için önemini kolektif olarak vurgulamaktadır (Nash, 2019: 79)

Katherine için, bu öz-koruma ahlaki soyut bir fikir değil, günlük bir zorunluluktur. Onun sarsılmaz soğukkanlılığı, kendisini ölçülü kısıtlaması ve baskı altında yıkılmayı sessizce reddetmesi, rahattan ziyade hayatta kalma olarak görülen öz-bakımla aynı mantığı yansıtır. Zekâsını talep eden, ancak tam insanlığını nadiren onaylayan bir işyerinde, iç yaşamını korumak, işin kendisinin bir parçası haline gelir. Bakım ve dayanıklılığın bu birleşimi sadece Katherine ile sınırlı değildir. Batı Hesaplayıcıları grubunun yaşamlarına yayılmıştır. Çoğu annedir, birçoğu tek kazançla geçinirken, hepsi, kazançlarına, hesaplamalarına ve istikrarlı üretkenliklerine bağlı olan, ancak karşılığında kendilerine çok az gerçek koruma sunan bir ekonominin içinde çalışırlar. Maaşları sistemi ayakta tutmak için gerekli, ancak iş güvencesi, sosyal güvenlik ve tam tanınma kırılgan ve düzensizdir. İhtiyaç duyulur, ama yeterince güvence altına alınmazlar. Onların matematikçi olarak profesyonel kimliği, onları yeniden üretken ve duygusal emeğin toplumsal cinsiyete dayalı beklentisinden muaf tutmaz. Aksine, bunu yoğunlaştırır. ‘İyi siyah işleri’ daha iyi ücret olarak yüklerini hafifletmek yerine, çoğu zaman onu derinleştirir. Maaşları yükseldikçe, onlara bağımlı olan insan çevresi de genişler. Bir “iyi siyah işi”, sadece bireysel rahatlık getirmez; kız çocuklarını, kardeşleri, ebeveynleri ve tüm haneleri etki alanına çeker. Bireysel başarı gibi görünen şey, hızla kolektif hayatta kalmaya dönüşür.

Ev içi sorumluluk, direnişten bir geri çekilme olarak işlev görmez; onun sessiz altyapısı haline gelir. Kadınların ailelerini maddi olarak ayakta tutma yeteneği, bilimsel alandaki varlıklarını sürekli kılar. Hane, uzay yarışının görünmeyen destek sistemi haline gelir. Roketler yükselir, böylece kira ödenir, çocuklar beslenir ve yas kontrol altında tutulur. Bu, resmi anlatıların nadiren kabul ettiği ulusal zaferin arka yüzüdür. Duygusal düzenleme, bu kadınların kamusal alandaki hakaret ve özel alandaki bitkinlik arasında aynı anda nasıl gezindiğini de yönetir. Langley’deki işleri

mutlak hassasiyet gerektirir, hataları hayatlara, görevlere ve ulusal prestije etki edecek sonuçlar doğurabilir. Ancak duygusal soğukkanlılıktaki hatalar da eşit derecede yüksek riskler taşır. Sürekli öfkeli görünmek, onlar hakkındaki stereotipleri doğrularken, zayıf görünmek, dışlanmayı haklı çıkarır. Çalışmayı bırakmak ve yasa teslim olmak, duygusal kayıptan daha fazlasını ifade eder, ailenin ayakta kalmasını sağlayan kırılgan ekonomik dengeyi tehdit eder. Çöküş için özel bir alan, yas tutmak için ayrılan bir zaman yoktu. Shetterly, bu duygusal disiplin rejimini romantize etmez. Maliyetlerini açık yorumlardan ziyade küçük anlatı değişimleriyle ortaya çıkarır. Kadınlar nadiren yorgunluğu şikâyet olarak dile getirirler, bunun yerine, rutin olarak erken sabahlar, uzun hesaplamalar, bakım için komşulara emanet edilen çocuklar, profesyonel alana sessizce taşınan yas, yakınma olarak yüzeye çıkar. Bunlar istisnai fedakarlıklar değildir, bunlar, kesişimsel hayatta kalmanın normalleşmiş talepleridir.

Kitap, Katherine Johnson gibi figürlere yukarıda da bahsedildiği gibi sıklıkla dayatılan kahramanlık çerçevesine incelikle direnir. Anlatının ilerleyen kısımlarında Shetterly, hafızanın başarıyı nasıl çarpıttığı üzerine düşünür: “Hikâyesinin gücü öylesine büyüktür ki, birçok anlatı onu hatalı bir şekilde NASA’da matematikçi olarak çalışan ilk siyah kadın ya da bu işi yapan tek siyah kadın olarak gösterir...” (2016: 400-401). Bu tekilliğin şişirilmesi, siyah kadınların emeğinin yapısal doğasını gizler, kolektif dayanıklılığı bireysel mite dönüştürür, günlük hayatta kalmanın ağırlığını, istisnailik söylemiyle değiştirir. Shetterly bu çarpıtmayı, tarihsel bir yokluğun belirtisi olarak tanımlar: “Katherine Johnson’ın olağanüstü başarılarının bile etrafında büyüyen mitlerin bazılarıyla tam olarak eşleşememesi, Afrikalı Amerikalıların ana akım tarihte uzun süredir yer almamasından kaynaklanan boşluğun gücünün bir işaretidir.” (400-401). Bahsi geçen mit, onun çalışmasının küçük görülmesinden ziyade, siyah kadınların çalışmalarının sistematik olarak silinmesi sonucu ortaya çıkar, aslında mit, yokluğu telafi ederken aynı zamanda onu basitleştirir. Bu basitleştirme, Shetterly’nin açıkça eleştirdiği daha geniş bir kültürel ikiliğe uzanır: “Çok uzun zamandır, tarih Siyah vatandaşlarına ikili bir koşul dayattı: ya isimsiz ya da ünlü, ya vasıfsız ya da istisnai, ya tarihin güçlerinin pasif alıcısı ya da sadece eylemleri nedeniyle değil, nadirlikleri nedeniyle efsanevi statü kazanan süper kahramanlar.” (2016: 401). Bu ikilik, bakımın, yorgunluğun ve sürekli emeğin karmaşıklığını boşaltır. Ne görünmez ne de tekil olan, ancak yoğun bir hayatta kalma kolektifinin parçası olan kadınlar için

kavramsal bir yer bırakmaz. Bu ikiliğe karşı Shetterly, çokluğun üzerinde ısrar eder: “NASA’nın Siyah hesaplayıcıları tarihinin gücü, ‘İlkler’in bile ‘tekler’ olmamasıdır” (2016: 401). Bu cümle, kamusal tanınmayı sıklıkla yapılandırılan kahramanca ayrıklığa/izole edilmeye doğrudan direnir. Siyah feminist teorisinin her zaman vurguladığı kolektif boyutu yeniler yani kurtuluş asla yalnız bir figürün başarısı değil, paylaşılan dayanıklılığın, paylaşılan altyapının ve paylaşılan riskin sonucudur. Bu kolektif tanınma ahlakı, Katherine’in başkalarına dönük olan öz-yöneliminde de yankılanır. Batı Hesaplama’da, Katherine, birimine katılan ilk süpervizörü Margery Hannah hakkında şunları söyler: “Son derece zekiydi ve hak ettiği kredinin yarısını bile alamadı” (Shetterly, 2016: 402). Anlaşıldığı üzere Katherine’in hayranlığı prestije, makama, kurumsal güce değil de çalışması çoğu zaman göz ardı edilen meslektaşlarına yöneliktir. Bu, bell hooks’un sevgiyi karşılıklı tanıma (2015a: 153) olarak adlandırdığı şeyi, yani rekabet olmaksızın başkalarına değer verme biçimini yansıtır. Bu durum, onun Christine Darden hakkındaki övgüsünde açıkça görülür: “Kendi işi hakkında konuşmak istemekten çok Christine Darden’in başarılarıyla övmekten hoşlanıyordum...” (402). hooks bu ahlakı şöyle açıklar: “İçimizdeki olumsuz sesi susturduktan sonra... Siyah kadınlar olarak birbirimiz hakkında takdir ettiğimiz şeyleri sevgi dolu ve şefkatli bir şekilde konuşma pratiği yapmak da önemlidir” (2015a: 51). Katherine bu ilkeyle yaşar, onaylama istikrarlı bir alışkanlık haline gelir, yerleşik benlik algısı, kendisini küçültmeden başkalarını takdir etmesine olanak tanır. Shetterly, bu özelliği şu şekilde yazarak ifade ediyor: “bize bir deniz feneri gibi parlayan onun kişisel hikâyesi ve karakteridir” (2016: 402). Bu deniz feneri sadece Katherine’in becerisini değil, aynı zamanda Siyah kadınların yaşamlarını uzun süredir ayakta tutan dayanıklılık, şefkat ve disiplin karışımını da yansıtmaktadır. Shetterly onu ulusal bir ideal olarak bile gösterir: “Eşitliği özgürce kucaklaması... olmak istediğimiz Amerika’nın bir yansımasıdır” (403). Katherine ulusa öykünmez; daha ziyade, ulus ona öykünür. Yine de bu tür sembolik bir tanıma yapısal eşitsizliği çözmez, Katherine, eşitlik sağlandığı için değil, kendisi gibi kadınlar nadir olduğu için takdir edilmektedir aslında sistemin diğerlerini göz ardı etmeye devam etmesi nedeniyle görünürdür. Bu samimi zeminden sessiz ama güçlü bir direniş biçimi doğar, aileleri bir arada tutmak, kederi özümsemek, duyguları yönetmek ve rekabet olmaksızın takdir etmeyi sürdürmek, bunların hepsi siyah feminist düşünürlerin

bakım/sahip çıkma olarak tanımladığı zahmetli ve çoğu zaman görünmez olan şeyi oluşturur. Bu açıdan bakıldığında, aile emeği, duygusal güç ve mesleki görevler araya sadece serpiştirilen konular olmaktan ziyade, Batı Hesaplama'daki kadınların hikâyesinin özüdür. Onların hesaplamaları, bakıcılıktan veya onları şekillendiren baskılardan ayrı düşünülemez. Burada kişisel olan kurumsal ve tarihsel hâle gelir. Yukarıda da bahsedildiği gibi uzay yarışı mutfak masalarına, ertelenmiş üzüntülere, okul öğle yemeklerine ve yıkılmayı sürekli reddetmeye dayanır.

Siyah kadınların Langley'deki devlet memuriyeti pozisyonlarına yerleştirilmesi, eşitlik vaat eden ancak aynı zamanda ayrımcılığı koruyan bir yasal çerçeve içinde gerçekleşti. Federal reform ile eyalet bazındaki ırksal yönetim anlayışı arasındaki bu çelişki, kesişimselliğin *Gizli Figürler*'de tam olarak görünür hâle geldiği en çarpıcı zeminlerden birini oluşturur. Kadınların bilimsel çalışmaya girişi 8802 Sayılı Başkanlık Emri ile mümkün oldu, ancak aynı yasal açılım, ırksal ayrımı sürdüren eyalet yasalarını ortadan kaldırmadı. Shetterly, "Batı Hesaplayıcılarının Langley'de çalışmasının önünü açan yasanın, onları ayrı yerlerinde tutan eyalet yasalarıyla rekabet etmesine izin verilmedi" diye ifade ettiğinde bu gerilimi açıkça ortaya koyuyor (2016: 68). Bu cümle, ırksal kapitalizm altındaki yapısal dahil edilmenin apaçık ikilemini yani erişimin sağlandığını ancak eşitliğin esirgendiğini kısaca ifade etmektedir. Kimberlé Crenshaw'un (1989, 1991) yapısal kesişimsellik teorisi bu çelişki için net bir tanımlama sunar. Batı Hesaplayıcıları federal işgücüne kadınlar, siyah vatandaşlar ve teknik olarak yetenekli profesyoneller olarak girerler, ancak bu kimlikler eşit yapısal tanınma görmez. Federal yasa onların istihdam hakkını onaylar, eyalet yasası onların ırksal ayrımını sürdürür ve işyeri kültürü ise her ikisini günlük uygulamalarla gösterir. Kadınlar böylece, yasallık ve dışlanmanın zıt değil, bir arada var olan güçler olduğu kurumsal bir alanda yaşarlar. Varlıkları yasaldır, ancak hareketleri, görünürlükleri ve tanınmaları sıkı bir şekilde düzenlenmeye devam eder. Biçimsel liyakat ile ırksal hiyerarşi arasındaki çelişki, en çok Langley'nin günlük atmosferinde sahnelenir. Değerin, hesaplama ve sayısal hassasiyetle ölçüldüğü bir işyerinde bile, ayrımcılık mekân aracılığıyla madden görünür kılınmıştı. Shetterly bu durumu bu şekilde ifade eder:

Kafeteryanın arkasındaki bir masanın üzerindeki beyaz karton bir tabela onlara hitap ediyordu, belirgin bir şekilde şablonlanmış siyah harflerle öğle yemeği hiyerarşisini heceliyordu: RENKLİ HESAPLAYICILAR. Batı Alanı kafeteryasındaki tek tabela buydu; başka hiçbir grubun oturma düzeninin aynı şekilde belirlenmesine gerek yoktu. (2016: 67).

Tabela sadece bedenleri ya da ten rengini yönlendirmez, aynı zaman da otoriteyi icra eder, bilim aracılığıyla tarafsızlık iddia eden bir kurum içinde ırksal farklılığı yasallaştırır. Bu mekânsal düzenleme, yönettiği kadınların işçi ya da hizmet çalışanı değil, profesyonel olması nedeniyle daha da çelişkili hâle gelir. Shetterly, “Batı Hesaplama kadınları, laboratuvarındaki tek siyah profesyonellerdi—tam olarak dışlanmamış, ama tam olarak dahil de edilmemişlerdi” diye vurgular bu düzenlenmeyi (2016: 67). Bu cümle, koşullu aidiyetin istikrarsız durumuna denk gelir. Kurumun içindedirler ama merkezinde değil fakat ırksallaştırılan kenarlarına ya da uçlarına yerleştirilmişlerdir. Tabelanın hakareti, içinde belirttiği bağlamla daha da keskinleşir:

İrksal hakaretler hiyerarşisinde, tabela alışılmadık veya olağandışı değildi. En ekonomik olarak güvende olan Zencileri bile küllenen kor üzerine dökülen gazyağı gibi vuran türden bir ırksal şiddete işaret etmiyordu. Bu, siyahların günlük yaşamlarında işlev görmek için yıllar içinde tahammül etmeyi, kabul etmeseler bile, öğrendikleri türden sıradan bir ayrımcılıktı. Ancak entelektüel yetenekleri nedeniyle seçildikleri laboratuvarın yüce ortamında, tabela özellikle saçma ve bir şekilde daha saldırganı. (2016: 67-68)

Bu saldırganlık, ırkçılığın yeni bir durum olmasından değil, çelişkiden kaynaklanır. Ayrımcılık, nadir olduğu için değil, sözde, zekânın ırktan ziyade ödüllendirilmesinde ısrar edildiği için tuhaf görünür. Burada liyakat mantığı ırkçılığın gölgesinde kalmıştır. Kadınlar matematik yetenekleri için seçilmişlerdir, ancak bedenleri hâlâ ırksal tabelalarla ayrıştırılmaktadır. Bu gerilim, yapısal dahil edilme ve sistematik dışlanmanın bir arada var olmasına açık bir örnek oluşturmaktadır. Kurumları onların zekâsını talep ederken, aynı anda onları tabi olarak işaretleyen ideolojik kodları yeniden üretmektedir. Tabelanın gücü sıradanlığında yatmaktadır, tabela şiddete eşlik etmez ve kriz sırasında ortaya çıkmaz aksine öğle yemeği rutininin içine eklemlenmiştir. Bu, bir istisna olmaktan çok, kurumsal bir alışkanlık olarak ayrımcılığın ne kadar banal işlendiğinin göstergesidir. Ancak anlatı, bu tür rutin aşağılamaların cevapsız kalmadığını da gösterir. Kadınlar doğrudan yüzleşme yoluyla değil, hassasiyet, dayanıklılık ve entelektüel otorite yoluyla yanıt verirler yani direnişleri bir şova dönüşmez, aksine yavaş, birikimli ve performanslarının kalitesiyle sessiz bir şekilde belirir. İşte burada emeğin anlamı, ekonomik zorunluluktan savunma aracı olmaya dönüşür. Shetterly, kadınların “Zenci ya da kadın oldukları için duyulan

aşağılık varsayımını savuşturmak için işlerini silah gibi kullandıklarını” (2016: 75) yazdığında, bu dönüşümü açıkça ifade eder. Hesaplamalar kalkan haline gelir ve matematiksel doğruluk politikleşir. Bu direniş biçimi, bell hooks’un salık verdiği marjinin bakış açısına dönüş olarak tanımladığı şeyi yansıtır:

Ben, merkeze doğru ilerlemenin bir parçası olarak kaybetmeyi — vazgeçmeyi veya teslim olmayı— arzulayan bir marjinallikten bahsetmiyordum; aksine, kişinin direnme kapasitesini beslediği için, içinde kaldığı, hatta sıkı sıkıya tutunduğu bir konumdan bahsediyordum. Bu konum, kişiye görme ve yaratma, alternatifleri ve yeni dünyaları hayal etme olanağı sunan radikal bir perspektif imkânı sağlar. (hooks, 2015b: 230)

Kadınlar marjinalliklerini inkâr etmezler, yetkinliklerini bunun içinde silahlandırır. Laboratuvar, her çözülen hesaplama denkleminin kafeterya tabelasındaki ırksal mantığı istikrarsızlaştıran çekişmeli bir alanı haline gelir, tabela hiyerarşi dilini kullanırken, siyah kadınlar mecburiyet diliyle cevap verir. Aynı zamanda, onların dayanıklılığı asla tamamen kişisel olarak ele alınmaz, kadınlar, başarılarının kolektif hayatta kalmaya bağlı olduğunu anlarlar, profesyonel başarısızlık bireysel olarak kalmaz ve parçası oldukları grubun aleyhinde delil olarak kullanılır. Profesyonel alanda kendilerinden sonra geleceklere karşı hissettikleri bu ahlaki sorumluluğu Shetterly şöyle ifade eder: “Langley’de çalışmanın uzun saatlerine ve yüksek risklerine herkes dayanamazdı, ancak Batı Hesaplama’daki kadınların çoğu, baskıya direnmezlerse fırsatlarını ve belki de kendilerinden sonra gelecek kadınların fırsatlarını kaybedeceklerini hissediyorlardı” (2016: 77). Gelecek, onların emeğinde her zaman kendisini mevcut hissettirmektedir, hesaplamaları sadece sayfalar boyunca değil, nesiller boyunca uzanır. Langley’deki kadınlar sadece kendi ücretleri veya itibarları için çalışmazlar. Onlardan sonra gelenler için bu tür bir işin istisnai değil, normal hâle gelme olasılığı için emek verirler. Hissettikleri baskıları bu nedenle çift boyutludur: kurumun talep ettiği bilimsel hassasiyet ve tarihin dayattığı temsil yükü.

Ayrımcılık sadece farklı birimlere ayırma yoluyla değil, gizleme ya da farkına varmama yoluyla da işler. “Birçok beyaz laboratuvar çalışanı, özellikle Doğu Yakası’ndakiler, tamamen Siyah bir hesaplama grubunun var olduğunu bile bilmiyordu” (Shetterly, 2016: 139). Batı Hesaplama’nın beyaz çalışanlar için görünmezliği tesadüfi değildir, ırksal bölümlendirmenin yapısal bir etkisidir, bu şekilde siyah kadınların emeği, kurumsal olarak vazgeçilmez olsa bile, mekânsal ve

sosyal olarak izole edilmiştir. Bu izolasyon, toplumsal cinsiyet ayrımıyla da yoğunlaşır. Shetterly, “Laboratuvarın tamamı Zenci kadınlardan oluşan bir çalışma birimi var, Batı Alanı Hesaplayıcıları, ki bu ayrı bir çalışma birimi kategorisini ifade edebilir” diye yazdığında (169), cümle bürokratik sınıflandırmanın soğuk tarafsızlığını taşır. Irk ve toplumsal cinsiyet burada idari kategorilere dönüştürülmüştür. Kadınların kolektif kimliği, profesyonel bir grup olarak değil, ayrılmış bir anomali olarak anlaşılır, kurumsal tanımın tarafsız tonu, organize edilen şeyin siyasi gerçekliğini gizler. Yapısal kesişimsellik, gücü prosedür olarak gizleyen bu idari sıradan dil aracılığıyla tam olarak görünür hâle gelir. Ancak kısıtlamalara rağmen, kadınların teknik otoritesi, onlar için tasarlanmış sınırların ötesine yavaş yavaş sızmaya başlar.

Gizli Figürler’deki görünürlük de asla sadece görülmekten ibaret değildir, sıklıkla siyah kadınların emeğine dayanan yapıların kendisi tarafından çarpıtılır. Anlatı, Langley’nin içinde bulunmanın, onun içinde tanınmakla aynı şey olmadığını tekrar tekrar gösterir. Siyah kadınlar işçi, beden ve hesaplama araçları olarak görünürdü, ancak kurumsal, sosyal ve tarihsel olarak gizlenmiş kalıyorlardı. Varoluş ve tanınma arasındaki bu gerilim, kitabın hafıza ve kolektif kimlikle olan ilişkisinin merkezinde yer alır. Karışık görünürlüğün en erken sahnelerinden biri laboratuvarda değil, alışlagelmiş ırksal ve mesleki bölünmeyi anlık olarak çözen açık bir toplantıda belirir. Shetterly, ayrımcılığa bir mola verildiği izleniminin oluştuğunu ya da en azından görünürdeki durumun bunu düşündürdüğünü şu şekilde dile getirir.

Odanın sol köşesinde yirmi kadar siyah erkek toplanmıştı, hepsi iş önlükleri ve kot pantolonlar giyiyordu, birkaçı kıyafetlerini gazete dağıtıcısı şapkaları veya siperli şapkalarla keskinleştiriyordu. Beyaz kadınlar kalabalığa serpiştirilmişti... John Becker’ın yanında daha fazla kadın yüzü vardı—orta mesafeden bakan kahverengi yüzler... Siyah ve beyaz, erkek ve kadın, mavi yakalı ve beyaz yakalı çalışanlar, elleriyle çalışanlar ve sayılarla çalışanların böyle bir karışımının gerçekten mümkün olabileceğini kim düşünürdü ki? (2016: 67)

“Kim düşünürdü ki?” vurgusu böylesi bir arada var olmanın hâkim ırksal düzende ne kadar doğal olmadığını ortaya koyar. Sahne, eşitliği sıradan olarak tanımlamaz, ancak ayrımcılığın süregelen akışını kestiği için dikkat çekici bir kesit olarak yorumlar. Bedenlerin, kıyafetlerin ve emek biçimlerinin karışımı, sadece aralıklı olarak meydana gelen, hayranlıkla izlenmesi gereken uzunca yıllar hâkim olması arzu edilen bir sosyal düzene işaret eder. Bu kısa süreli ortak mekân anı, aynı zamanda *Gizli Figürler*’in kitap boyunca yapmayı amaçladığı şeyi de yansıtır yani katkıları nadiren tanınmış

kişilere dikkat çekmeyi. Buradan hareketle, Shetterly, odağı, siyah kadınların bilimsel çalışmalarını şekillendiren günlük rutinelere kaydırır, laboratuvara yürümek, hesaplamalar yapmak, aileleriyle ilgilenmek ve bölünmüş ofislerde iş arkadaşlarına destek olmak. Anlatı, dramatik olaylar yerine bu sıradan aktivitelere odaklanarak, Langley'deki rollerinin istikrarlı, yetenekli ve kurumun başarısı için merkezi olduğunu gösterir. Onların görünürlüğü aşamalı olarak ortaya çıkar. Log Cabin'deki küçük etkileşimler, Batı Hesaplama ofislerindeki iş birliği anları ve meslektaşlar arasındaki içten övgüler, bir araya gelerek önem derecelerini gösterir. Bu önem, kurumlar tarafından korunduğu için değil, insanların bu hikâyeleri hatırlaması ve paylaşması sayesinde hayatta kalır. Onların görünmezliği sadece ırkla veya sadece toplumsal cinsiyetle açıklanamaz, bu güçlerin birlikte nasıl çalıştığından kaynaklanır. Bu kesişimsellik, kadınları, kurumlarda, o kurumların tanımayı ve takdir etmeyi bilmediği rollere yerleştirdi. Bunu anlamak, daha sonraki takdir biçimlerinin onların tarihini hem nasıl onurlandırıldığını hem de hayatlarını bazen nasıl aşırı basitleştirdiğini açıklığa kavuşturmaya yardımcı olur. Bu mercekten bakıldığında, *Gizli Figürler* sadece unutulmuş bireylerin kurtarılması değil, aynı zamanda kolektif Siyah kadın emeğinin ulusal tahayyül içinde nasıl anlaşıldığının bir yeniden yapılandırılması haline gelir. Bir zamanlar tabelaların altında hareket eden bedenleri, artık tarihte isimler, ilişkiler ve okunabilir katkılarla hareket eden figürlere dönüştürür. Hafızanın kendisinin bir mücadele alanı olduğu, görünürlüğün sürekli olarak üretilmesi, korunması ve itiraz edilmesi gereken bir alan olduğu konusunda ısrar eder. Anlatı kurumsal görünmezlikten kamusal tanınmaya dönerken, *Gizli Figürler* siyah kadınların bilimsel emeğinin nihayet nasıl hatırlandığını şekillendiren mit, milliyetçilik ve aidiyetin karmaşık politikasını ortaya koyuyor. Yukarıda, bir arada var olmayı anlatan sahnenin ortaya koyduğu şey bir çözüm değil, bir eşiktir. Langley'deki görünürlük, varlık ve tanınma, yakınlık ve müsaade edilme arasında askıda kalmaya devam etmektedir. Önceki bölümlerde ele alındığı gibi, siyah feminizm ve kesişimsellik sadece kimlik iddialarından değil, kısıtlamanın yaşanmış deneyiminden yani gücün hayatın sıradan zamanlarında nasıl hissedildiği, ona karşı nasıl direniş gösterildiği ve onunla nasıl başa çıkıldığında ortaya çıkar. Görünür olmak, illa güvenlik sağlamaz; tanınma, maruziyet ve risk ile bir arada bulunabilir. *Gizli Figürler*'de, kadınların paylaşılan alandaki kısa anları, hareketlerini yöneten yapıları ortadan kaldırmaz. Aksine, görünürlük, farklı bir

mücadelenin başladığı noktayı işaret eder, bu mücadele, ‘onların’ arasına girmiş olabilmekten çok, dayanıklılık, ilerleme ve belirsiz bir şekilde herkese açık olan kurumlarda kalmanın bedeliyle ilgilidir. Açık kurum, siyah kadınların çalışan olarak kabul edildiği, ancak dahil edilmelerinin güvenli olmaktan ziyade koşullu kaldığı anlamına gelir. Kafeteryalar ve çalışma birimleri aracılığıyla mekânsal olarak ayrıştırılırken, daha yavaş hareketlilik ve sınırlı terfi yoluyla mesleki olarak kısıtlanırken ve iş güvencesizliği ile ailelerinin, onların maaşlarına olan yoğun bağımlılığı aracılığıyla duygusal ve ekonomik olarak maruz bırakılırken kuruma alınırlar. Yani kuruma kabul ediliş eşitsizliği çözmez, onu yeniden düzenler.

Eğer mekân, gücün, Batı Hesaplama kadınlarının hayatlarını organize ettiği ilk araçsa, o zaman hareketlilik ekonomik, mesleki ve duygusal anlamda ikinci sırada gelir. Dar yasal ve kurumsal açılımlarla laboratuvara girdikten sonra, kadınlar şimdi farklı bir soruyla karşı karşıyadır: çalışmaya izin verilip verilmediği değil, ne kadar ilerleyebilecekleri gidebilecekleri, hatta ne kadar güvenli ilerleyebilecekleri ve bunun bedelinin ne olacağı. Kafeterya tabelası onların yerleştirilişini işaretler, bunu takip eden ise ilerleme üzerindeki yavaş ve eşit olmayan mücadeledir. *Gizli Figürler*’de, hareket asla garanti edilmemekte ve ilerleme asla tarafsız bir şekilde ortaya çıkmamaktadır. Aksine, ilerleme, onu kırılğan, koşullu ve sürekli tersine çevrilebilir kılan kesişen baskılar tarafından şekillendirilmektedir. Shetterly bu güvencesizliği erken bir aşamada adlandırır: “Zencilerin Amerikan rüyasına giden merdiveninde basamaklar hep eksikti; en dıştan başarılı görünen Siyahlar bile, ayrımcılığın güçlerinin her an ekonomik güvenliklerini mahvedebileceğinden endişeleniyordu” (2016: 18). Merdiven metaforu manidardır. İlerleme var, ancak eksik, istikrarsız ve tırmanması tehlikeli. Siyah kadınlar için başarı, güvenliği sağlamaz hatta kırılğanlığı yoğunlaştırır, ne kadar yükseğe çıkılırsa, o kadar görünür olunur ve geri itilme riski o kadar artar. Bu istikrarsızlık, Batı Hesaplayıcılarını, özellikle emekleri aileleri ayakta tutarken ırksallaşmış kayba maruz kalan kadınlar için, sınıf hareketliliğinin koruyucu olmaktan çok koşullu olduğu yönündeki daha geniş bir Siyah feminist anlayış içine yerleştirir.

Langley içinde hareketlilik sadece ırkla değil, aynı zamanda ölçek, prosedür ve kurumsal tempo ile de kısıtlanmıştır. Shetterly’nin gözlemlediği gibi, “Daha büyük,

daha bürokratik bir operasyon olan Ana Langley’de yukarı doğru hareketliliği başarmak daha zordu,” buna rağmen “birkaç öncü, diğer kadınların takip etmesi için bir nevi yol açmayı başarıyordu” (2016: 135-136). Önceki bölümlerdeki yapısal tahakküm altındaki siyah feminist hayatta kalma tartışmasında olduğu gibi, ilerleme burada bir kopuş veya reform olarak gelmez, kısıtlama içerisinde azimle, adım adım gelişir. Bireysel yükseliş hiyerarşiyi alt üst etmez, onun dar geçitlerini işaretler ve hafifçe genişletir. Kişisel başarı olarak görünen şey, daha çok birikmiş çaba olarak anlaşılmalıdır yani önceki direnişlerle mümkün kılınan çaba, sonrakiler için ileri yönlü harekete dönüşmüştür. Bu örüntü, Siyah kadınların emeği ve bilgisinin münferit fırsatlardan ziyade paylaşılan koşullar aracılığıyla ortaya çıktığı daha uzun bir tarihsel oluşumu yansıtır. Patricia Hill Collins’in savunduğu gibi:

Bireysel Siyah kadınlar örneğiyle gösterilen, birinin yaptığı şey ile düşündüğü şey arasındaki bağlar, aynı zamanda Siyah kadınların deneyimlerini ve fikirlerini bir grup olarak da karakterize edebilir. Tarihsel olarak, barınma, eğitim ve istihdamdaki ırksal ayrımcılık, grup temelli, kolektif bir bakış açısının oluşmasını teşvik eden grup ortaklıklarını destekledi. Örneğin, ABD’li Siyah kadınların ev işlerinde yoğunlaşması, barınma ve okullardaki ırksal ayrımcılıkla birleştiğinde, ABD’li Siyah kadınların deneyimleri paylaşımlarını ve kolektif bir bilgelik bütünü oluşturmalarını sağlayan ortak örgütsel ağlara sahip olduğu anlamına geliyordu. ABD’li Siyah kadınlar olarak nasıl hayatta kalınacağına dair bu kolektif bilgelik, toplumsal cinsiyete özgü ırksal ayrımcılık örüntüleri ve beraberindeki ekonomik cezalar hakkında Siyah kadınlara özgü ayrı bir bakış açısı oluşturdu. (Collins, 2004a: 24)

Gizli Figürler ışığında okunduğunda, bu düşünce, Langley içindeki hareketliliğin bireysel yükselişten çok birikimsel bir mücadele olarak nasıl işlediğini netleştirir. Her kadının bürokratik engelleri aşması, prosedürleri öğrenmesi, sınırları test etmesi, gecikmeye katlanması, resmi olarak tanınmayan ancak gayri resmi olarak paylaşılan bilgi üretir. Yükselme, kurum bunu amaçladığı için değil, eşit olmayan sistemler içinde hayatta kalmak bunu gerektirdiği için kolektif hâle gelir. Dolayısıyla, ileriye giden yol ne açık ne de istikrarlıdır, ancak yavaş yavaş aşındırılarak yerine oturtulur ve bir sonraki mücadele için zemin hazırlar bu yüzden mesele bu yapının içine giriş değil, kalıcılık, güvenlik ve ilerlemeye müsaade eden eşit olmayan koşullar. Bu yapı içindeki günlük yaşam sürekli müzakere gerektirir. Shetterly, “Amerika’daki Zenci yaşamı ne zaman savaşılabacağı ve ne zaman teslim olunacağı konusunda hiç bitmeyen bir dizi müzakereden ibaretti” (2016: 70) diye belirtir. Langley’de, bu müzakere ne soyut ne de aralıklıydı. Bu müzakere, konuşmaya, duruşa, duygusal dışa vuruma ve çalışma stratejisine yön verir ancak ne tam bir direnişten ne de kalıcı bir

teslimiyetten bahsedilebilir. Bu ayar verilmiş hayatta kalma imkânı, Kimberlé Crenshaw'ın, kesişimselliğin yaşanmış deneyimi olarak teorileştirdiği durumu yansıtır: “Kesişimsel astlık kasıtlı olarak üretilmek zorunda değildir; aslında, sıklıkla, önceden var olan savunmasızlıklarla etkileşime girerek bir başka yetkisiz kılma boyutunu oluşturan bir yükün dayatılmasının sonucudur” (Crenshaw, 1991: 1249). Burada ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf ve yasa sadece bir potada buluşmakla kalmaz, her eylemin katmanlı sonuçlar taşıdığı koşullar üretmek için etkileşime girer. Kadınlar baskı ve özgürlük arasında seçim yapmıyorlar daha çok risk dereceleri arasında seçim yapıyorlar.

Toplumsal cinsiyet bu durumu daha da yoğun bir hâle dönüştürür. Shetterly, “Kadınlar... zekâlarını, düşük beklentilerin inatçı çalırlarını kesip atmak için bir tırpan gibi kullanmak zorundaydılar” (2016: 132) diye yazar. Tek başına zekâ yetersizdir, varsayımlara karşı tekrar tekrar kanıtlanmalıdır. Hesaplama emeği, güvenilirlik emeğinden ayrılamaz hâle gelir, siyah kadınlar için bu yük bileşiktir, sadece entelektüel astlık hakkındaki toplumsal cinsiyete dayalı varsayımlarla değil, bilimsel alanda onları anomali olarak işaretleyen ırksallaşmış beklentilerle de karşı karşıyadırlar. Kesişimsellik, yetkinliğin neden otomatik olarak otoriteye dönüşmediğini netleştirir, toplumsal cinsiyet kimin uzmanlığına güvenildiğini şekillendirirken, ırk çalışma hiyerarşileri içindeki görünmezliği derinleştirir. Tam da bu anlamda Mary Jackson'ın deneyimleri bu toplumsal cinsiyet ve ırk eşitsizliğinin birleşimini somutlaştırır. Shetterly, “ırksal sınırları müzakere etmenin zenci yaşamının günlük bir gerçeği olduğunu” not eder, ancak Mary, profesyonel eşitliğin kırılmasını ortaya çıkaran bir karşılaşmayla sarsılır (2016: 173). Eşitsizliğin dökülen altyapı aracılığıyla açıkça sahnelendiği ayrılmış okulların aksine, Langley paylaşılan alan ve yetkin özellikler aracılığıyla eşitlik vaat eder. Hakareti katlanılabilir kılan da tam olarak eşitliğe olan bu yakınlıktır. Rozet, dahil olmayı işaret ederken günlük küçük düşürmeler ise bununla çelişir. Burada kesişimsellik, açık dışlama yoluyla değil, resmi erişim ve sosyal aşağılamanın bir arada var olduğu çelişki yoluyla işler. Yer yer rahatlama anları belirir, ancak mekânsal ve sosyal olarak sınırlıdır. “Log Cabin'in cazibesinden faydalanma imkânı olan zenciler, ‘renkli’ tabelaları tamamen geride bıraktılar” (Shetterly, 2016: 125). Bu alanlar, sürekli ırksal gözetimden geçici bir kurtuluş sağlasa da sınıf hareketliliğinin sınırlarını vurgular. Ekonomik araçlar,

ayrımcılık deneyimini yumuşatabilir, ancak yapısını ortadan kaldıramaz, tabelaların yokluğu, tahakkümün yokluğu anlamına gelmez fakat konumunu değiştirir.

Laboratuvar içinde, ayrımcılık erişim kadar harekete de yön verir. Shetterly, “Doğu Hesaplayıcıları ofislerinden bir nehir gibi laboratuvarın daha büyük operasyonlarına akarken, ayrımcılık Batı Hesaplama’dan dış göçü bir damla akışı hızında tutuyordu” (138) derken kullandığı metafor çok nettir. Hareket tamamen engellenmez; yavaşlatılır, filtrelenir ve belirsiz ve eşit olmayan bir şekilde müsaade edilir. Irk ve toplumsal cinsiyet, katılımı engellemek için değil, hızını yönetmek için birleşir, bu, fırsatın ancak belirli oranlarda var olduğu hareket halindeki yapısal kesişimselliktir. Mary Jackson’ın mühendisliğe giden yolu, bu oransallaştırmanın yasal ve duygusal bedelini ortaya koyar. İlerlemesi için resmi eğitime tabi olması lazım, ancak eğitime erişim ırksal olarak kısıtlanmıştır. Hampton Lisesi’ndeki derslere katılmak için, yani sadece beyazlara ait bir kuruma girmek için, özel izin başvurusunda bulunmak zorundadır ve Shetterly’nin “dişini sık, gözünü kapa, derin bir nefes al” türünden bir onursuzluk olarak tanımladığı şeye katlanır (2016: 231). Çelişki çarpıcı bir şekilde göz önünde durmaktadır, Mary ülkesine tam olarak hizmet etmeye çalışır, ancak bunu yapmak için izin istemek zorundadır. Yasa onun ilerlemesini mümkün kılarken, aşağılanmasını korur yani yasal dahil etme, tabiiyeti/astlığı çözmez; onu yeniden düzenler. Bu koşullar altında hayatta kalmak duygusal disiplin gerektirir. “Maske, Amerikalı olmanın ve Amerikan ikileminin sürekli hatırlatıcılarına karşı koruma sağladı” (Shetterly, 2016: 174-175). Bu durumda, Mary’nin soğukkanlılığı bir zırha dönüşür. bell hooks’un siyah kadınların duygusal emeği üzerine çalışmaları bu pratiği aydınlatmaya yardımcı olur ve itidalin bir razı oluş değil, görünür muhalefeti cezalandıran sistemler içinde öğrenilmiş bir hayatta kalma stratejisi olduğunu ortaya koyar. *Talking Back* adlı eserinde hooks, dahil edilmenin bedeli olarak sessizliği talep eden, kurumsal olarak tanımlanmış bir uygun tavır sergileme baskısını şöyle tarif eder:

Birçok üniversitede, bir lisansüstü öğrencisinin uygun tavrı, o öğrenci itaatkâr olduğunda, otoriteyi sorgulamadığında veya ona direnmediğinde örnek teşkil eder. Lisansüstü eğitimim sırasında, beyaz öğrenciler bana soru sormamanın, meydan okumamanın veya direnmemenin önemli olduğunu söylerlerdi. Onların tolerans seviyesi benimkinden ya da diğer siyah öğrencilerinkinden çok daha yüksek görünüyordu... Gücü elinde bulunduran kişi olduklarında sona erecek bir kabul süreci olarak görerek, belirli tahakküm ve istismar biçimlerine katlanırlardı. (2015c: 106-107)

Shetterly de maske metaforunu işlerken, mesleki olarak varlıklarını sürdürebilmek için, kadınların öfkeyi, kederi ve yorgunluğu yönetebilmek zorunda olduklarını anlatır yani duygusal kontrol işin bir parçası haline gelir. Batı Hesaplayıcılarının sergilediği duygusal disiplin bu gerilimi yansıtır. Onların kısıtlaması duygusal yokluk değildir; duygusal yönetimdir. Maske korur, ama aynı zamanda bir maliyeti de vardır. Bu anlamda, duygusal hayatta kalma, keşişimsel kısıtlamanın kaçışı olmaktan ziyade bir uzantısı haline gelir. Bu baskılara rağmen, kadınların entelektüel otoritesi inkâr edilemez. Shetterly, “sayıları yoğuran, sayılarda yüzen, gözleri bulanana kadar sayıları inceleyen kadınlardı” (2016: 184) diye vurgular. Onların uzmanlığı sürekli, hassas ve vazgeçilmezdir, ancak tanınma, katkının gerisinde kalır. Yukarıda bahsedildiği üzere, Patricia Hill Collins’in siyah feminist öz-tanım kavramı, mükemmeliyetin kendisinin nasıl direniş haline geldiğini netleştirir yani dışarıdan dayatılan değer yargılarını içselleştirmek yerine kadınlar hesaplamalardaki doğruluğu bilgiye dönüştürür, aynı şekilde matematiksel netliği de bir protestoya. İlerleme, gerçekleştiğinde, devrimci bir nitelik taşımaktan ziyade, geniş zamana yayılan birikmelerle beliriverir. Shetterly, “Bir şey diğerinin üzerine inşa edildi. Katherine Johnson biliyordu: ilk adımı attıktan sonra her şey mümkündü” (2016: 395) diye yazar ve ilerlemenin, engellerin kaldırılması yoluyla değil, daha önce de ifade edildiği gibi kısıtlama içinde azim yoluyla ortaya çıktığını anlatır. Her adım, ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıf konumlandırmasıyla şekillenen bir sonraki adım için dar bir geçidi açar.

Bütün bunlar, bir araya geldiğinde, bu bölümü başlatan mekânsal analizi genişletir ve *Gizli Figürler*’in okunduğu çerçeveyi netleştirir. Kafeterya tabelası, gücün, siyah kadın bedenlerini ırksal doğru üzerinde yerleştirme biçimini ortaya çıkarırken, hareketlilik de gücün, hareketliliği zaman, emek ve kurumsal erişim sürecince nasıl yönettiğini gösterir. Batı Hesaplama kadınları için, ırk siyah kadınların nerede oturabileceklerine karar verir, toplumsal cinsiyet yeterliliklerinin nasıl yorumlanacağını belirler ve sınıf, mkemmeliyetlerinin smrldğu güvencesizliği belirler. İlerleme gerçektir, ancak eşişsiz, şarta bağlı ve kırılğan kalan koşullar içinde gelişir. Bu rnt, tek eksenli açıklamalarla anlaşılamaz. Kimberl Crenshaw’ın savunduğu gibi, “keşişimsel deneyim, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin toplamından daha büyük olduğu için, keşişimselliği hesaba katmayan herhangi bir analiz, Siyah kadınların ast/tabii kılındığı özel şekli yeterince ele alamaz” (1989: 141). Bu nedenle,

kadınların ilerlemesi, yapıdan kaçışı değil, yapı içinde devam eden müzakereyi ve mücadeleyi yansıtır. Bu müzakere aynı zamanda, eşitsizliğin görünürdeki dahil etme zamanlarında bile nasıl yeniden üretildiğini vurgulayan kurumsal güce dair siyah feminist analizlerle de uyumludur. Patricia Hill Collins'in belirttiği gibi, "sosyal kurumlar, siyah kadınların entelektüel ve maddi emeğine bağımlı olsalar bile, siyah kadınların astlığını/tabiiyetini zaman içinde yeniden üretmek üzere organize edilmiştir" (2000a: 277). *Gizli Figürler*'i bu siyah feminist ve kesişimsel mercekten okumak, dolayısıyla teorik olanı anlatıya empoze etmek için değil, anlatının kendisinin neyi ortaya çıkardığını netleştirmek için gereklidir. Collins'in ayrıca açıkladığı gibi, "Siyah kadınların deneyimlerine odaklanmak... yeni sorular, konular ve yorumlar üretmek için Siyah kadınların deneyimlerinin önemini vurgular...bu deneyimi tanımlamak için kullanılan temel kavramlar hakkında yeni görüş açıları sağlayabilir" (2000b: 43). Bu perspektiften bakıldığında, dahil etme, ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıfın kesişen baskılarını çözmez; onları yeniden düzenler. Bölüm boyunca ortaya çıkan şey, doğrusal bir ilerleme veya nihai bir tanınma hikâyesi değil, siyah kadınların çalışmasına dayanan ancak tam yapısal yeniden düzenlemeye direnen kurumlar içinde, sınırlı hareketle ve kısıtlama altında sürdürülen emekle şekillenen bir dönüşüm anlatısıdır. Hayatları, dahil olmanın aidiyete eşit olmadığını, ilerlemenin güvencesizliği ortadan kaldırmadığını ve tanınmanın genellikle telafiden veya tazminattan kopuk olarak geldiğini gösterir. Batı Hesaplayıcılarının emek verdiği, dayandığı ve ikamet ettikleri kurumları sessizce dönüştürdüğü koşul budur yani adım adım, ölçülü bir şekilde. Siyah feminizm ve kesişimsellik burada teorik katmanlar olarak değil, bu kadınların, kendilerine ihtiyaç duyan ancak onları tam olarak sahiplenmeyi reddeden kurumlar içindeki hareket biçimlerine sıkıştırılmış yaşanmış pratikler olarak görünür.

SONUÇ

Bu tez, kurumsal ortamlarda ırk, toplumsal cinsiyet ve sınıfın siyah kadınların yaşamlarını ve emeğini nasıl şekillendirdiğini anlamak amacıyla *Gizli Figürler*'i (Shetterly, 2016) siyah feminizm ve kesişimsellik merceklerinin birleşimi aracılığıyla incelemiştir. Analiz, Shetterly'nin anlatısını basit bir ilerleme veya istisnai başarı hikâyesi olarak okumak yerine, siyah kadınların uzmanlıklarının hem vazgeçilmez hem de kırılğan hâle geldiği yapısal koşulları kitabın nasıl ortaya çıkardığını göstermiştir. Einstein'ın izafiyet teorisi üzerine çalışırken eşi Mileva Maric ile yoğun entelektüel iş birliği içinde olduğu birçok tarihçi tarafından, Einstein'ın mektupları referans gösterilerek, kabul görür. Nobel ödül parasını Mileva'ya vermesi bu entelektüel borcun bir tür sessiz tazminatı olarak yorumlanır (Stachel, 2002). Bir diğer önemli isim olan Rosalind Franklin, X-ışını kristalografisi konusundaki uzmanlığıyla DNA'nın sarmal yapısını kanıtlayan ünlü 51 numaralı fotoğrafı çekmiştir. Bu fotoğraf, çalışma arkadaşı Maurice Wilkins tarafından Franklin'in haberi olmadan James Watson ve Francis Crick'e gösterilmiştir. Watson ve Crick, bu görüntüyü temel alarak kendi DNA modellerini kurmuşlardır. 1962 Nobel Ödülü Watson, Crick ve Wilkins'e verilirken, Franklin'in adı neredeyse hiç anılmamıştır. Bugün bilim dünyası, o fotoğraf olmasaydı keşfin yıllarca gecikeceğini kabul etmektedir (Maddox, 2002). Cambridge'de lisansüstü öğrencisi olan Jocelyn Bell Burnell, 1967 yılında ilk radyo pulsarlarını keşfetti. Ancak, bu keşif için verilen 1974 Nobel Fizik Ödülü, danışmanı Antony Hewish ve Martin Ryle'a verildi. Sinyali fiziksel olarak gözlemleyen ve tanımlayan kişi kendisi olmasına rağmen, dönemin kurumsal hiyerarşisi başarının baş araştırmacıya ait olmasını şart koşuyordu (Rossiter, 1993). Görüldüğü üzere, kurumsal hiyerarşi kadının kâşif olmasına izin verir ama takdir edilen lider olmasına izin vermez. Yıllar sonra bilim dünyası bu hatayı kabul etmiş ve 2018 yılında Burnell'e 'Temel Fizik dalında Özel Breakthrough Ödülü' verilmiştir (Wootten, 2018) Bu ödül, Nobel Komitesi'nin yapmadığı iadeitibarı yapmış, Burnell da kazandığı 3 milyon dolarlık ödülün tamamını, fizikte azınlıkta kalan grupları desteklemek için bağışlamıştır. Bu düzene boyun eğmeyip tarihe adını yazdırmayı başaran ve hak ettiği itibarı gören Marie Curie gibi nadir isimler de var olmasına rağmen günümüz iş dünyasında cam tavanlar hâlâ varlığını sürdürüyor. Cam tavan, kadınların ve azınlıkların liyakatlerine, eğitimlerine ve başarılarına rağmen, bir kurumun

hiyerarşisinde belirli bir seviyenin üzerine çıkmalarını engelleyen görünmez bariyerleri ifade eder. Matilda etkisi ise bu tavanın nasıl inşa edildiğini gösterir. Eğer bir kadının başarısı erkek meslektaşına atfediliyorsa, o kadının terfi alacak kadar nitelikli görünmesi imkansızlaşır. Katherine Johnson veya Mary Jackson'ın raporlara isimlerini yazamamaları, onları teknik olarak görünmez kılar. Bu görünmezlik, onların kariyer basamaklarında yükselmesini engelleyen cam tavanın ta kendisidir. Ancak Shetterly'nin anlatısında gördüğümüz şey, sadece bir cam tavan değil, beton tavan olarak da adlandırılan, ırk ve cinsiyetin birleştiği daha ağır bir bariyerdir (Reiners, 2025). Beyaz kadınlar bir miktar cam tavanla karşılaşsa da siyah kadınlar hem Matilda etkisi ile başarılarının silinmesi hem de ırkçı yasalarla bu tavanın altında iki kat daha fazla ezilmişlerdir. Kadın zekâsı görünmez olup yok sayılırken, entelektüel sermaye erkek dehasını pekiştirmek için kullanıldı. Böylelikle tarihi kayıtlar çarpıtılarak bilim doğası gereği eril bir uğraş olarak değerlendirildi. Kadınlar özel alana ev içi işlere itilirken, erkekler kamusal alanda görünür olmaya devam etti.

Tez boyunca görüldüğü gibi, siyah feminist düşünce, tek eksenli açıklamalarla yakalanamayan tahakküm biçimlerini adlandırma ve onlara meydan okuma ihtiyacından doğmuştur. Anna Julia Cooper gibi erken dönem figürlerden bell hooks ve Patricia Hill Collins gibi daha sonraki düşünürlere kadar, Siyah feminizm bilginin yaşanmış deneyim ve kolektif mücadele yoluyla üretildiği konusunda ısrar eder. *Gizli Figürler*, eşit olmayan sistemler içinde entelektüel emeğin, duygusal disiplinin ve bakımın gündelik hayatta kalma stratejileri olarak nasıl işlev gördüğünü göstererek bu geleneği yansıtır. Kesişimsellik, bu koşulları açıklığa kavuşturmak için gereken analitik söz dağarcığını sağlar. Kimberlé Crenshaw tarafından teorize edildiği gibi, hukuki dahil etme ve mesleki erişimin eşitsizliği otomatik olarak ortadan kaldırmadığını, aksine genellikle yeniden organize ettiğini ortaya koyar. *Gizli Figürler*'de kadınların bilimsel çalışmaya girişi, ırksal veya toplumsal cinsiyet temelli kısıtlamayı ortadan kaldırmaz; aksine, bu kısıtlamaların nasıl deneyimlendiğini yeniden şekillendirir. İlerleme mevcuttur, ancak yavaş, koşullu ve eşit olmayan bir şekilde dağıtılmıştır. Tanınma, katkının gerisinde kalır ve hareketlilik sıkı bir şekilde düzenlenmeye devam eder. Daha da önemlisi, anlatı bu kadınların izole/bağımsız kahramanlar olarak görülmesine karşı direnir. Onların başarıları, paylaşılan bilgi, karşılıklı destek ve bireysel başarının kendilerini takip edenler için sonuçlar

doğurduğu bilinci üzerine inşa edilmiş kolektif başarılarıdır. Bireysellik yerine birliğe yapılan bu vurgu, değişimin, ona direnen sistemler içinde nasıl meydana geldiğini gösteren siyah feminist bakış açısıyla uyumludur. Nihayetinde, bu çalışma, tarihin kendisinin nasıl hatırlandığına meydan okuyarak, *Gizli Figürler*'in unutulmuş figürlere iadeitibar sağlamasından daha fazlasını yaptığını göstermektedir. Siyah kadınların emeğini merkeze alan bu anlatı, dahil olma ile ait olma, görünürlük ile güvence arasındaki boşluğu ifşa eder. Eseri, siyah feminizm ve kesişimsellik aracılığıyla okumak, direnişin her zaman açık çatışma biçiminde olmadığını görmemizi sağlar. Genellikle direniş, mutlak olan ve dayatılan sınırlamaları içselleştirmeyi reddetme olarak ortaya çıkar. Bu tez, siyah feminizm ve kesişimselliğin *Gizli Figürler*'e uygulanan sadece yorumlayıcı araçlar değil, kadınların günlük yaşamlarına yerleşmiş pratikler olduğu sonucuna varmaktadır. Onların mekân, iş ve zaman içindeki hareketleri, gücün basitçe aşılmaktan ziyade nasıl müzakere edildiğini gösterir. Bu şekilde, *Gizli Figürler* her iki düşüncenin de merkezinde bulunan, dönüşümün nadiren hızlı veya eksiksiz olduğu, zira siyah kadınların emeğine dayanan kurumlarda uzun soluklu bir mücadelenin sonucunda mümkün olabileceğini doğrular. Son olarak, bu çalışmada kullanılan, başta incelenen ana eser (*Hidden Figures*) olmak üzere, aksi belirtilmeyen tüm yabancı dildeki alıntıların Türkçe tercümeleri şahsım tarafından yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- Adichie, C. N. (2016). *Amerikana* (Z. Çiftçi Kanburoğlu, Çev.). İstanbul: Can Yayınları. (Orijinal eser 2013'te yayımlanmıştır).
- Almeida Junco, Y., & Guillard Limonta, N. R. (2020). The importance of Black feminism and the theory of intersectionality in analysing the position of Afro descendants. *International Review of Psychiatry*, 32(4), 327–333. doi:10.1080/09540261.2020.1772732
- Arslan, B. H. (2025). *Kesişimsellik teorisinin kökeni, tarihsel gelişimi ve feminist kuramlar bağlamında analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi.
- Bambara, T. C. (Ed.). (2005). *The Black woman: An anthology*. New York: Washington Square Press.
- Beale, F. (1995). Double jeopardy: To be Black and female. B. Guy-Sheftall (Ed.), *Words of fire: An anthology of African-American feminist thought* içinde (ss. 109–122). New York: New Press.
- Cho, S., Crenshaw, K. W., & McCall, L. (2013). Toward a field of intersectionality studies: Theory, applications, and praxis. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38(4), 785–810. doi:10.1086/669608
- Collins, P. H. (2000a). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment* (2nd ed.). London: Routledge.
- Collins, P. H. (2000b). Gender, Black feminism, and Black political economy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 568(1), 41–53. doi:10.1177/000271620056800105
- Combahee River Collective. (2000). A Black feminist statement. B. Smith (Ed.), *Home girls: A Black feminist anthology* içinde (ss. 264–274). New Jersey: Rutgers University Press.
- Congress. (2020). *H.R. 1396 Hidden Figures Congressional Gold Medal Act, 116th Congress*. Erişim tarihi: 1 Şubat 2026, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/1396/text/enr>
- Cooper, A. J. (1988). *A voice from the South*. Oxford: Oxford University Press.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299. doi:10.2307/1229039

- Davis, A. Y. (1983). *Women, race, & class*. New York: Vintage Books.
- Du Bois, W. E. B. (1903). *The souls of Black folk*. Project Gutenberg.
- Dudziak, M. (2000). *Cold War civil rights*. Princeton: Princeton University Press.
- El Masri, Y. (2025). Confronting epistemic erasures. *Third World Quarterly*, 46(14), 1667–1676. doi:10.1080/01436597.2025.2551138
- Frye, M. (1983). *The politics of reality*. New York: Crossing Press.
- Giddings, P. J. (2009). *Ida: A sword among lions* [eBook]. New York: HarperCollins.
- Gözübüyük, M. (2022). *A study on Hidden Figures...* (Yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Hamer, J., & Neville, H. (1998). Revolutionary Black feminism. *The Black Scholar*, 28(3–4), 22–29. doi:10.1080/00064246.1998.11430924
- Hancock, A.-M. (2016). *Intersectionality: An intellectual history*. Oxford: Oxford University Press.
- Harper, F. E. W. (1866). *We are all bound up together*. Erişim: <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/>
- hooks, b. (1984). *Feminist theory: From margin to center*. Boston: South End Press.
- hooks, b. (1990). *Ain't I a woman*. London: Pluto Press.
- hooks, b. (1994). *Teaching to transgress*. New York: Routledge.
- hooks, b. (2000). *All about love*. New York: William Morrow.
- hooks, b. (2015a). *Sisters of the yam*. New York: Routledge.
- hooks, b. (2015b). *Yearning*. New York: Routledge. (Orijinal eser 1990'da yayımlanmıştır).
- hooks, b. (2015c). *Talking back*. New York: Routledge.
- Isoke, Z. (2013). *Urban Black women and the politics of resistance*. New York: Palgrave Macmillan.
- Johnson, K. (2021). *My remarkable journey*. New York: Amistad.
- Lewis, G. (2013). Unsafe travel. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38(4), 869–892. doi:10.1086/669609

- Lindsey, T. B. (2015a). A love letter to Black feminism. *The Black Scholar*, 45(4), 1–6. doi:10.1080/00064246.2015.1080911
- Lorde, A. (1984). *Sister outsider*. London: Penguin.
- Maddox, B. (2002). *Rosalind Franklin*. New York: HarperCollins.
- Morrison, T. (1993). *Playing in the dark* [eBook]. New York: Vintage Books.
- NASA. (2016). *Dorothy J. Vaughan*. Erişim tarihi: 25 Ocak 2026, <https://www.nasa.gov/...>
- NASA. (2017). *Mary W. Jackson*. Erişim tarihi: 25 Ocak 2026.
- NASA. (2022). *Christine M. Darden*. Erişim tarihi: 25 Ocak 2026.
- Nash, J. C. (2008). Re-thinking intersectionality. *Feminist Review*, 89(1), 1–15. doi:10.1057/fr.2008.4
- Nash, J. C. (2019). *Black feminism reimagined*. Durham: Duke University Press. doi:10.1515/9781478002253
- Nnaemeka, O. (2010). *Womanism*. Erişim tarihi: 25 şubat 2026.
- Patil, V. (2013). From patriarchy to intersectionality. *Signs*, 38(4), 847–867.
- Reiners, B. (2025). *What is the glass ceiling*. Erişim tarihi: 21 Ekim 2025.
- Rossiter, M. W. (1993). The Matthew Matilda effect in science. *Social Studies of Science*, 23(2), 325–341.
- Scott, J. C. (1990). *Domination and the arts of resistance*. New Haven: Yale University Press.
- Seçkin, Y. (2021). *Kesişimsellik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Shetterly, M. L. (2016). *Hidden figures*. New York: HarperLuxe.
- Shetterly, M. L. (2014). *Did you work as a “Human Computer” or mathematician for the National Advisory Committee for Aeronautics (NACA) or the National Aeronautics and Space Administration (NASA) from the 1930s through the 1970s?* Erişim tarihi: 25 Ocak 2026, <http://margotleeshetterly.com/the-human-computer-project>
- Sobel, D. (2017). *The glass universe*. New York: Penguin.
- Stachel, J. (2002). *Einstein from ‘B’ to ‘Z’*. Boston: Birkhäuser.

Thompson, C. L. (2020). Black women's resistance. *Feminist Media Studies*, 21(6), 804–818. doi:10.1080/14680777.2020.1836012

Walker, A. (2005). *In search of our mothers' garden*. London: W&N.

Weida, K. (t.y.). *Black feminism*. Encyclopaedia Britannica. Erişim tarihi: 30 Eylöl 2025.

Wootten, J. (2018). *Special breakthrough prize in fundamental physics awarded to Jocelyn Bell Burnell for discovery of pulsars*. breakthroughprize.org. Erişim tarihi: 3 Mart 2026, <https://breakthroughprize.org/News/45>.

World Partnerships. (2024). *Hidden no more*. Erişim tarihi: 5 Mart 2026.

Yellin, J. F. (1982). Afro-American women. G. T. Hull ve diğerleri (Ed.), *All the women are White...* (ss. 221–244)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Kübra BATU
Uyruğu : TC
ORCID : 0009-0008-3854-224X

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Yüksek Lisans	İngiliz Dili ve Edebiyatı	24.03.026
Lisans	İngiliz Dili ve Edebiyatı	03.08.2015

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Batu, K., & Görmez, A. (2024). SİYAH FEMİNİZM VE KESİŞİMSSELLİĞE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 399-411.
<https://doi.org/10.15182/diclesosbed.139572>

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Kübra BATU
Öğrenci No	22920016034
Anabilim Dalı	İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilidim Dalı
Programı	İngiliz Dili ve Edebiyatı
Statüsü	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Tez Bilgileri	
Başlığı/Konusu	Unutulmuş Hikayeleriyle Siyah Kadınların Toplumda Görünür Olma Çabası: <i>Gizli Figürler</i> Eserinde Siyah Feminizm ve Kesişimsellik

Tez Orijinallik Raporu Bilgileri*	
Sayfa Sayısı (Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümleri)	
İntihal Tespit Programı	
Benzerlik Oranı (%)	
Tarih	

*** Orijinallik raporu, aşağıdaki filtreler kullanılarak oluşturulmuştur:**

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimizi ve yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerin doğru olduğunu beyan ederiz.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman		Öğrenci
Adı Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Ömer Aytaç AYKAÇ	Kübra BATU
İmza		
		Tarih